



BLÁSKO

MÁRIA

**ÚJ
MAGYARORSZÁG**

A SZENT ISTVÁN
TÁRSULAT
KIADÁSA

ÚJ MAGYARORSZÁG

IFJÚSÁGI REGÉNY

AZ 1914-ES VILÁGHÁBORÚ KORÁBÓL

IRTA

BLASKÓ MÁRIA



BUDAPEST

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

KIADÁSA

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. szám.

ELŐSZÓ.

EZERKILENC SZÁZTIZENNÉGY a világtörténelem felejtethetetlen évszáma, mely a népek millióit állította fegyverbe és ezreknek osztogatott halált és életet.

— Életet?

Igen, életet is. Mert a történelmi nagy napoknak viharja új életet gyújtott a szivekben: egy imádkozó, hazaszerető, áldozni és dolgozni tudó szebb életnek a lángjait.

És a nagy esztendő életfakadásának egyik legmegkapóbb képét az ifjúság adja. Nemcsak a virágos, katonavivő vonatok dalos ifjúsága, hanem az a gyengébb, még csak rügyes, hajtásos ifjúság: a gyermekvilág is.

Ezek a kis szivek együtt dobogtak, együtt lüktettek a száguldó srapnellekkel — a harcoló apákkal, fivéreikkel — de együtt komolyodtak, nemesbültek is az otthon imádkozó anyákkal, testvérekkel. A háborús kor képéből nem lehet kiradirozni gyermeksziveket! Hiszen a nagy esztendő első merénylő golyója is gyermeksziveket sebzett — az első gyász panasza főhercegi gyermek ajkáról hangzott: «ők meghaltak, tudom!» És az apa-anyavesztés Isten akaratában megnyugvó, nemes erővel telt elviselésére is első példát gyermekek adtak: az arstetteni kripta két néma tetemének fenséges árvái.

És ez a tragédia, ez a szent megnyugvás meg-

ismétlődött azóta hány és hány gyermekszívben! Hadd nézzünk hát be a nagy esztendő gyermekvilágába! És amíg a *nagy* szeretettel nézi a gyermekszívek festette képet, addig az a «*kis*» embernek példa gyanánt is szolgáljon arra, hogy a jövő Magyarország gyökere a jelen gyermekeinek szívében keres táplálékot.

I. FEJEZET.

Régi idők — új emberek.

ASOMORJAI öreg tisztelendő kissé fakult, de tisztésre vasalt reverendájában az öreg emberek boldog békességével lépdelt az útmenti terebélyes eperfák alatt.

Litánia utáni rendes vasárnapi útját végezte, amelyik az eperfák között a bárói lakhoz vezetett. A hatalmas urasági kökerítés mögül körisfák integettek kifelé és ahogy a plébános úrnak öreges léptei alatt meg-megingott ősz feje, szinte úgy tetszett, hogy visszainteget a kedves fáknak.

Akkor megállt egy szuszra, feltette pápaszemét és mintha hosszú idők után először járna e tájon, nagyott sóhajtott hozzá:

— Hejh, de meg is változott itt minden! — Már vagy harminc esztendeje sóhajtja ezt az öreg pap erremenet minden áldott vasárnapon, szokott látogatására a körisfák felé botorkálva. Tehát harmincszor ötvenkettő sóhajtással siratja a multat a főúr, de meg is van hozzá az oka.

Mert harminc esztendő előtt még karcsú, fürgé léptű fiatal káplán volt, és tüzes lelkének evangéliumos tanítása uralkodott nemcsak a faluján, hanem a kastély lakóin is. Akkor még igazi tornyos-kápolnás ódon kastély állott a mostani bérházszerű palota helyén, a kápolnás kastélyban pedig az áldott lelkű, öreg méltósága volt az úrnő.

Bizony, igazi nagyasszony volt az az aranyshivű özv. Somorjai bárónő. Keresztény kegyelettel hordozta özvegyi fátyolát és kincses lelkének csak három örömet tartott fenn: a kékszemű szép diákiát, kapsos imakönyvét és Erzsébet-kosarát, ahogyan a falu szegényei nevezték azt a nagy ruhakosarat, amelyikben Júlia asszony segítségével hordozta szét alamizsnáit a somorjai nagyasszony.

És akkor egyszerre megváltozott minden. Jogász lett a kékszemű diákiából, elvitte magával a nagyasszony sok csengő aranyát, de aranyos szivéből nem vitt el semmit. Dévaj, mulató gavallérrá fajult a csintalan kis diák és egy szép napon ugyanolyan mulatós, cifra babát hozott haza életepárjául a somorjai komor falak közé.

Meg is riadt a bárómenyecske az ódon termektől. Addig sírt, addig panaszkodott, amíg városi kömüvesek jöttek új, divatos épületet emelve a rozoga kastély helyébe és csak régiségemléknek maradt meg egy félig bedült torony valahol a park hátamögött. Az is csak a nagyasszony kedvéért, aki kapott ugyan külön lakosztályt az új palotában, de az úrnői jogból már nem kapott semmit. Megmaradt hallgatag öreg mamának, akit becéztek ugyan a fiatalok, de tanítását csak lemosolyogták és tettek ahogyan akartak.

A finomlelkű nagyasszony pedig látta a könnyelmű élet birtokot fenyegető veszedelmeit, de nem tehetett semmit, hát végleg elhallgatott. Hogy nem volt már kápolnája, vigasztalódni lejárt a falu templomába és vasárnapi litánia után fogadta öreg barátját, az időközben plébánossá öregedő tisztelendőt, akinek azután kiöntötte szíve panaszait.

És amíg kesergett a multon, imádkozott a jövőn a két öreg, addig víg élet folyt a palotában. Vadá-

szat, estély, mulatás addig-addig, míg csak a fiatal báróból ki nem szívta az életerőt a korán kezdett kicsapongás és egy hervadásos, szomorú őszi napon rá nem borult a gyász a somorjai vidám urilakra.

Zokogott a somorjai öreg harang és fekete ravatalnál három árva térdelt az öreg és fiatal özvegy körül. A kis Gyula báró Mártuskával összeborulva zokogott, csak a bánatot még nem értő, fürtös fejű Ernőke nézegette kíváncsian az illatos koszorúkat.

A koszorúk azóta már régen elhervadtak...

A gyászév letelt, a nagyasszony lelke megtörött, csak a fiatal özvegy nem akart okulni. Alig száradtak fel a könnyek, alig tette le a fekete gyászruhát, máris kezdődött a régi víg élet. Pesti téli szezon, nyári fürdőzés, francia bonne, nevelőtartás és hasonló meg gondolatlan pazarlás. A megtört lelkű, megtört testű nagyasszony pedig megmaradt továbbra is a fiatalok lemosolygott csendes nagymamájának, aki régi körisfák között szokott panaszkodni vasárnapi litánia után a jó öreg plébánosnak.

— Dicséressék az Úr Jézus Krisztus! — Az öreg pap felriadt gondolataiból. Ott állt előtte a körisfák között sötét ruhában, feketegyöngyös főkötővel az öreg méltósága. Fonnyadt arca, hajlott dereka a mult csalódásairól beszélt, de nyugodt kék szemében, csendes mosolyában már a jövő túlvilági életben bizó, megenyhült lélek békéje pihent.

— Mindörökké. Amen... Dicsérjük az Urat! — kapta le nagy tisztelettel kalapját a főúr és megkezdődött a harmincszor ötvenkettő vasárnapok megszokott gyöngéd dulakodása. A pap a méltóságát, a nagyasszony meg a papot igyekezett a keskeny ösvényen előre bocsátani és hol egyik, hol meg a másik fél került ki győzelmesen a viaskodásból. Ez alka-

lommal a bárónő győzött és tisztelettel előrebozsátva az aggastyánt, mély sóhajtással kezdte:

— De jó, hogy eljött a főúr... Ma különösen olyan nehéz a szívem!

A pap csöndesen elmosolyodott. Harmincszor ötvenkettő vasárnap mindig «különösen» nehéz a nagyasszony szíve és mindig ugyanezzel fogadja leki vigasztalóját. De arra nem gondolt a lelkiatya, hogy jómaga is talán ugyanannyiszor adja a szokott választ.

— Higyje el, kedves lélek, magam is úgy vagyok. Nem csoda, hogy mi öregek nem érezzük jól magunkat ebben a könnyelmű új világban.

— Puff!

A pap és nagyasszony ijedten hátráltak. Az ünnepestyes hangulatba szemtelen puffanással repüt be egy hatalmas uritök és pont a beszélgetők elé pottyanva, kis híja, hogy le nem verte a két összmosolygó pápaszemet.

— Minden jó lélek — rémült el a pëbános, de a méltóságos asszony egy pillanat alatt a helyzet magaslatára termett. Feljebb tölta pápaszemét és szigorúan villant meg tekintete:

— Ernő!

— Krih... krah... puff!!...

Ágak reccsentek, galyak roppantak és a másik pillanatban már magasból bukfencezett lefelé a szólított. Két karját szétterjesztve terüt el a földön, de rögtön talpra is ugrott és mosolygós arccal, emelt fejjel, egyenesen kihúzva, mint az ugrani készülő fiatal vad állt a szigorú szempár előtt.

— Tessék, nagymama?

Csakugyan Ernő volt, a legfiatalabb bárócsemete. Rövidre nyírt gesztenyebarna haja alól, szinte leányos fehér arcából nevető merészséggel ragyogott ki vil-

logó kék szeme. Finom, arisztokratikus ajkszélei elfojtott kacagásra hajlottak. Egyenesen felszökő karcsú termete úgy festett, mintha mindig ugrásra venne lendületet és vékony csontú, de kitornázott izmú alakján megfeszült az eperfoltos rövid nadrág és fehér trikó. Hosszú, vékony lábszára összekarmolva, harisnya nélkül volt a gombnélküli barna szandálba bujtatva. Öltözte nem igen mutatta volna a fiatal bárót, de tartásán, magas homlokán és feltűnő értelmességre valló nyílt tekintetén kisugárzott az előkelőség.

— Tessék, nagymama? — ismételte magas csendű, élénk hangja.

A nagyasszony összeráncolta szemöldökét.

— Ernő!... Mi volt ez?

— Nem láttam, nagymama, hogy jönnek — csendgett bátran, sőt nem kellő tisztelettel a fiú hangja. — Azt a kórót akartam célba venni, hogy felnyársaljam a tököt. De nem sikerült — tette hozzá búsan, mintha az volna csak baj az egészben.

Azután a főúr felé fordulva, könnyedén billentette meg fejét.

— Laudetur — köszönt deákosan. A régi jóidőkben a kastély gyerekei kézcsókra járultak még a fiatal káplánokhoz is és most az új idők elkényeztetett gyerkőce még az öreg plébánosnak is csak fejét billentette. De a pap szerető elnézéssel tette kezét a kiizadt barna fejre.

— Elhihetjük, hogy véletlen volt, mert Ernő sohasem hazudik.

A nagymamának szemepárjába — szigorú pápaszeme mögött — szerető mosoly futott fel:

— Igaz, Ernőke sohasem hazudik — ismételte elégedetten, de azután újra keményebben folytatta:

— De ha már megtörtént, kérj bocsánatot!

— De miért kérjek én bocsánatot? — kiáltott fel Ernő élénk csodálkozással. — Amit nem készakarva teszünk, az nem is rossz és ha nem tettem rosszat, akkor nem is kérek bocsánatot!

— Ernő, így felel a nagymamának? — méltatlankodott erre már a plébános is.

Ernő megfordult. Szemében dacos büszkeség lángolt fel.

— Úgy felelek, ahogy akarok és ahhoz nincs köze senkinek! — vágta hátra kevélyen a fejét. Azzal sarkonfordult és nekiiramodott a harmatos gyepeknek.

A két öreg arcán mély fájdalom látszott. Különösen a nagyasszonynak szinte keserű volt a pillantása és ahogy felnézett a papra, mintha néma fájdalommal kérdezné:

— Látja, főúr, hogyan nevelték az unokáimat?

Akkor hirtelen megállt a szaladó gyerek ott az alkonyharmatos parki gyepek közepén. Visszafordult és finom, keskeny arcocskájára szelid gyermekszomorúság simult és ezzel a szelid kifejezéssel ott a zöld levelek között olyan szép volt, mint egy vászonra festett angyalkaarc. Azután lassan lépdelt vissza és ahogy jött, végig gyerekarcaira komoly, férfias elhatározás ült.

Megállt a plébános előtt.

— Plébános úr, *most* hibás vagyok, mert akartam goromba lenni. Azért *most* akarom is megkövetni és kérem szépen, bocsásson meg.

Kecsesen, finoman meghajolt.

Az öreg pap meglepetve, majd elkomolyodva és végre szelid szánakozással nézte a gyereket. Azután kedvesen mosolygott, áldásszerűen felemelve kezét:

— Jól van, fiam és én megbocsátok. A jó Isten áldjon meg.

Erre már a nagyasszony szemébe is felszökött az ellágyulás könnye. Hanem elpalástolva gyöngeségét, erősen, komolyan nézett az unokája szeme közé:

— És az előbbi illetlenségedért?

— Azt nem erővel tettem, azért nem kérek bocsánatot — ismételte konokul a kis báró. Majd felcsapva fehér sipkáját, újra elszaladt és most már vissza se fordulva, végleg elillant az öregek szeme elől.

A nagymama hosszan nézett utána. Azután levette pápaszemét és megtörülte a harmatos üveget:

— Hát én kérek helyette bocsánatot, kedves jó plébános úr. Elhiteti, nekem fájt legjobban.

— Méltóságos asszony, ne könnyezzen ezért. Ernő dacos és faragatlan, de van benne becsület és jellem — felelt komolyan a főúr.

Szivárványosan ragyogott fel az öreg méltósága arca.

— Isten áldja meg főúr... Igen, én is azt hiszem, Ernőke jellem.

És megnyugodva indult vendégével a vadszölös nyári lugas felé.

Ott pedig, ahol az új emberek új világát jótékonyan takarták el a vadszölőlevelek, csöndes, boldog beszélgetésbe kezdtek a régi multákról a régi világ régi emberei.

Szó került a régi időkre, a szerencsétlen elhunyra, mikor még Ernő-forma kis bárócska volt, kedves emlékekre, néha-néha egy-egy kis tréfára a régi jó-időkből. Könnyet is ejtett, mosolygott is a két öreg, hanem — ahogy az öreg fának sárga levelei is csak lehullanak a fiatal földre — beszédjük vége is csak ráfordult a fiatalokra, az új világ gyerekeire.

— Hiszen belátom — sóhajtott a nagyasszony — hogy új világban élnek, kiestek már a mi öreg kezünk

neveléséből. Csakhogy másképp kellene felépíteni azt az új világot.

A plébános helyeslőleg bólintott:

— Méltóságos asszony mindig igazságot beszél. A fiatalok világának más útra kellene térni, mert még ránehezedik egyszer az Úr keze a világra és akkor vezekelhetünk...

— Félttem, nagyon félttem az unokáimat. Milyen családfő lesz Gyula? És mi lesz Mártából, aki szakasztott az anyja? De Gyula... különösen a Gyula... Hogyan fogja talpraállítani az eladósodott uradalmat, mikor csak a nyakkendőin és francia regényein jár az esze?

— Szegény Gyula... Modern, elpuhult gyerek... Több élet, több erő kellene belé és...

Kissé elakadt. Nem tudta, nem-e sérti meg a nagyasszonyt, de az kitalálta a gondolatát.

— És ugy-e, főúr, több egyenesség?

— No, no, igen. Ez a tettetésbe menő illemkedés, affektálás már nyavalyája a mai fiatalságnak... De másként jószívű gyerek Gyula báró, még meg is változhat. Hány éves is már?

— Tizenkilenc mult, igen, de nem... Uram, hogy mulik az idő, húsz volt már tavasszal.

— Istenem, Istenem, húsz év! Mikor idekerültem, akkoriban kapta édesapja az első hosszú nadrágot. És most már jogász a fia is.

— Húszéves — bólogatott a nagymama. — Persze, hiszen már önkéntes is volt. Közte meg Márta közt épen hat esztendő a különbség. És köztük volt szegény kis Béla... A lelkem... Talán jobb is, hogy pici korában ment anygalkának...

— Tehát Béla is már nagydiák volna — hümögött a multban keresgélve a főúr. — És lassan

Ernöke is a fejünkre nő. Ugy-e, harmadik gimnáziumba jön már?

— Igen. Ernöke is tizenkétéves lesz a napokban. Tudja a jó Isten, amilyen dacos, csintalan gyerekek, mégis benne van a legtöbb örööm.

És csakugyan. Meglátszott a nagyasszony szemepárján is, ahogy Ernöre került a szó, mindjárt felcsillogott. De el is borult nyomban, mint őszi ég a tovasurranó napsugár után.

— Pedig talán vele lesz a legtöbb keserűségem. Leginkább üt az apjára, ugyanaz a csintalanság, macacsság, tiszteletlenség, mint az volt kisdíák korában.

A főúr elgondolkozva nézett maga elé. Látszott, hogy összehasonlíthat az elméjében, akkor hirtelen meggyőződéssel emelte fel fejét.

— Nem. Ernöke más fiú, határozottan más fiú. Csak külsőleg az apja fia, de — ne tessék rossz néven venni őszinteségemet — de mélyebb lélek van benne.

Dehogy vette rossz néven a nagyasszony! Sőt édes reménység csillant fel szemében.

— Gondolja, főúr?

— Látom. Ernökének csak egy hiányzik, hogy ember legyen a talpán. És az...

Vonakodva nézett az özvegy bárónőre, mintha kérdené: mondjam, ne mondjam?

— És az? — bátorította a nagyasszony.

— Egy kis megpróbáltatás, kis komolyság, kis... no, mondjuk meg, kis szenvedés. Hogy elkerülne a kényeztető kényelemből, hogy az élet kényszerítene belenézni a saját lelkébe kellő komolysággal.

— A szenvedés tűz, az mindenkit megtisztít — mosolygott szomorúan a nagyasszony — és én egy unokámat se sajnálnám ettől a tüztől, ha tudnám, hogy lelküknek javára válik.

— És higgye el, méltóságos asszony — fejezte be a plébános — talán még megérjük a tüzes ferge-teget. Olyan ez a mai világ, mint csöndes nyári nap a zivatar előtt, kell, hogy kitörjön a tisztító fergeteg.

A nagyasszony kérdően nézett a papra. Várt a titkos jóslat magyarázatát, de a főúr nem folytatta. Elkomorult arcára visszatért a derű és ahogy felkelt, már tréfásan enyelgő volt a hangja.

— Zivatarról beszélünk és úgy látom, még itt fog egy kis nyári zápor. Ideje is, hogy ajánljam már magamat.

A méltóságos asszony is elmosolyodott. Azután tréfás tiltakozással emelte fel kezét:

— Meg se nézi a gyerekeket, főúr? No, az már szép se volna. Ott ülnek a verandán a nevelő úrral, egy pillanatra legalább benézünk hozzájuk.

— Okvetlen benézünk hozzájuk — hajtotta meg készségesen fehér fejét az öreg pap és elindultak a verandára vezető, piros virágszegte kis parki utacskán.

A palota verandája valóságos példaképe volt a lakók művészetpazarlásának. A meglehetősen nagy épületkiugrás falait csupa művészi kivitelű szobor képezte, a szobrok karjai pedig remekbemenő fadaragványgirlandot tartottak. A girland széles felső-lapjára fordított harangalakú, kézzel festett cserepekben a művészi kertészet remek példányai pompáztak, míg a földről is igazi pálmák nyújtogatták fölfele széles leveleiket.

Ott a pálmák alatt ült tanítványaival a nevelő úr.

Deresedő hajú, de kifogástalan eleganciával öltözött, unott képű ember volt az a nevelő úr. Fásult kedvetlenséggel lekonyult ajkszélei és tanítványai fölött elnéző üres tekintete első pillantásra is elárulta, hogy

nem nagy lelkesedéssel és szeretettel végzi hivatását, a két fiatalabb báró tanulmányainak vezetését. Ez alkalommal Ernőke hiányzott is, helyette Gyula báró ásított egy karosszékből, a baronesz pedig tüntető unalommal lapozgatott egy könyvből, amelyikből a tanár úr monoton orrhangon magyarázott valamit.

Hanem azt meg kell adni, hogy az unatkozó kis baronesz feltűnő bájos kis jelenés volt! Kék szeme és divatosan vállig nyírt gesztenyebarna haja Ernőre hasonlított, csak szemének tekintete nem volt az az eleven sugaras, hanem puhán fátyolos, szinte andalgó. Fehér homloka és arisztokratikus halvány arca szinte világított a körülömlő fürtös, sötét haja alól, hanem piros ajkainak kedves mosolygását elrontotta az arcára erőltetett affektált kifejezés, ahogy sötétpillás szemhéjait félig lehunyta, majd meg színházias pózzal felvetette. Karcsú, növendékleány alakját korához mért túlrövid, térdenfélüli fodros fehér ruhácska fődte és fehérharisnyás, fehér cipős lábacskáit fiúsan keresztbe vetette.

Mártával szemben a fiatal báró, Gyula ült. Szőke hajával, mosolygós, szürke szemeivel, leányosan piros arcával elütött testvéreitől, csak nyulánk alakja vallott a familiára. Alacsony homloka nem mutatott valami lángészre, ellenben szőke fürtjei valóságos művészettel voltak frizurába simítva. Művészies volt a fehérpontos fekete nyakkendőcsokor is, amely poétikusan lengett a kihajtott, vakítófehér apacsgallér alatt. Sötétkék kabátjából piros, illatos selyemzseb-kendő kandikált ki és élesre kivasalt fehér gavallér-nadrágja alatt a sárga amerikai cipő szalagja hatalmas csokorra kötve büszkélkedett.

Mikor a lépcsőnél megjelent a nagyasszony fekete főkötője a plébános úr fehér feje mellett, előzékeny

fürgeséggel, de hirtelen összevágó gúnyos mosolygással ugrott fel a két fiatal báró.

— Kezeit csókolom, drága nagymama; jóestét, plébános úr!

— Ah, milyen kedves, hogy felfáradtak hozzánk!

A tanár is fölkelt és szertartásos komolysággal hajolt meg.

— Dicsértessék a Jézus Krisztus — mosolygott derüsen az öreg pap — csak egy parolára jöttem, mielőtt hazabotorkálnék esti angelusra.

— Nagyon kedves a főúrtól — nyujtott kezét hölgyesen a kis Márta. — Parancsoljon helyet foglalni.

Gyula kényelmes nádszéket gördített a méltósága elé.

— Kedves nagymama, parancsoljon.

A nagyasszony állva maradt. Jól tudta, hogy a két divathaba csak mosolyog rajtuk, öregeken és azért öröm helyett inkább bántotta a túlzott udvariasság.

— Köszönöm, gyerekek, a plébános úr siet.

Akkor körülnézve hozzátette:

— Hol van Ernő? Nem vesz részt az angol órán?

— Ó, igen — sietett mentegetődni a tanár — évközben rendesen itt van. De öméltósága meghagyta, hogy most a vakációban nem kell erőltetni.

A nagyasszony megcsóválta fejét.

— No, ami azt illeti, Ernőkét nem igen erőlteti meg a tanulás. No, nem baj, eltehetitek ti is a könyvet, én lekisérem a plébános urat és akkor visszajövök kicsit beszélgetni.

— Jaj, de örülünk, nagymama — bókolt Márta — csak sajnáljuk, hogy a főúr már siet.

— Mindamellett köszönjük kedves látogatását — tódította udvariassan Gyula báró.

— Nem volt ez látogatás, gyermekeim, csak egy

jóéjtszakátra akartam beszólni önökhöz is. A jó Isten adjon nyugodalmas éjt.

Felemelte hüvelykujját és a fiatalokhoz lépve kis keresztet rajzolt homlokukra. Így búcsuzott régente a kastély gyerekeitől és megtartotta kedves szokását, bár tudta, hogy ezek a gyerekek csak mosolyogják érte.

— Viszontlátásra, gyerekek — intett a nagymama is. — És addig keressétek meg Ernökét is.

— Igen, nagymama, kezeit csókolom. Jóestét, kedves plébános úr.

Állva maradtak, amíg eltűnt a két öreg alakja. Akkor Gyula báró ásított egyet és fanyar képpel vágta magát a fonott karszékbe.

— No hiszen, köszönöm! Egész este szent tanításokat hallgatni vagy ötvenesztendő előtti meséket Tündér Ilonáról.

Márta vidáman vont vállat.

— Mégis jobb, mint angolt tanulni — nevetett, azutár finom arisztokrata göggel meghajolt a tanár előtt.

— Köszönjük, tanár úr, elég volt mára.

A nevelő nem nagyon bánta, sőt maga is örült, hogy szabadul. Összeszedte a könyvet, valamit hűmögött, meghajolt és sietve tűnt el a verandáról.

Márta utána nézett. Akkor gyerekes pajkosság csillant fel szemében és hangosan fölkacagott. Valósággal megszépült ezzel a gyerekesen természetes huncutsággal.

— Örüljön, Gyula — fordult nevetve bátyjához — hogy megszabadultunk ettől a kányaorrútól. Persze, magát most már csak a vakációban nyűzza, de mi Ernökével még egész évben a karmai között vagyunk.

Gyula nem derült fel a vidám nevetésre. Kedvetlenül vont vállat és kinézett a kertre. Csak később szólt vontatva:

— Keresse meg Ernökét, nekem nincs kedvem utána futni.

Márta ez egyszer szótfogadott bátyjának. Libegve fordult körül cipője sarkán, akkor lefutott a lépcsőkön.

Odakünt már ráült az este a parki fákra és susogó bokrokra. Hallgattak a fűszálak, csak egy tücsök cirpelt valahol. A felhős esti ég sötétben hagyta a parkot és fekete leplük alatt titkolódzva hajlottak össze a levelek.

Márta gyönyörködve nézte és egy pillanatra megállt. Minden könnyelműsége és hiúsága mellett is volt érzéke a széphez és jóhoz is. És ahogy abban a gyönyörködő pillanatban hirtelen felcsendült a faluból az ezüstös angelus, szinte önkéntelenül keresztet vetett. Azután összekulcsolta kezét és úgy indult el Ernökét megkeresni a sötét, susogó bokrok közé.

II. FEJEZET.

A somorjai fehér virág.

— Hát Ernőkét nem kerestétek meg? — kezdte a nagyasszony, ahogy elhelyezkedett a verandán.

— Kerestem, nagymama, kérem — foglalt helyet mellette Márta — de nincs sehol. Azt mondja a kertész, hogy vagy másfél óra előtt az öreg toronynál látta.

A nagyasszony nem igen esett ki finom nyugalomból, de ez alkalommal bosszankodással vegyes aggodalommal kapta föl fejét:

— Az az ostoba ember, hát hogyan engedhette, mikor tudja, milyen szigorúan tiltva van a rozoga toronynál mászkálni! Hátha leüti azt a fiút egy kő?

— De hiszen tetszik tudni, nagymama, hogy Ernőnek nem lehet parancsolni!

— Az, sajnos, igaz, de legalább szólhatott volna a mamának vagy nekem. Még csak az kellene, hogy baja történjék Ernőkének.

Gyula elmosolyodott és kezével legyintett.

— Ernőt nem kell félteni! Tud az vigyázni magára.

A nagymama kissé megnyugtatta simította hátra a fekete gyöngyök alól előkukkanó fehér fűrt.

— No igen, Ernőke ügyes kis fickó. De vakmerő is és aki vakmerő, az sohasem elég óvatos. De tulajdonképen mit mászkál arra?

— Hát a nagymamus titkát keresi! — kottyantotta ki elhamarkodva Márta baronesz. De nyomban el is hallgatott és megszeppenve tekintett bátyjára, hogy jaj, mi lesz most?

— Az én titkomat? — ámult el a nagyasszony.

— I... i... de... i... igen — akadozott megzavarodva Márta, míg Gyula elnevette magát:

— No, ha már elárulta magát, kis hugocskám, akkor mondja is el az egészet nagymamának.

A nagymama mosolygós érdeklődéssel nézett unokáira:

— Erre már igazán kíváncsi vagyok, hogy milyen titkomat keresitek?

— Hát tetszik tudni — kezdte Márta felbátorodva a nagymama mosolyán — a multkoriban mindenféle csodás szellemhistóriákat mesélt nekünk arról az ócska toronyról Júlia asszony.

— Már megint Júlia asszony — szakította félbe bosszankodva a nagyasszony. — Anyátokat, benneket is dajkált, mondjátok csak ti magyarosan Jutka dadának.

Márta vállat vont.

— Hát Jutka dada — hagyta helybe kedvetlenül, de akkor új élénkséggel folytatta;

— És többek között azt is mondta, hogy ott a bedült harangozólyukban egy öreg láda van nagymamától. Abban pedig egy kis skatulyát tetszik őrizni és csodás titka van a kis doboz tartalmának. Igaz-e, nagymama?

A hirtelen, váratlan fölített kérdésre kedvesen pirult el a nagyasszony ráncos öreg arca. Most már Gyula báró is érdeklődve hajolt előre és megismételte huga kérdését:

— Igaz, nagymama?

A nagyasszony picikét hallgatott. Közben lassan-lassan elkomolyodott mosolygós arca és halkán sóhajtott egyet:

— Hát igaz. Nagymama őriz valamit. És mire gondoltatok, mi lehet az?

— Talán valami emlék az első bálból? — vélte Gyula.

— Vagy valami régi családi ékszer — találgatott a kis baronesz.

— Nem, egyik sem. Sohse becsültem annyira se a bált, se az ékszert, hogy ilyen emléket őriznék jó hatvan esztendő óta.

A két fiatal, megértve a gyengéd intést, elhallgatott. A nagyasszony, szinte megsajnálva intését, vidámabban folytatta:

— No és Ernő? Csak nem a titkos dobozért ment?

— De igen, nagymama — élénkült fel újra Márta. — Azt mondta Júlia a... Jutka dadának, hogy nem fél se a szellemektől, se a kövektől és megkeríti a kis skatulyát, ha sárkány őrzi is.

— A vakmerő gyerek képes bemászni valahogy — rémült el a nagymama, de ijedtsége mellett titkos öröm is töltötte el. Öreg szívében még a Zrínyi Ilonák vére lüktetett és boldog volt, ha bátornak látta unokáit.

Gyula észrevette a titkos örömet és most már ő folytatta:

— Hasztalan rémítgette Jutka, Ernőke odaállt fogadni vele. Ha nem sikerül elhozni a kis skatulyát, zsebpénzéből új főkötőt vesz neki. Ha pedig sikerül, akkor Jutkának el kell mesélni a titkos történetet.

A nagyasszony fohászszerűen összekulcsolta kezét, azután ölébe fektette.

— Ha igazán elhozza és nem történik baja a kis haszontalannak, nem kell Jutka dadát kérni, hanem elmesélem én magam a titok történetét.

— Pompás — ugrott fel Márta és gyerekes örömeiben egész kiesve kedvvel játszott hölgyecske szerepéből, kisleányosan tapsolni kezdett. — De még most rögtön, nagymama, mert ha jól látom, Ernőke szalad erre a fák között.

A nagyasszony előre hajolt.

— Valóban ő az, a vakmerő kis fickó. És ha jól látok én is — emelte kezét homlokához Gyula — sikerrel jön, mert olyanokat ugrik, mint a bakkecske és kezében lobogtat valamit.

Csakugyan Ernőke volt. Jól sejtették a beszélgetők, a régi torony kalandos expedíciójáról jött.

Rögtön azután, hogy Ernő elillant a plébános és nagymamája szemei elől, a nagymama láttán eszibe jutott a fiúnak a titokzatos doboz és Jutkával történt fogadása.

— Ej — csapott homlokára megállva futtából — a nagymama most el van foglalva a plébánossal, legjobb alkalom a kalandos útra.

Izgatottan dobbant meg a szive. Lelkében fölelevenedtek az olvasott rézbőrű történetek és olyan elszántan heveredett le egy körisfa alján tervet kovácsolni, mintha legalább is az utolsó mohikán megskálolására indulna.

— Gyertya kell, gyufa és harapófogó — állapította meg a haditerv végeredményéül, mikor hirtelen, valóságos indiánus fütty hangzott a kökerítés mögül.

Ernő talpra ugrott. Két ujját ajkára illesztve éleset füttyentett vissza, akkor nekifutva a falnak, mókuska ügyességével termett a kerítésen.

Úgy tizenhatévesnek látszó, alacsony, vaskos fiú

állt kint a réten a kerítés alatt. Esetlenül álló hosszú szürke nadrágján, felgyűrt ujjú barna kabátján meglátszott, hogy másnak lett szabva és a fehérsávós kék trikóing gyűrődöttsége nem igen vallott anyai kéz gondos ápolására. A foltos fekete kalap mélyen volt a fiú barna képébe vágva, mindamellett a széles karima alól korai komolysággal előtekintő becsületes, sötét szempár rokonszen vessé, sőt kedvessé tette a nem valami csinos arcot.

— Szervusz, Ernő — kiabált fel a kis báróhoz bizalmasan a sötétszemű fiú. — Nem jössz ki?

— Hej, Jankó, szervusz! — szalutált a kis báró vidáman rálovagolva a kerítésre. — Most nem jöhetek, mert nagy tervem van. De miért nem jöttél értem tegnap egész nap?

— Nem lehetett, odakint voltam a szántón édesapámmal.

— Borzasztó! — szörnyülködött el Ernő. — Hát te még a szünidőben is dolgozol? — és nagy tisztelettel nézett Jankó lesült arcába.

Egyáltalán Ernőke, aki meglehetősen tiszteletlen volt mindenkivel, bátran feleselgetett mamának, nagymamának, testvéreinek és tanárát meg nyíltan kinevette, ez a fegyelmezetlen, elkényeztetett bárógyerek különös tiszteletet érzett nagy pajtása, az egyszerű tót napszámosember Jankó fia iránt.

Már évekbe nyúl vissza a két gyerek különös barátsága. Akkoriban úgy tízesztendős, jól megtermett gyerek volt a Jankó, aki a kocsishoz járt be segíteni a kastélyba és titokban nem egyszer meglovagoltatta az akkor még picike Ernő bárócskát.

Ernőke megszerette a tót Jankót és ahogy felcseperedtek, megtanulta becsülni is. Meglepte az őszintesége, bátorsága, amellyel az elkényeztetett Ernőkével

nem egyszer szembeszállt, sőt keresztülvitte akaratát és sokszor le is korholta kis pajtását. És a kis báró mégis szerette, sőt engedett neki. Különösen csodálta, hogy magafajta gyereklétére milyen komolyan dolgozik, akárcsak egy nagy.

Mikor pedig a paraszt Jankó keresztülvitte, hogy hatosztály után a városi gimnáziumba adják, akkor valósággal elbámult Ernőke. Nem ment fejébe, hogy a parasztfiú úri iskolába jár és csodás különlegességnek tartotta pajtását.

Később ezt megértette, de akkor viszont azt is belátta már, hogy mennyi nyomorral küzködve tanul a Jankó. Könyveit kölcsönbe szedte, ebédet ingyen kapott az iskolától, szállásadójának — egy városi cipésmesternek — segített udvarnál, háznál, hogy olcsón befogadja. Persze nem is maradt sok ideje a tanulásra, holott nem volt könnyű fejű a Jankó. Mégis győzte vasakarattal, fél éjjel is fennmaradva és egyre azt hajtogatta:

— Megsegít az Isten. Muszáj, hogy győzzem, mikor mindig imádkozom.

Ernőke éles szeme ezt lassan mind-mind meglátta és kezdte módfelett becsülni Jankót. Vasárnaponként, az oltár melletti urasági padból szinte meglátva nézte barátját, amint hatalmas tatár koponyáját ájtatosan meghajtva, komoly, sötét szemét az oltárra függesztve ministrált az öreg plébánosnak.

Ilyenkor maga is ájtatosabb lett és nem egyszer fogta el a vágy, bár lehetne olyan jó, mint Jankó.

Hánem a báróéknak nem igen tetszett a paraszt-barátság. Különösen Mártuska fintorgatta hozzá az orrát és hogy végleg be nem tiltották a Jankó-barátkozást, az csak a plébános úr szavára hallgató nagymama közbenjárásának köszönhető.

A kis bárót Jankóval így igaz baráti szeretet fűzte össze és most is meleg szánakozással nézett le a kerítésről Ernőke.

— Szegény Jankó! Te igazán nagyon jó vagy — mosolygott melegen pajtására.

Jankó közönyösen vonta meg vállát, mint amikor természetes dologról van szó.

— Ez nem is olyan nagy jószág, te Ernő! Hiszen muszáj segíteni a szülőknek, bent van a tízparancsban is. Hanem mondd meg már, mi az a nagy terved?

— Az öreg tornyot akarom kikutatni. Azt mesélte Jutka dada, hogy ott az összeomlott harangozófülkében valamit rejteget *nagymama*.

Jankó borzas fején hátrább tolta széles kalapját.

— Hallod-e, Ernő! Oda nem lesz jó menni. Hátha leszakad egy téglá és agyonverheted magad.

— Dehogyszakad! — nevetett Ernő. — Ha eddig nem szakadt le, majd ép én alattam fog! Aztán már megmondtam, hogy megpróbálom, hát meg is teszem.

Jankó jól ismerte Ernőke makacsságát, ha egyszer valamit kimondott.

— Hát tudod mit? Én is veled megyek.

— Pompás! — csapta össze kezét Ernő. De hirtelen hozzátette:

— Nem-nem. Mégsem. Nem lehet, mert Jutka dadával fogadtam, hogy felmegyek és a fogadás kétőnkre már nem gilt.

Jankó megvakarta üstökét. Maga is vakmerő gyerek volt, azért kis barátját se féltette túlságosan a kalandoktól.

— Hát az igaz — adta meg magát. — Ha már úgy fogadtál, úgy is kell megtenni. De azért vigyázz magadra, pajti; minden téglát, ami a fejed fölé kerül, ha

alá akarsz bújni, próbáld meg, nem mozog-e. A talpad alattitól nem kell félni, ha ki is csuszik alólad, legfeljebb hemperegsz egyet és az nem nagy baj. Hanem a fejed fölé nagyon jól vigyázz.

— Vigyázok — ígérte komolyan Ernő. — De sietek is, mert beesteledik nemsokára. Eljössz-e holnap, Jankó?

— Holnap? ... Mi is van? Ja, Péter és Pál. Akkor nem dolgozunk a szántón, hát játszhatunk. Délután érted jövök és kimegyünk a patakhöz.

— Gilt! — biccentett Ernő. — Szervusz! — Lehajolt a kerítésről. Jankó meg felpipiskedett és így elérték egymás kezét és megrázták betyárosan.

— Szervusz, Ernőke!

— Szervusz, Jankó!

— Vigyázz magadra!

— Jó! — Azzal már lent is termett Ernőke a kerítésről. Rövid körfutással kertésznél, szakácsnél meg is szerezte a szükséges gyertyát, gyufát, harpófogót és harciasan indult felfedezőújtára.

Már jól bealkonyult, míg a hatalmas parkot megkerülve a meglehetősen távolban fekvő toronyromhoz ért.

Olyan volt ez a régi kastély egyetlen emlékmáradványa, mint valami mesebeli tündérvár romja.

Messze háttérben távoli hegyek képeztek koszorút, amelyre mint vérvörös köpeny borult a napnyugta utáni nyári égbolt. Közvetlen a torony mögött elvadult cserjék, bokrok kapaszkodtak egymásba, majd meg a hegyvidékek magasra szökő páfrány levelei ütöttek ki a földből. Az elvadult környezetből — amelyet ilyennek szándékkal hagyott az uraság, hogy annál inkább kiemelje a romtorony érdekességét — élesen világított ki a kertészkezekkel nyírt fehér utacska. De ez az utacska is megszakadt jó parlé-

pésnyi távolságban a toronytól és mesterségesen emelt, de vadlevelekkel befuttatott sövény figyelmeztetett, hogy nem tanácsos a közelbe menni.

Hanem mi volt az a sövény Ernőnek? Egy macskaugrással már át is szökött rajta és átsietett a giz-gazos, törmelékes üres téren egész a torony lábáig.

Ott megállt és összehuzott szemöldökkel nézte kalandjának küzdő terét, mint jó hadvezér megfigyelve, hogy hol lesz legalkalmasabb a támadás.

Nem kellett sokat keresgélni, mert a feljutásra egyáltalán lehetségesnek csak egy hely mutatkozott. Ez pedig maga a rendes feljárat volt, mert a kanyargós toronylépcsőzet félig-meddig épségben maradt, csak fölötte a boltozat roppant meg, egyes helyeken kereszbedülve.

Ernőnek eszébe jutott Jankó intése, hogy a feje fölött vigyázzon. Itt pedig, míg a talpa alatt meglehetősen biztos út vezetett, ép a tetőzet látszott veszedelmesnek.

— Azért megpróbáljuk — határozta el Ernőke és négykézlábra állt, hogy a tetőzethez érve valahogy ne érintse a rozoga téglákat.

Tehát lekuporodott és csúszva indult a lépcsőknek. Az első foknál kissé megállapodott. Eszébe jutott, hogy jó lesz egy miatyánkot küldeni őrangyalának a kalandos útra. Persze gyerekeksszel nem gondolta meg, hogy tulajdonképpen vétkes dologhoz kéri Isten segítségét, mert ok nélkül veszélybe menni bűn és vakmerőség.

Hanem erre Ernőke nem gondolt. Most már teljesen felbátorodva és hasoncsúszva igyekezett fölfelé, minden lépcsőfoknál óvatosan megtapogatva a föléje hajló gerendát. Szerencsére nem is volt olyan vesze-

delmes, amilyennek alulról látszott, mert a megrop-pant gerendázat még jó erősen tartotta a fedőfalakat.

Nem volt túl magas a csigalépcső, Ernőkének mégis végtelennek tetszett az út. Különösen, hogy följebb már elzárta a kanyarulat a külső világosságot és sőtétbe kellett tovább mászni. Ernőkének eszébe jutottak Jutka dada rémmeséi és hiába bátorítgatta magát, meg kell vallani, hogy hangosan dobogott a szive.

Puff!

Valamibe beleütődött a feje. Ernőnek elállt a lélegzete, hogy most rászakad a mennyezet. Éles fájdalmat érzett mezítelen lábszárán, ahogy egy kiálló törmelékdarab lehorzsolta a bőrt térde táján. Ernő a falhoz lapult és lehunyta szemét.

De, úgy látszik, nem omlott le semmi, csak beütkezött valahova. Pár pillanat alatt visszatért a gyerek bátorsága is, térdre emelkedett és előkotorta zsebéből a gyertyát.

Kicsit reszketett a keze, ahogy meggyújtotta. Szinte kísértetiesen terjedt el a reszketős, gyér világosság ott a törmelékes falak között. Ernő feljebb emelte a világosságot és akkor látta, hogy a harangozófülke vasajtájába ütközött bele.

— Hála Isten! — sóhajtott megkönnyebbülten és kezét a zárra tette. A kilincs engedett, a rozsdás zár nyikorgott és befelé nyílt az ajtó. De csak egy kis résnyire, akkor megütődött valamiben és tovább nem mozdult.

Ernő benézett a résen. Egy halom téglá feküdt valóságos torlasz gyanánt belül az ajtó előtt.

— Most már bebujok, ha eddig eljutottam -- szuszogott mélyet Ernőke. És karcsú testét átszorítva a nyitott résen, felmászott a kőrakásra. Akkor magasra felemelte a gyertyát.

Ott volt a kis harangozófülke. Vastrácsos ablaka bedült, a plafonról egy hosszú kötél lógott alá. Oldalt egy pad állott, rajta törött korsó. Valamivel hátrább fekete láda, fölötte öreg fakereszt, amelynek lábainál bevert szegen kis kulcsomó lógott.

Ernöke egész testében remegett. Eszébe jutott a falu száján járó mese, hogy esténként ide járnak megpihenni a kastély ősei, leülnek a padra susogó szellemhangon mesét mondani és titokzatos italt iva koccintanak egymással.

Ernö rámeredt a törött korsóra és nem mert továbbmenni. Mintha valami neszt is hallott volna és az ajtó fölött lengett valami.

— A szellemek — susogott rémülten Ernöke.

Hanem csak egypár pillanatig tartott az ijedtsége.

— Nem, a szellemhistória ostoba mese — nyugtatta meg magát. — Az ördög a pokolban ül és nem jár sétálni, angyalnak pedig sokkal jobb az égből, semhogy ebbe a patkányos oduba jöjjön.

Ezzel egy gondolatra is jött és elnevette magát.

— Persze, biztosan egerek vagy patkányok rágicsálnak itt, az ott fölött pedig denevérek látszik.

Felvilágított. Csakugyan. Kiterjesztett szárnyakkal ártatlan öreg denevér lógott fejjel lefelé.

— No lám! — ugrott le a törmelékhalmastról felbátorodva Ernöke — és én számár, hogy megijedtem.

Most már nyugodtan indult a fekete láda felé.

— Ez lesz nagymama ládája — állapította meg magában. — És ott ni, lóg a kulcsa is.

A másik percben már nyitva állt a láda. Erős levendula-illat áradt ki és a rendbe rakott holmik fölött kis ébenfadobozka feküdt.

— Ez az — emelte ki diadalmasan Ernöke. —

Már meg akarta fordítani a zárjába illesztett kis kulcsot, de akkor megmozdult a lelkiismerete.

— Szegény nagymama — gondolta Ernőke — ki tudja milyen tisztelettel nyitotta ki mindig a ládáját és én kutatok benne, mint egy betörő. De legalább ebbe a kis dobozba nem nyulok, míg nagymama ki nem nyitja.

És legyőzve kíváncsiságát, hóna alá kapta a kis dobozt, a ládát bezárta és rendesen visszaakasztotta a kulcsomót.

Azzal sietve igyekezett kifelé. Vissza az út már könnyebben ment. Mint fürge gyíkocskák kúszott lefelé és nemsokára kint volt a szabad levegőn.

Ernő mélyet lélegzett fel. Már este borult a gizgajos bokrokra és ünnepélyesen nézett le a felhős esti ég.

Ernőke felpillantott és mély meghatódást érzett. Összekulcsolva kezét, köszönetet mondott az Őrangyalnak és hozzáfűzött még egy miatyánkot a megholt ősökért, akiknek lelkei Jutka néni meséi szerint itt barangolnak az öreg torony táján. Azután futva indult a palota felé.

Már messziről megpillantotta a verandán ülőket és nagyokat kurjantva lobogtatta meg a kis dobozt.

— Nagymama, nagymama! — kiabált, ahogy felfutott a lépcsőkön — az öreg toronyból jöttem!

A gyerekek kíváncsian ugrottak fel, a nagyszony pedig magához ölelte Ernőkét.

— Rossz gyerek, te, megbüntetnélek, de ha megígéred, hogy többet nem jársz arra, elengedem a büntetést.

Ernő nagyot fújva, fáradtan vágódott egy karszékbe.

— Nagymama, én ilyet nem ígérek.

— Nem? — nézett mélyen Ernőre a nagyaszonny. — Nem gondolod, hogy helytelen volt a nagymama félve őrzött dolgai közt kutatni, kilopni legkedvesebb emlékét és engesztelésül még azt az örömet se csinálni, hogy legalább megnyugtasd a jövőre nézve?

Ernő halvány arcába gyenge pír futott.

— Igaz, ez nem volt helyes. És ígérem, hogy engedély nélkül, amíg gyerek vagyok, nem mászok többet a toronyba.

— Jól van, Ernő. És most...

— És most tessék mesélni, nagymama — sürgette Márta.

— És tessék megmutatni, mi van benne — érdeklődött felélénkülve Gyula báró is.

— Megnézted, Ernő? — fordult legkisebb unokájához a nagyaszonny.

— A gyerek szeme becsületes őszinteséggel nyílt kerekre.

— Nem, nagymama. Nem akartam belenyúlni, amíg te ki nem nyitod.

— Ez szép tőled, Ernőke. És mit gondolsz, mi lehet benne?

— Először azt hittem, öregapánktól valamilyen régi kard vagy rozsdás revolver. De most látom, hogy nagyon pici ahhoz a doboz.

— Azért te jártál legközelebb a találgatással. Ime, lássátok hát, bár tudom, hogy mindnyájan csalódva lesztetek.

A kis zár pattant és három kíváncsi fej hajolt a nagyaszonny ölébe. De nyomban csalódottan vissza is húzódott mindahárom.

— Jé... csak virág! Közönséges száraz virágpör! — kiáltott fel őszinte kicsinyléssel Ernőke —

míg a másik kettő szó nélkül, ajkbiggyesztve mosolygott össze.

— Ugy-e, mondtam, hogy *csalódvá lesztek* — mosolygott a nagymama. — De ha elmondom a meséjét, mégsem fogjátok annyira lebecsülni.

— Elmeséled, te, nagymama? — csillant meg új örömmel Ernőke szeme, szokásához hiven úgy, mint az egész familiát, az öreg nagymamát is bizalmasan letegezve. — De jó, legalább nem kell a morcos, vén Jutka dadát kérni.

— Ne beszélj tiszteletlenül az öregekről, Ernő! — intette a nagymama, azután pápaszemét levéve, végigsimogatta arcát és kényelmesen hátradült a székben.

— Hát hallgassatok ide, gyerekek. Mikor még kisebb gyerek voltam, mint mostan Ernőke, egy napon elébem lépett édesapám, felkapott ölébe, megcsókolt és könnyes szemekkel nézett rám. Hatvanhat esztendeje és mintha most is hallanám a szavát:

— Csókolj meg, kis leányom, talán utoljára csókolsz.

Azzal letett a földre, megfordult és kisietett talán azért, hogy ne lássuk kicsorduló könnyeit. Emlékszem, hogy utána akartam futni, de édesanyám megfogott. Halottfehér volt az arca, ahogy szólt:

— Nem szabad apuska szívét megnehezíteni, mikor a hazáért meggy küzdeni.

— Ugy-e, az negyvennyolcban volt? — hajolt elő csillogó szemekkel Ernő.

— Igen — bólintott a nagyasszony. — Édesapám a szabadságharcba ment. Jó egy évig nem láttuk azután, egyszerre betoppant.

Akkor is éjjel jött, kalapáccsal zörgetve a kapun és suttogva beszélt. Hallottam, amint anyámnak susogta:

— Már végünk van, Világosnál letették a fegyvert, engem is börtönre keresnek.

Nem értettem egészen, hogy mit jelent, csak zokogva öleltem édesapámat. Ő összecsókolta arcomat, akkor egyszerre letett és *kis vászoncsomagot* huzott ki a szive tájáról.

— Tudod-e, kis leányom, mi van benne? — kérdezte.

Csodálkozva ráztam a fejemet. Édesapámnak pedig könny gyűlt a szemébe.

— Emlékszel, kis leányom, mikor először elmentem? — kérdezte. — Akkor egy nagy csokor fehér virágot szedtéél búcsuzóra. Lám, apuska eltette, mikor elhervadt, vászonba varrva magával hordozta, hol a borjúbán, hol a zsebiben, hol kabátjában a szive fölé rejtve. És most elviszem magammal a szomorú bujdosásba is a somorjai fehér virágokat.

És megcsókolta a duzzadt vászonzacskót.

Ez volt utolsó szava és elment. Mire pedig viszontláttam, majdnem húsz esztendő eltelt és édesapátok már térdemen lovagolt.

Mártának két szeme elhomályosult.

— Mégis visszajött? — kérdezett bele halkan.

Igen. Mikor az ország kibékült királyával, apám is visszajöhetett. De meg volt törve teste-lelke. Egy bánat sorvasztotta: siratta a hazát.

Ezzel a bánattal került halálos ágyába is. Vánkosa mellé egy szürkére nyűtt vászonzacskót fektetett. Rögtön megismertem: a somorjai elszáradt fehér virágok voltak.

Mi körülötte ültünk és vigasztaltuk, hogy most már minden jó lesz, felvirágozik újra Magyarország. De ő szomorúan ingatta fejét:

— Hiába beszéltek nekem. Nem az már a magyar, ami régen volt.

— Férjem, a ti boldogult nagyapátok hozzáhajolt. Olyan tisztán emlékszem szavára.

— Újjáéled most majd az ország, édesapánk — biztatta — és lesz még diadalmas, új Magyarország.

Apám búsan nézett vissza. Akkor lemondóan intett a kezével.

— Igen, akkor, amikor pirossá válnak ezek a száraz virágok.

Nem is vettük már több szavát. Ezt mondta utoljára és másnapra kiterítve feküdt.

Persze a szárazvirágos zacskó hozzám került. Gondosan őriztem, elzárva tartottam és mégis egy párszor észrevettem, hogy valaki jár vele, mert gondos kötésem helyett otrombán voltak összecsomózva a zacskó szalagjai.

Egyszer véletlenül szólok Jutkának, aki velem együtt zokogott édesapám halálos ágyánál hát rám néz ártatlanul. Azután azt mondja:

— Hát én nyitogatom ki, lelkecském, megnézni, hogy piros-e már a fehér virág.

A jó lélek titokzatos jóslatnak vette édesapám bús lemondását. Ő, szegény, úgy értette, hogy amint a száraz fehér virág nem lesz pirossá soha, úgy nekünk sem lesz már soha jobb napunk. Jutka azonban szentül állította, hogy valamilyen csodás jóslat ez és egy szép napon majd pirossá válik a száraz virág.

Hiába szóltam, hogy babona. Nem lehetett tőle elvenni ezt a csodás hitet és folyton nézegette sok-sok éven át, hogy piros-e már a virág.

Végre egyszer, hogy egy hosszabb tartózkodásomról a nagykátaí birtokról hazajöttem, lerombolva találom az ősi kastélyt. Édesapátok újat építtetett, csak a torony maradt meg, annak is bedült egy része

a nagy rombolásban. A harangozófülkében bent rekedt az öreg láda. Kihozathattam volna, de nem akartam. Múltóbb a helye ott a romok közt, mint az új palotában. Jutka siratta legjobban, könyörgött, hogy hozassam ki, mert benne van a fehér virág, de végre belenyugodott. Azt hittem már el is felejtette babonás hitét, de amint látom, még emlékezik rája. Én pedig azt akartam, porladjon el a romok között ez a kis emlék is, de ha már előkerült, itt tartom, hadd keveredjen össze a száraz por inkább az enyémmel majd a koporsóban.

— Nagyanyus... Mártus szeme tele futott könnyekkel és megcsókolta a ráncos kezét. Nagyanyus, édes, oly gyönyörű volt, csak a végét ne mondta volna.

A nagyasszony nem felelt. Elmerengve nézett maga elé. Hallgatott a két fiú is néma meghatódással, csak a park levelei suttogtak az estében. Ernő szeretett volna valami kedveset mondani a nagymamának vagy megcsókolni kezét úgy, ahogy Márta, de szégyelte valahogy a kis vadonc. Azért csak hallgatva nézett maga elé és egy szó sem zavarta az ünnepélyes esti csöndet.

Akkor hirtelen felpattant a belső ajtó. Szép szöke, diszesen öltözött fiatal asszony, a fiatal méltósága állt meg a küszöbön. De ez alkalommal, ijedten nézett máskor folyton nevető szeme és hangja remegett az izgatottságtól.

— Mama, képzelje, most jött az ispán a városból. Föl van fordulva minden. Sürgöny jött, hogy szerb merénylők meggyilkolták a trónörökös párt.

Mint bomba vágott a pár szó a meghatott csöndbe.

— Ki? Mi? Mi történt? Hogy? Miért? — ugráltak fel a gyerekek.

A nagyasszony elhalványulva állt fel és kezét szívére szorította:

— Istenem... igaz?

— Igaz — intett a fiatal báróné. Golyóval. Ferenc Ferdinándot és Hohenberg Zsófiát.

A két gyerek félig értelmetlenül, félig bámulva nézett össze. Hanem Gyula báró valósággal belesápadt az izgalomba. Ő már értette az egész merényletet a maga fontosságában és összeharapta ajkát. Szinte férfiasra vált puhán leányos arca ebben az ingerültségben, ahogy fel-alájárva fogai közt mormolta:

— De ilyet, a trónörökösünket... No, de megkeserültek ezt, szerbek!

— Szegény árvák — sóhajtotta utána Márta.

— Ez hiányzott csak Ernőkének. Most kezdte csak érteni a dolgot. Fölemelte karját és belefenygetett a park bokrai közé, mintha csak ott bujtak volna el a merénylők:

— Megálljatok, kutya gyilkosok! — és megrázta összeszorított ökleit.

III. FEJEZET.

Ferenc József azt üzenté . . .

Már ráborult az este a somorjai hegyekre, mikor a kastélyból vezető uton, szinte futólépésben igyekezett a falu felé két fiatal fiú.

A kisebbikre nyulánk alakjáról és fürgé lépteiről rögtön rá lehet ismerni Ernőre, a kis báróra, a nagyobbik lassúbb cammogású, hosszú nadrágos pedig nem lehet más, mint Jankó.

Láthatólag fontos beszédben vannak, mert Ernőke izgatottan hadonász karjaival.

— És biztos, hogy ma jön a válasz? Kitől hallottad, Jankó?

Jankó a maga lassú, nyugalmas, vastagodó hangján felelt.

— Hát azt nem kell hallani, bent volt az ujságban. Tegnapelőtt küldte kormányunk Szerbiának a jegyzéket és 48 óráig vár a válaszra. Ma pedig 48 órája lesz.

— Ugy-e, a jegyzék félig-meddig hadüzenet?

— Hát persze.

— És mi állt benne?

— Hát én nem olvastam. De olyasféle, hogy engedjék megfogni a szerb gyilkosokat és megkeresni mindazokat, akik őket felbujtották és verjék szét a magyarellenes kompániákat és...

— És? — érdeklődött mohón Ernő.

— És többet nem tudok, de az volt a veleje, hogy hagyjanak békét nekünk, mert másképen mi páholjuk el őket.

Ernöke hátrább tolta kiizzadt homlokán a fehér vászonkalapot és fohászkodva, őszinte vágyódással csapta össze kezét:

— Istenem, csak lenne háború!

Jankó egydarabig nem felelt. Szuszogva sietett fürgébb pajtása mellett, majd egyszerre megállt és komolyan nézett a kis fiúra:

— Te, Ernő, ilyet ne mondj nekem.

Ernö elámulva nézett fel.

— Mi? Hát nem szeretnéd? Szégyeld magad. Micsoda magyar vagy?

— Ernő, te azt gondolod, hogy a háború olyan játék, mint a mienk a luzsnyicai hegyoldalon. Pedig az más. Akkor elviszik az édesapámat, aki szegény most tervezett volna nyugodalmas pár napot öreg napjaira; elviszik a Gyula bátyádat, elviszik Klopka susztert, akinek hét kis gyereke van és a Mayer bácsit, akinek hat picije van és mind és nem lesz, aki dolgoz-
zon a szántón. Ez nem tréfa ám, Ernőke.

— De ha a haza úgy kívánja!

— Az más. Akkor én is azt mondom, csak menjenek. De azt szeretném, hogy ne muszájjon menni.

Ernö elgondolkozott. Belátta, hogy igazat mond Jankó, de a háborút is szeretne volna. Így titkosan azt kívánta, bár csak muszájna háborút viselni.

— Te, Jankó és mikor muszájna háborúzni?

— Hát ha a rác azt a kicsit se tenné meg, amit a jegyzékben kérünk. Hallottam, amint a jegyző úr magyarázta, hogy azzal megmutatná a rác, hogy a nyakunkra akar hágni. Ezt pedig nem tűrné a magyar becsület.

— Akkor megfojtjuk a pimaszokat — fakadt ki Ernő.

— Meg — nevetett Jankó. — Te leszel az első, aki megfojtod a rád Petárt, úgy-e, Ernő?

— Én nem tréfálok. Ha háború lesz, én is elszököm Gyulával. De ni-ni, nézd, mennyi ember tolong az állomáson!

A falunál valamivel magasabban, emelkedő hegyi lejtőn állt a nyugalmas kis falusi állomás. Köröskörül békés faágak ölelkeztek és a nyilegyenest futó sínpár mellett máskor csak egy vöröszászlós, örökké álmos bakter ácsorgott, várva a gőzöst.

De ez alkalommal valósággal tolongtak ott a felvidéki falucska jóképű német- és tótbeszédű magyarjai és messziről kihallatszott Gábor Pál jegyző uram dirigáló generális hangja.

— Lám, ezek mind a sürgönyt lesik. Komoly nap ez, Ernő! Tudod-e, hányadika van?

— Július 25. Beírtam a nóteszembe; de fussunk már, Jankó! — idegeskedett Ernőke.

Azzal nekiiramodott. Jankó alig tudott lépést tartani az özike lábú gyerekekkel és pár pillanat múlva már a sorompónál álltak.

— Engedjen! — lökte meg az útban álló baktert parancsoló türelmetlenséggel Ernő.

A máskor alázatos öreg megfordult.

— No-nó, lassabban is jó lesz, úrfi.

Ernőnek arcába szökött a vér.

— Nézze meg az ember, nem látja ki vagyok?!

De a bakter nagy nyugalommal felelt:

— Már hogy is ne látnám. De most hiába parancsolgat, lelkem, mert a háborúban egyformák leszünk úgyis mind — és nyugalommal hátatfordított, mint aki jól végezte a mondókáját.

És Ernő csodálatosan hallgatott. Ez volt a közeledő vihar, amelyik le fog dönteni válaszfalat ember és ember közt, grófot és koldust egymás mellett küldve a halálba, első lehelete, amelyet megértett Ernőke érzékeny lelke. Megérezte és azért elhallgatott. Nem veszekedett, hanem igyekezett az emberek közt beljebb furakodni. Nemsokára már a főnök kis ablakánál állott.

— Kardos bácsi! — kiabált be az ablakon. — Lesz-e háború?

A főnök, aki a bárók kegyéből került állomáshelyére, nagy udvariassággal sietett elő a legkisebb báró hívására. Hanem abban a pillanatban megcsendült a telegráf, a főnök arca izgatottan megrándult és becsapva az ablaktáblákat, a kopogtatóhoz sietett.

Odakünn izgatottan folyt a beszéd. Ernő szíve hangosan dobogott és a falhoz lapulva figyelt. Mögötte a Fátva-vidéki különös német tájszóláson fohászolva dörmögött egy paraszt:

— Csak legalább a buzámat learattam volna!

Egy fiatal magyar legény pedig elkurjantotta magát:

— Hogy a rác pofátokat, de tudom, Isten, egy früstökre megesszük a gyilkos fajtátokat!

Ernő nevetni akart, de elharapta a kacajt. Az ablak kinyílt és ünnepélyes komolysággal jelent meg Kardos magas, egyenruhás alakja, kezében a sürgönycédulával.

A morajt mély csend váltotta fel. Egy szót se lehetett hallani, csak a tolakodást, ahogy előbbre igyekeztek az emberek. Kardos főnök úr keze az izgalomtól reszketett, ahogy harsány hangon olvasni kezdett:

— Pasics szerb miniszterelnök átnyújtotta a szerb válaszigjegyzéket, mely nem volt kielégítő. Giesl báró

belgrádi követünk kijelentette a diplomáciai viszony megszakítását és személyzetével elhagyta Belgrádot. A hadvezetőség elrendelte a részleges mozgósítást.

Azután félretéve a cédulát, mintegy magyarázat-kép emeltebb hangon hozzátette:

— Szóval: kitört a háború!

A telegráf újra csengetett. A főnök becsapta az ablakot és szikár alakja eltűnt.

Odakünn olyan halotti csend volt, hogy a lélegzetet is hallani lehetett. Pár pillanatig némán álltak az emberek. Belevágott a hír a lelkek mélyére; az asszonyok úgy meredtek urukra, mintha már utoljára néznék; a gazdák lelke előtt megjelent a gazdátlanul hagyandó föld, a kenyeret kérő pici gyermek-kéz. Mintha felhő borult volna a szívek fölé és az elfojtott minden gondolatot, minden szót. Csak állt mindenki néma megrendüléssel.

Akkor egy csengő gyerekhang beleujjongott az elrémült csendbe:

— Éljen a haza!

Ernöke volt. És ez üde gyermekhang egyszerre széttépte a sötét fátyolt és besugározta a szívekbe a veszélyben forgó édes haza honszerelmének tüzes fénysugarát. És a csöndes falusi éjszakába egyszerre belevert lelkesen, hatalmasan ujongva:

— Éljen!!

És a somorjai hegyek, a luzsnyicai csúcs, a voklovai «fehérvő» visszaverte csengve, bongva:

— Éljen! Éljen!

Megmámorosodott a hegyek éljenzésére a levegő, megmámorosodtak az emberek: fiatal legények, idős családapák, komoly szántó-vetők mind, mind.

Éljen! Éljen! — zúgott mindenfelé és ellenállhatatlanul tört ki a tomboló zsvaj.

Az a víg legény, aki elsőnek kurjantott a szerb ellen, most magasra kapta fel Ernőt:

— Szervusz, öcskös, ezt jól csináltad! Akkor hangosan felkiáltott:

— Ne félj, Ferenc Jóska, nem hagyunk el téged! Pusztuljon a gyilkos. Éljen a király!

— Éljen! — zúgott rajongó szeretettel a tömeg és magasban lengtek a kalapok. Beszélt, tolongott, magyarázott, kérdezett, éljenzett mindenki és mintha egyszerre felfordult volna a falusi állomás csöndes kis világa. Ernőke szinte magánkívül volt. Az arca izzott, mint a tűz, a szeme égett, ész nélkül rohant előre az emberek után és kalapját lengetve, rekedten kiabált:

— Éljen! Éljen!

Akkor egyszerre, kinek jutott eszébe, ki kezdte, ki folytatta, nem tudni, felcsendült az ének, ott messze az ősz király szomorú szívétől, elrejtve a Nagy-Fátra hegyháta között, beleverődve és visszaverve a somorjai hegyek sziklás köveitől, megtüzesedve a messze imádkozó szomorú ősz király hódolóinak alattvalói szeretetétől:

Ferenc József azt üzenté,
Elfogyott a regimentje,
Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni.
Éljen a haza!

— Ernőke, gyere szépen haza.

Ernő összerezzen. Az ének utolsó hangja is elhangzott, mikor vállára nehezedett egy kéz.

— Ernőke, gyere.

A gyerek megfordult. Azt hitte Jankó, akitől elszakadt a nagy tolakodásban, de csodálkozó meglepetéssel csillant meg szeme. A bátyja volt, Gyula báró.

És milyen más volt! Szépen lesimított fürtei összekuszálva, unott arca kipirulva, máskor affektáltan vontatott hangja az izgatottságtól remegett. Tekintetében pedig különös gyengédség mosolygott, ahogy kis öccsére nézett.

— Siessünk, Ernőkém. Otthon már azt hiszik, elvesztél.

Csakugyan már tizenegy felé járhatott az idő. De Ernő most nem gondolt erre. A bátyját nézte, akivel különböző természetük miatt máskor folyton civakodott és akit mindig kicsufolt a szép frizurával és nyakkendőcsokorral. És arra gondolt Ernőke, hogy ez a bátyja, talán már nemsokára elmegy meghalni a hazáért, úgy, mint a régi ősök és hogy már most is milyen más a kipirult arcával, csillogó szemével. Felpipiskedett és átölelte fivére nyakát.

— Gyula, édes Gyula! Ma olyan szép vagy! Ugy-e, ha háborúba mész, elviszel engem is?

Gyula elmosolyodott.

— Gyere, gyere, öcskös. Otthon már nyugtalan-kodnak.

Ernő vonakodva nézett körül:

— De hol van Jankó?

— Majd holnap beszélhetsz vele, most csak siessünk haza. Úgyis, ki tudja, meddig leszünk még együtt.

Ernőkének szívébe furódott ez a szó. Lehajtottá fejét. Akkor bátyjához simulva, szokatlan engedel-mességgel indult el Gyula báró oldala mellett. Nem is vette észre, hogy pár lépéssel előttük Jankó halad szorosan belekapaszkodva édesapjába. Úgy csimpasz-kodott bele az egyszerű bocskoros emberbe, mintha szintén azt mondaná:

— Ki tudja, meddig leszünk még együtt?...

És ez a szomorú jóslat hamarabb teljesült, mint ahogy várták. Remegve várta a falu az oroszról szóló sürgönyöket, mert tudták, hogy nemcsak a világháború kitörése függ a muszkától, hanem az északi csapatokhoz tartozó IV-ik hadtest behívása is, ahová Somorjának a legénysége is tartozik.

Július 31-én pedig megjött a sürgöny: mozgosít Oroszország! És pár nap múlva szétrepültek a behívócédulák a somorjai fafedeles házikók között, hogy augusztus első vasárnapján elvigye a vonat a kis házikók katonafiait halálba, dicsőségbe.

Augusztus első vasárnapján szomorúan kongott a somorjai öreg harang... Mintha tudta volna, hogy sokakat utoljára hív most ünnepi szentmisére, hogy ünnepi szentmise után elindulnak a falu fiai véres harcmezőkre...

Soha olyan tele nem volt a templom, mint azon a napsugarasan szép és mégis könnyes augusztusi vasárnapon.

A padokban, mint megriadt madarak, összebújva ültek a sötétruhás, könnyes szemű asszonyok, elül álltak tarka ruhában, de kisírt szemmel a szőke-barna falusi parasztleányok. Hol egyik, hol másik nyomta arcához keszkenőjét, az első padban egy fiatal uri-asszony félhangosan zokogott. A kórus külön széles faemelvényben folytatódott a férfiak részére, amelyiken most szinte szorongott a sok ember. Elül bokréta kalapjukat kezükben lógatva, ünnepélyesen, komolyan imádságos arccal álltak a legények.

A szentélyben elhelyezett diszes faragványú urasági padban könny nélkül, de halottfehér arccal ült az öreg méltósága. Gyöngyös főkötője meg se billent a nagy mozdulatlanságban, csak reszkető ujjai tologatták tova lassan a szentolvasó ébenfaszemeit. Mel-

lette szinte megroskadt a padban, a templom ritka vendége, a fiatal méltósága. Fehérfátyolos kalapja alól megrettenve nézett elő szép sötét, kacagó szempárja. Befelé a padban térdein állt a két bárógyerek. Ernőke eleven arcára ritka komolyság ült, ahogy az oltárra függesztette szép kék szemeit. Márta egyszerű fehér vászonruhába volt öltözve, máskor vállig göndörített haja simán hullott alá és halvány arcán, karikás szemén meglátszott, hogy sírt. Imakönyve fölé hajolva, imádkozott, de pillantása csak el-elsiklott a lapok felett, hogy megpihenjen a pad szélén térdelő egyenruhás fivére arcán.

Nem hiába nézte, szinte átalakult az egy hét alatt Gyula báró. Szőke haja rövidre nyírva, piros arca kicsit lesápadt, szemeiben fiatalos tűz csillogott, míg tekintetében férfias komolyság ült. Erről az arcról eltűnt az unalom, a puha affektáltság, a hiú öntetszelgés léha kifejezése, ami azelőtt ellenszenvenessé tette. Most szépre varázsolta arcát a fiatalos lelkesültség és valamilyen belső lelki sugár, ami a megtisztult lelkekből szokott kinézni a szemek tükrein át. Karcsú alakjára finoman simult a csukaszürke zászlós egyenruha és ahogy mozdult a padban, megcsörrent kardja.

Akkor belebongott a sekrestye csengője is, felbúgott a reszketős falusi orgona és kilépett fehér miseruhában az őszhajú főúr. Hatalmas alakja, mintha meggörnyedt volna és szelid pillantását, mielőtt az oltárhoz lépett, felvetette a legényekre. Azután lassan indult fel az oltárlépcsőkön, míg a kóruson vékonyan csilingelő hangon rázendített az iskolásgyermekek kara:

Im arcunkra borulunk
Előtted istenség...

És az emberek csakugyan arcukkal a padra borultak. Ebben a leborulásban bent volt az anya, felelés, gyermek könyörgése; bent volt a jajgató, panaszos kérdés: jaj... ki van itt velünk utoljára? Ki nem fog többet itt az arcára borulni, ki nem jön vissza, ki lesz az első áldozat? Kard szúrja meg vagy golyó futja át, vagy talán a szive szakad meg az első áldozatnak?

Ó, az mind titok, mélységes titka véres jövőnek. Nem lehet mást tenni, mint arcra borulva kérni, imádkozni: «Ó, Uram, ne add, hogy ő legyen, akiért imádkozom...»

És a nagy meghatódottságba újra beleszólt a csengő: az Agnus Dei hívó szózata.

Elsőnek térdelt az áldoztatókorláthoz az öreg Somorjai bárónő. Reszkető ajkai félhalkan mormolták az imát, mellette a három bárógyerek térdelt.

Ime, Gyula báró átérezte, átértette, kihez kell fordulni a nagy napon, mikor a halál riadója hívja. És a hazaszeretet fellángolásától hirtelen megtisztult szive a legszentebb útravalót kívánta: az Úr Jézus testét. És a két kisebbik gyerek, hogy hathatósabb legyen bátyjukkal küldött imádságuk, szintén megtisztított lélekkel térdelt az áldoztatókorlát elé. Utánuk jött a többi mind, a bokrétás legények, meghatott édesapák, siró asszonyok hosszú sora, mindegyik egy vigaszt, egy reményt, egy erősítőt kérve: Jézust.

Olyan sokáig tartott az áldoztatás, hogy az utolsó evangéliumot már be sem várhatta a nép. Egy óra csak és indul a vonat, addig pedig még meg kell reggeliztetni utoljára az indulókat.

A bárói fogat is röpült a kastély felé, ahol a verandán sűrű könnyek között sajátkezüleg terített

fel a különben már nyugdíjba küldött Jutka dada. A legjobb falatokat rakta föl, mégis szótlanul kelt el a reggeli.

Mennyi mondanivaló lett volna... és még se tudott beszélni egyik sem. A nagymama hallgatott legmélyebben. Csak nézte-nézte unokáját rajongó szeretettel, szinte bámulattal és valami örömféle is megcsillant időnként könnytől homályos szemében. Így nézhették a régi magyar anyák harcba induló fiaikat. A fiatal méltósága hol könnyeit törülte, hol meg a legjobb falatokat rakosgatta a kis zászlós tányérjára.

— Azután írj, fiam, írj sokat — egyre csak azt hajtogatta. — És igyekezz valahova irodába jutni, hiszen a híres Somorjai-familia fia megérdemel egy kis kivételt.

Gyulának kipirult az arca.

— De édesmama, épen a híres Somorjai ősök unokája nem bujhat irodába, amikor a haza csataterre hív!

— Igazad van, Gyula! — ütött Ernőke megelégedve magáról az asztalra. — Ó, csak mehetnék veled én is!

A nagyasszony meghatottan tette reszkető kezét katona unokája vállára:

— Drága fiaim! Milyen szépek vagytok így! Most hiszem, hogy mégis lesz még egy diadalmas, nagy Magyarország.

És egyszerre megszólalt az ajtók mögül egy sirástól csukló öreg hang:

— Úgy-e, drága lelkecském, méltóságos asszony... Tessen csak megnézni, talán máris piros a fehér virág.

Jutka dada volt. Számítva az öreg méltósága

oltalmára, nem mozdult el a verandáról, hanem ott kuncorgott a sarokban, kötényével a szemeit törülgetve.

Gyula báró, aki tréfáival igyekezett felvidítani a búcsuzás szomorú hangulatát, hirtelen elkomolyodott.

— Igaz, nagymama, hadd vigyek én is magammal talizmánul öreg apánk virágaiból.

A nagymama komoly ünnepélyességgel nézett Gyulára. Azután szónélkül fölkelt. Mire visszatért, ötkoronás nagyságú pici vászonzacskó reszketett kezében.

— Itt van, Gyula! — nyújtotta át. — Belevarrtam a legtisztábban megmaradt porából. Tartsd magadnál és hozd vissza egészségesen, győzelmesen.

Gyula meghatottan vette magához.

— Az órám fedőlapjai közé zárom és így fogom mindig magamnál hordozni. Köszönöm, nagymama.

És hogy el ne lágyuljon, vidáman fordult a gyerekekhez:

— Márta, Ernőke, indulhatunk.

A nagyasszonyt nagyon elővette az izgalom, nem mehetett az állomásra, bármennyire szeretett volna. A fiatal méltósága pedig, aki mindeddig csak kényelmet, örömet látott és élvezett, borzongott a búcsupillanattól és otthon maradt. Különben se féltette nagyon fiát, nem hitte, hogy olyan hirtelen válhasson hőssé elkényeztetett, kényelemszerető fia.

Így csak a nevelő felügyelete alatt Márta és Ernőke ültek a fogatba Gyula zászlós mellé. Egyik se szerette nevelőjét, így nem volt kedvük beszélgetni előtte. Hallgatagon simultak Gyulához, Márta a kezét simogatta, Ernőke pedig fájó vágyódással nézte a kardot, amit neki még nem szabad felkötni.

Ép berobogott a katonavivő vonat, mikor meg-

állt a fogat az állomáson. A sínek előtt tolongott a nép: ember, legény, asszony összekeveredve és mikor füttyülve száguldott befelé a vonat, feldörgött az éljen!

Jött-jött pöfékelve, ünnepélyesen, két izzó mozdony szemével diadalmasan előre nézve, zöldgalyakkal körülfonva az első virágos vonat.

— Éljen! — dörgött fel egyszerre, hirtelen felgyulott lelkesedéssel a még előbb halk könnyek közt búcsuzók szava. A gőzös pár kocsija már tömve volt legényekkel, lépcsőkön, mozdony mellett, a tehervaggonokban, mindenütt csupa fényes szemű, felvirágzott, pántlikás regruta. Az egyik kocsiban két szál hegedű vinnyogott és kicsit becsipett tót legények duhajkodtak mellette. Mikor a vonat prűszkölve megállt, előrehajoltak a felpántlikázott utasok, lengedeztek a pántlikás kalapok:

— Éljen! Éljen!

— Éljen! — Zúgott vissza az állomáson állók hangja és megkezdődött a rohanás a vagonok felé.

Még egy csók, egy kézszorítás, utolsó Istenhozzád és kiált a kalauz:

— Beszállani!

— Egyszerre egy vékony, szivettépő hang sikoltott fel:

— Jézus, Mária! Elviszik! Janó!... Janó!

Törődött, öreg asszony rohant előre a beszálló szép legényfia után, akkor megingott és beleájult a szomszédja karjába.

És erre a sikításra mintha egyszerre mindenki felébredt volna a búcsuzás fájdalmas tudatára.

— Józsi! Józsi! — sikoltozott a hatgyerekes suszter felesége és jajveszékelt, zokogott, sírt anya, feleség, gyermek.

— Api! Api! — rimánkodott valamelyik kocsi lépcsőjén egy pici szőke baba, ahogy apja mégegyszer felkapta és — Vater! Vater!-t kiabáltak sírva a falusi német gyerekek. Sírás, zokogás, kiáltozás összekeveredett, hogy alig lehetett egy érthető szót hallani:

— Imádkozzunk!

Mintha égi szó csitítana el vihart, úgy elhallgattott egyszerre a tomboló fájdalom. Az öreg pap alakja jelent meg; kezében a templom oltárának egyszerű feszülete.

Odaállt az első vasuti kocsi lépcsője elé:

— Az Atyának és Fiúnak és Szentlélekistennek nevében... Amen.

Fojtott zokogás váltotta föl a lármát. Az emberek ott a vasuti kocsi hidacskáján vagy lépcsőjén állva, levették kalapjukat és csendesen kezdték:

— Miatyánk...

Mindenki imádkozott. Az indulók, az itthonmaradók, mind, mind. Így járta végig az öreg pap a vasuti kocsikat egymásután. Utolsónak ért a duhajkodó félcigány, féltót legényekhez, akik talán nem is tanultak soha imádkozni.

És mintha csoda érintette volna a duhaj legényeket, egyszerre elhallgattak. Elkerültek a hegedűk, kulacsok, összefonódtak a kezek, meghajoltak a fejek és a főúr meghatottan kezdte a tót imát:

— Milý priateľ u...

— Beszállni! — csengetett mégegyszer a kalauz. A plébános áldásra emelte a keresztet és azután levette kalapját ősz fejről:

— Éljen a haza!

— Éljen! — visszhangoztatták az indulók.

— Éljen a király!

— Éljen!

— Éljen a magyar!

Erre már nem az éljen felelt, hanem valamelyik kocsiban pár magyar fiú harsányan rákezdte a himnuszt:

— Isten áldd meg a magyart... — és zengett a himnusz a somorjai hegyek felé búcsuztatót küldve...

Márta és Ernő az egész időben alig szóltak. A kis baronesz fivéréhez simulva fojtottan zokogott, Ernő ajkát összeharapva, lángoló szemekkel nézett előre. Az ő gyermekszeme még csak a virágos vonatot látta és nem sejtette, hogyan fog visszajönni beteggel, nyomorékkal; gyermekszívét csak a harci tűz lelkesített, nem érezte át, hogy ez a tűz hány szívbe fogja beleégetni az apa-, testvérvesztés fájdalmát. Neki a búcsuzásnál sokkal jobban fájt az, hogy nem mehet a regrutákkal, hanem itt kell állni, tehetetlenül a nevelő úr mellett.

Csak akkor szorult össze a szive, amikor füttyült a vonat.

Gyula báró lehajolt testvéreihez.

— Mártuska, Ernő, Isten veletek. Imádkozzatok értünk, legyetek jók és... kicsit elakadt a hangja. És ha nem jönnék vissza... vigasztaljátok meg mamát, nagymamát és ne felejtsetek el, hogy akkor én helyettem is nektek kell majd dolgozni a magyar hazáért.

— Gyula! — sikoltott fel Márta és zokogva fonta át nyakát.

De a vonat indult... Gyula Ernőkének csak a kezét szorította meg és futott. Azután karcsú alakja eltűnt az első vasuti kocsiban.

Ernő utánameredt. Valami nagy keserűség fogta

még a lelkét és valamilyen lázongó fájdalom égett kis szívében, hogy miért nem nőtt nagyra, miért nem futhat fivére után? Maga se tudta mit akar, csak nekiiramodott az induló vonatnak. Persze rögtön lefogta a nevelő úr kemény keze és Ernőke összeharapott ajkakkal, a dühtől könnyes szemekkel kénytelen volt helyén megállni.

A vonat pedig indult. Siró asszonyok lobogtattak utána kendőt, a gyerekek zokogása hangosan felcsuklott, az öreg pap fedetlen fővel tartotta a keresztet és az induló virágos vonatról szállt visszafelé a magyar fiúk éneke:

Ferenc József azt üzente,
Elfogyott a regimentje . . .

Még egy pár pillanat és a sziklakapu fordulóján eltűnik a vonat és az ének is halkabban hangzik:

Ha még egyszer azt izeni,
Mindnyájunknak el kell menni . . .

Hosszú, éles füttyülés és eltűnik a vonat utolsó kocsija is. A nóta végét már csak a somorjai hegyek verik vissza:

Éljen a magyar szabadság!
Éljen a haza!

A kastély felé vezető uton már robog hazafelé az urasági fogat a báróék eggyel megfogyatkozott gyerekeivel. A vasuti sorompónál pedig még mindig integet kalapjával az eltűnt vonat után egy könnyes szemű, egyedül álló fiú. Jankó az, a háborúba indult szántóvető árván hagyott gyereke. Még meglengeti párszor a kalapját, akkor befelé fordul és ráborulva az állomás korlátjára, hangosan, keservesen zokog...

IV. FEJEZET.

Az első áldozat.

— Ernő, jöjjön kérem, angol órára.

— Nem megyek.

— De kérem, milyen felelet ez? Azoñnal szólok a méltóságos asszonynak.

— Hát csak szóljon.

A nevelő, aki hasztalan szólítgatta legkisebb növendékét, elhalványult a haragtól.

— Ernő, ezért a viselkedéséért szigorúan megbüntettem.

Ernő, ahogy a kerítés tetejéről feleselgetett vissza, most csufondáros arccal vont vállat.

— Füttyülök a büntetésre!

Hát ez már sok volt. Ernő sokszor volt engedetlen és feleselő, de ennyire még nem merte vinni. Hanem amióta kiütött a háború, mintha tisztára megveszekedett volna. Nemcsak, hogy megszökve minden óráról, egész nap a faluban ácsorgott, lesve a sürgönyöket, hanem otthoni viselkedése is napról-napra haszontalanabb lett. Minden intésre pedig dacosan vágta vissza:

— Miért nem engedtek el Gyulával? Miért kell nekem itthon ülni?

Ez bántotta a gyereket és ahogy hallotta, hogy Anglia, Franciaország, Belgium, fél Európa a magyar ellen jön, úgy nőtt a keserősége. Mintha az ő gyenge

karja használhatott volna már csak a félvilág ellen küzdő mieinknek, vagy mintha az lett volna a királyok legnagyobb hűne, miért nem vártak hat esztendőt, hogy Somorjai Ernő hadnagy is mehesse haborúba.

Ernő illetlen feleletére szónélkül fordult a ház felé a nevelő úr. De hogy mamástól vissza is térjen, azt már nem várta meg Ernő, hanem leugrott a kerítésről. Azzal a falu felé iramodott, ahol Jankóval volt találkozója.

Jankóék jól a falun kívül, a palota közelébe laktak. Illetve most már Jankó maga lakott, mert édesanyja jó tíz esztendeje pihen a föld alatt, édesapja pedig Galiciában küzd a muszka ellen. Azóta, hogy az öregebb Billa Janó, már mint a Jankó apja, elment az első virágos vonattal, Jankó ott kosztolt, ahol ép kapott a rokonok között és ott segített a szántón, ahol ép kellett dolgos kéz. Még hidat is ment őrizni, felváltva a falubeli fegyveres kirendeltséget, mely állott a félszemű boltosból, kisbiróból, korcsmárosból és hasonló falusi előkelőségekből. Pedig meglehetősen veszedelmes volt ez az őrség, nem ugyan a bombavető kémek miatt, akik elkerülték a büszke somorjai hegyeket, hanem veszedelem volt az egyetlen rozoga puska, amelyik akkor sült el, amikor jókedve volt hozzá, nem pedig, ha céloztak vele. Így a híres hídvédők jobban félték a puskától, mint az ellenségtől és nagy bizalom jele, hogy mégis letették Jankó kezeibe.

Persze ez a kitüntetés legjobban Ernő bárót hatotta meg. Ki is kunyorálta pajtásától, hogy vigye egyszer magával őrségre és ép ma volt a nevezetes nap, amelynek kedvéért Ernő oly vakmerő módon oldott kereket nevelője elől.

Hanem Jankónak el nem árulta, mert tudta, hogy ilyen áron el se vinné magával és vidáman köszöntött rá a faluvégen álló pajtásra.

— Szervusz, Jankó! Megvan a puská?

— Meg — bölintott ünnepélyesen a fiú, óvatosan szorongatva a veszedelmes ellenséget.

— Akkor menjünk — ragyogott fel harciasan Ernőke szeme. — Mit gondolsz, jönnek majd kémek?

— Nem, a somorjai nép becsületes fajta.

— Kár! — sóhajtott Ernő.

— Mi kár, hogy becsületes?

— Dehogy! Hanem hogy nem birunk pár kémet lepuffantani.

— Ezzel a seprűnyéllel ugyan nem sokat puffanthatnál — nevetett Jankó.

— De akkor minek is öröködünk? — türelmetlenkedett Ernő.

— Hát mert az a kötelesség.

— Csak azért?

— Az nem csak, az minden. Azért halnak meg a mi katonáink, azért ment el édesapám, meg a te bátyád és azért fogunk mi is itt a napon sülni, Ernő barátom!

Ernő belátta, mégis elszontyolodott. Jobb szeregett volna valamilyen véres viadalt átélni, mint itt a napon sülni.

Szeptembereleji forró napsugár tüzött a fejükre, forró volt a hídkorlát kölapja is, ahová letelepedtek, jó mélyen a lábuk alatt lustán hömpölyögtek a habok és mintha hátul a somorjai hegyek is ásítottak volna a délelőtti napsütésben.

Ernő Jankó lábaihoz heveredett.

— Hallod, Jankó, mesélj a háborúról.

— Én meséljek neked? Hiszen nektek több ujság

jár. A mieink mennek előre Lengyelországba, Franciaországba, de a muszkák is jönnek be Galiciába. Csak a jó Isten tudja, mi lesz a vége.

Ernő álmadozva nézett a messzeségbe.

— És a rációkat még mindig nem ettük meg. Pedig mikor Sabácot elfoglaltuk, azt hittem, már mienk a Petár koronája is.

— Ja, Ernő, nem megy az olyan könnyen, mint amilyen gyorsan elmagyaráz egy háborút a tanár a leckeórán.

Ernő elgondolkozott.

— Én is gondoltam, más az, mint a mesében. A mesékben egy ember megszalaszt egy sereget és levágja az ellenséges király fejét, a mi Gyulánk meg már egy hónapja, hogy tűzben van és nem ír semmit az ellenséges fejekről.

Jankó felsóhajtott.

— Talán nem is látják az ellenséges fejet. Csak lönek, ha jön a parancs és meghalnak, ha beléjük fut egy golyó. Így írja az édesapám is.

— Én szeretnék hőiesen meghalni. Bár engedtek volna el!

Jankó komolyan nézett kis pajtására.

— Nézd, Ernő, ne beszélj már olyan ostobákat. Ha el is engedtek volna, azonmód vissza is küldött volna a katonaság. Mit csináljanak ott gyerekekkel, ahol maguknak is elég gondjuk van, nemhogy még másokra vigyázzanak?

Ernőnek haragosan villant meg a szeme.

— Rám nem kell vigyázni, én inkább segítettem volna!

— Mit bírsz te segíteni, Ernőkém! Mikor a multkor is egy zöld baracktól majd meghaltál. Látod, a Vas Jani, a szomszéd faluból, tizennégyesztendős

már és még egyszer olyan erős, mint te, mégis visszaküldte a rendőrség, mikor háborúba akart szökni. Mi csak végezzük szépen idehaza a dolgunkat. Csak az a kár, hogy az idén egy hónappal később kezdik az iskolát és olyan sokáig hiában lebzselünk.

A kis báró durcásan hallgatott, de feleletet nem talált. De Jankó tudta a módját megengesztelni.

— Azért mi is teszünk a hazáért, amit lehet. Látnod, most is, hogy le kell szaladnom a faluba postát vinni a jegyző úrnak, te magadban őrizheted a hidat, csak a puskához ne nyulj.

Ernőnek felragyogott az arca.

— Egyedül leszek ör! Egyedül leszek ör! — ugrott talpra boldogan és még jobban kinyult sugár alakja. — Ez szép tőled, Jankó, hogy rám bizod! És úgy-e akkor a puskához is nyulhatok, ha ellenség jönne?

— Akkor igen — mosolygott Jankó és nyugodt lépéseivel lassan indult lefelé a hídtöltés dülőjén.

Ernő ünnepélyes érzéssel maradt egyedül. Messze háta mögött susogott a somorjai fenyves és altatódalt muzsikált mélyen a híd alatt a hullámok csobogása. Szeme előtt büszkén hajolt a híd köve és a kis báró szive dobogott a gondolatra, hogy neki kell megvédeni a hatalmas kőalkotmányt. Hasonfekve, könyökben összefont karjaira fektette fejét és áhítatosan nézte a puskát.

— Bár jönne ellenség! — fohászkodott. Elképzelte, milyen gyönyörű is volna. Ha ott hátul a fenyvesből kibontakozna egy csapat. Ő talpra ugorna és harsányan vezényelne: megállj!

Szempillái megnehezültek, ahogy messze belesnézett a sötét erdőbe.

— Hogy is volna tovább? — próbálta folytatni gondolatait — de már nem tudta, hol állt meg.

— Az erdő... a vezényszó... tálalgotott és lehunyta a hőségben ólommal nehezült pilláit...

És abban a pillanatban megmozdult az erdő.

A fiú hirtelen térdre emelkedve figyelt. Csakugyan?

Igen, egy lovas vágatott ki a fenyvesek közül.

— Orosz! — ismert rá rémülten Ernő és talpra ugrott.

Érezte, hogy forróság fut az arcába.

— Halt! — ordított tele tüdővel. Az alak megállt. Akkor hangosan nevetni kezdett.

— Csak egy kis fiú! — kiáltott fel magyarul és Ernő ezen nem is csodálkozott. Olyan furcsán természetes volt az egész. Még az is, hogy az orosz lovát egyenesen a hídnak fordította.

Ernő megborzongott. És hirtelen a puskához lépett.

— Halt! — kiáltott mégegyszer — mert lövök!

— Nem is tudsz! — csúfolódott a lovas és egyre közelebb jött. Már a töltésre ért a ló patája. Ernőnek hirtelen villant át agyán, hogy csakugyan nem tud löni és ha tudna is, romlott a puska.

Érezte, hogy könnyek futnak szemébe.

— Istenem, elfoglalják a hidat! — Kiáltani akart. De valami fojtotta a torkát. Akárhogy erőlködött, csak susogott a hangja. Keserves sírásra fakadt.

A lovas pedig jött.

— Istenem, tégy csodát! — A puskához ugrott és fölemelte a rozoga vascövet.

— Puff!

— Behunyta szemét. Újra kinyitotta és... és a lovas nem volt már ott.

Mi volt ez?...

Ámulva nézett körül. És akkor megint ott állt

az ellenség, de ló nélkül. Hanem utána még sok, sok orosz egyenruhás alak futott fel a lejtőn.

Ernö nem ijedt meg. Csak azon csodálkozott, az egész csodás dologban, hogy a ló nincs itt.

— Talán lelöttem — örvendezett és újra fel-emelte a puskát. De a puska most nem szólalt meg.

— Vége... rémült el halálosan. Akkor elkeseredetten kapta fel ütésre a puskatust és nekifutott a rengeteg embernek.

Egyszerre valaki vállon fogta. Megfordult. Ott állt mellette csukaszürke zászlós ruhában — Gyula. Ránézett és mosolygott.

— Hallod, Ernőke, most meg kell halni. Téged talán nem ölnök meg, mert gyerek vagy. Akkor menj haza és mondd el, hogy nem jöhetek vissza és vigasztald meg mamát, nagymamát...

Ernö ámulva nézett a beszélőre... De nem birt felelni, mert egy orosz a hídra lépett.

— Kutya! — ordított fel kétségbeesetten Ernőke és neki ugrott. Eszébe jutott a történelemből Dugovics Titusz esete és belecsimpaszkodott a nyakába.

— Haljunk meg együtt — hörögte, az oroszot fojtogatva. — De a hídra nem lépsz!

A másik pillanatban már megszédült... És zuhantak a mélységbe lefelé...

— Hopp! Le ne gurulj, pajti!

Ernö felnézett. Jankó nevetett előtte.

— Hát Ernőkém, kialudtuk magunkat?

A kis báró feltápászkodott. Még ingott a lábain és ahogy a szemeit dörzsölte, értelmetlenül nézett körül. Jankó tréfásan biztatta.

— Csak ébredj már föl, pajti. Úgy bizony, aludtunk egyet.

Végre magához tért Ernő. És arcába felfutott a

szégyen pirja. Íme, elaludt, ő a nagy vitéz, a bátor hídvédő! És az egész dicső csata csak egy jóízű déli álom volt.

Sírni tudott volna szégyenében. Nem mert Jankóra nézni. Darabig a földön a sipkáját keresgélte, amikor megtalálta, lassan indult lefelé és csak úgy kiáltott vissza Jankónak :

— Szervusz!

— Hahó! Hova sietsz, Ernő? Elég volt a csata?

Ernöke arca lángvörös lett. De vissza világért sem nézett volna, csak úgy kiabált hátra.

— Jó, jó! Azért nem kell csufolódni.

— Hiszen csak tréfáltam Ernökém! — engesztelte Jankó, de hasztalan, Ernöke futott haza, nem annyira Jankó csufolásától, mint inkább a saját szégyenétől. Otthon a kapunál már várta a nevelő úr. Szó nélkül fogta kézen és felvezette a legfelső szobába. Ott rázárva az ajtót, csak kívülről szólt vissza :

— Édes mama parancsából két napi áristom.

Ernöke összeharapta a fogát. Úgy vágta magát elkeseredetten a kerevetre és beleharapott a szép, hímzett vánkosba. Így fojtotta el a sírást, ami minduntalan elő akart törni. Sírn tudott volna keservesen a dühtől, hogy így szó nélkül lecsukják, de még inkább szégyenében. Rettenetesen szégyelte, hogy báró Somorjai Ernő, aki fél Európa ellen akart indulni, még egy félórai kötelességet se tudott teljesíteni a hazáért, ott a békés hidacska mellett. És talán el is sírja magát, ha — hála a hőségnek és fáradtságnak — édesdeden el nem alszik.

Már estére járt az idő, mikor felébredt. Az ajtót zárta valaki. Ernő behunyta szemét, elhatározta, hogy úgy tesz, mintha aludnék, ha bejön a nevelő vagy

mademoiselle. De csalódott. Márta lépett be a vacsorai tálcával.

Ernöke felkönyökölt.

— Jé, te vagy? És nem esett le egy aranygyűrű a baronesz ujjáról, hogy megfogta a tálcát?

A kis baronesz, aki más alkalommal ilyen sértesre megvető pillantással távozott, most szelíden jött közelebb. Sőt letéve kedvenc magázásáról is, bizalmas per tu-val telepedett az öcskös mellé.

— Ne csúfolódj, Ernőke. Nézd, azért kunyoráltam el mademoiselletől a tálcát, hogy édességeket csenjek rá.

— Az más — nyugodott bele Ernő és úgylátszik, nem szokva a testvéri gyöngédséghez, hozzátette:

— És mit akarsz érte? Kis madarat, már mondtam, hogy nem hozok, mert azoknak szegényeknek jobb az erdőben, mint a ronda kalitkában.

— Nem kell kis madár; semmi se kell. Csak azért jöttem, mert... Látod, Ernőke, olyan egyedül vagyok. Gyulus elment, a nagymama beteges, a mama ideges, a mademoiselle folyton siratja a fivéreit, akik szintén háborúba mentek és nincs senkim, csak te volnál, Ernőke. És te is egész nap a faluban kóborolsz.

Ernöke meglepve hallgatott. Még sohse hallotta ilyen kedvesen beszélni nénjét.

— Az nagy baj, hogy csak lány vagy, felelt végre Ernő. Különben magammal vinnélek sürgőnyt várni.

Mártus elmosolyodott.

— Hallod Ernőke, még másért is jöttem. Tudod milyen öröm ért minket? Gyula írt, hadnagy lett belőle.

— Kitüntették?! — ugrott talpra Ernőke.

— Igen — bölintott büszkén Márta. — Kitüntetésből nevezték ki!

— Akkor Gyula hős! De furcsa, ép ma álmodtam róla...

— Mit?

— Hát... Hirtelen elhallgatott. Érezte, hogy megszomorítaná vele Mártát. — Hát csak úgy, mindenfélet. És elhatároztam, hogy Gyula után szököm a háborúba.

— Ugyan, Ernőke... Megint milyen beszéd ez?

— De igen. Tudod, ott hátul a hármassorásnál meg lehet kerülni a falut és kijutunk a tolatóhoz, ahol a vonatok várnak, mielőtt beengedik az állomásra. Ott felszállok és Kardos bácsi észre se vesz.

— És azt hiszed, nem tesznek ki?

— Persze hogy nem. Most mindig visznek regrutákat, azokkal lehet beszélni, majd eldugnak szépen. A falun túl pedig váltok jegyet a kalauznál. Hanem el ne árulj, mert az nagyon csunya, ha tracsolnak a lányok.

Mártus fölényesen mosolyogta le öccsét.

— Nem, nem. Különben más most az én gondom. Tudod-e, hogy nagymamát nagyon féltem?

— Hiszen nem beteg. Az öreg asszonyok pedig csak nem táncolhatnak folyton!

— Azt nem. Hanem nagymama még járni sem igen jár, többet fekszik, mint amennyit fenn van. Látod, én sokszor félek, hogy...

— No?!

— Hogy a mi falunk első háborús áldozatja nem is katona lesz, hanem a nagymama.

— Hogy érted?

— Hát úgy, hogy nagymama nem él már sokáig...

Ernö nem felelt. A feleselésben, a tréfában gyorsan tudott visszavágni, de olyankor, ha valami a szívéhez szólt, nem tudott beszélni.

Mártus fölkelt!

— Jó éjt, Ernőke. Megsúgom, hogy mamus az áristomot reggelig kurtította. Akkor majd érted jövök.

— Jó'tszakát, — felelt Ernőke és magában hozzátette:

— De reggel már nem leszek itt. Igenis megszököm. A délutáni szégyent úgyis csak ezzel lehet jóvátenni. Hadd lássa Jankó, hogy ha egyszer el is aludtam, mégis csak hős vagyok!

Darabig még ébren várt, hogy jöjjenek ágyat vetni, de csak nem nyílt az ajtó. Hallotta, hogy járnak-kelek az alsó emeleten, csengetnek és zörög a fogat...

— Biztosan vendégek és rólam megfélelkeznek, gondolta Ernő, és dacosan a fal felé fordulva felöltözve aludt el a kereveten.

Nem is sejtette, milyen szomorú vendég érkezett. A kaszás ember előfutárja volt. Lassan sompolygott be a Gyula hadnagy büszkélkedő levelében gyönyörködő nagymama háta mögé. És egyszerre a nagyaszonny lefordult a székről.

Persze, lett ijedelem, lőtás-futás, orvosért szalasztás. A fiatal méltósága fejförcsöt kapott, felhivatta az ispánnét és mindent rábízya, elzárkozott. Jutka dada jajveszékelt, Mártuska sírt, a mademoiselle ide-oda szaladt, a nevelő úr fogatott és orvosért ment.

Végre megérkezett a doktor és eretvágott a nagyaszonnyon. Engedett a bénulás, kinyíltak a szelíd szemek, Jutka dada sikongatva borult a térdeire:

— Jaj lelkecském, hát él, megmentette a tekintetes doktor úr, hogy áldja meg az Isten!

Az öreg doktor azonban szomorúan mosolygott indulóban:

— Igen, megvan mentve... egy pár hétre.

Mártus meghallotta. Arca fehérre vált... szemeibe könny futott... lábai reszkettek. A francia kisasszony úgy vezette hálósobájába és valósággal álomba kellett ringatni a síró baroneszt. Reggel mégis vigasztalódva kelt fel, mikor hallotta, hogy sokkal jobban van a nagyasszony.

— Talán mégis tévedett a doktor! — vigasztalódott meg Mártus és sietve futott Ernőkéhez, hogy lehívja nagymamához. De a kilincs majd a kezébe fagyott, ahogy elhülve megállt.

Az ablak nyitva és Ernőke szobája üres.

— És valóban megszökött! — rémült el a kis baronesz.

Az első pillanatban fel akarta lármázni a házat. De akkor meggondolta magát.

Mert a női szivekben, legyen az bárói szív vagy egy kis parasztleányka szive, lakik valamilyen csodás gyöngédség, csodás szeretet, amely a nehézségekben nagy erővé válik és parancsolni tud, még a leghidegebb ésnél is okosabban.

És ez a csodás valami megmozdult a kis baronesz szívében is.

— Nem, nem szabad még jobban elrémíteni a házat. Nagyanyus csak most van túl a veszélyen, anyusnak fejfőrcse van; mi lenne, ha megtudnák az újabb bajt? Ernő még nem utazhatott el, mert vonat csak később megy. El se mehetett valami régen, mert hétig zárva vannak az ajtók mindenfelé. Tehát csak utána kell szalasztani valakit. De kit?

Hirtelen felvillant Mártuska szeme.

— Jankót!

Szinte repült a lépcsőkön lefelé. Átfutott a parkon és ő, a hiú kis baronesz, aki kalap, keztyű és kíséret nélkül sohse ment ki, most házi ruhában, hajadon fővel surrant ki a parkkapun, hogy felkeressen egy parasztfiút.

Izgatottan dobogott Márta szíve, ahogy elsompolygott az eperfák alatt Jankóék házikója felé. Bánította a lelkiismerete is, miért nem mondta meg tegnap este öccse tervét a mamusnak, miért nem szólt most, hát ha Jankó nem akar menni és akkor már késő lesz szólani. Elszorult a szíve, szemébe könny szivárgott. Félt is, mert nem volt szokva egyedül járkálni és Jankótól is félt egy picikét. Hiszen még sohse beszéltek együtt, még csak nem is köszönt neki Jankó deák, igaz, hogy Márta baronesz mindig elfordította fejét, ha meglátta a fiút.

— Jézuskám, segíts! — fohászkodott Márta és belépett Jankóék nyitott kapuján.

Jankó ott állt az udvaron felgyűrt nadrágban, ingujjban. A kút vödre felé hajolt és prüsszkölve csapkodta arcára a vizet. Mosakodott.

— Jankó!

A fiú megfordult. Egy pillanatig elhülve meredt Mártára. Akkor se szó, se beszéd, Jankó megfordul tengelye körül, lecsapja a törülközőt, beugrik a konyhába, bevágja az ajtót és csak akkor kezd kifelé ordítozni:

— Nem szabad! Nem szabad! Nem szabad!

A kis baronesz úgy állt, mintha villám sújtotta volna. Mi történt? Megbolondult a fiú?

Jankó pedig csak ordítozott tovább kifelé:

— Nem szabad! — mindjárt! — öltözködöm!

A baronesz megkönnyebbülve mosolyodott el. Ja, vagy úgy. Nem is hitte, hogy ilyen szégyenlős ez a foltos ruhás, nagy fiú.

— Jankó, kérem siessen, baj van! — kiáltott felbátorodva Márta.

— Kész vagyok! — lépett ki Jankó nekivörösödött képpel és nyakig begombolt kabáttal. Alá-szolgája...

Megakadt. Nem tudta, hogy is kell titulálni azt a finom, fehérruhás jószágot, aki olyan csodálatosan előtte termett.

— Kisasszony! — fejezte be halálmegvetéssel. Márta szemébe könnyek futottak.

— Jankó! Az Ernő megszökött!

— Az nem nagy baj. Minden nap megszökik.

— De most egészen elment! Korán reggel a háborúba szökött.

Itt már reszketett Mártuska hangja. Jankó, aki egy lépéssel el nem moccanat volna a konyhaajtóból, elkomolyodott.

— Honnan tudja?

— Mert tegnap mondta. És én nem hittem el, hát nem is figyelmeztettem senkit...

Jankó meggyőződéssel meredt maga elé:

— A lányok mindig nagyon ostobák. Azt gondolhatta volna, hogy Ernő megcsinálja, amit mond.

Márta sokkal kétségbeesettebb volt, semhogy megsértődjön. Jankó szavára már eltörött a mécses. A baronesz sírva fakadt.

— Jankó, édes Jankó... hozza vissza! — zokogott fel Mártus és... és a másik pillanatban könyörögve fonta át két karja az elrémult fiú nyakát, úgy, mint odahaza mamuskáét, ha új ruhát kér.

Jankó nem volt gyáva fiú, nem ijedt volna meg

az a muszkától, még a német negyvenkettestől se, de a kis baronesz rohamára szeretett volna úgy eltűnni a föld színéről, mintha soha ott nem szalognázott volna... De hiába kívánta, a föld nem nyílt meg. És Jankó csak állt haptákban, kinyújtott nyakkal, rémültében lehunytt szemmel, óriásokat nyelve és az iskolakönyvtárban olvasott regényekben szálguldó, megriasztott gondolataival hasztalanul keresve példát arra, mit kell tenni egy foltos-ruhás, esetlen tót paraszt diáknak, ha egyszerre nyakába borul egy eleven báró kisasszony.

— Úgy-e visszahozza? — könyörgött Márta.

— Hát persze! — szuszogott a kétségbeesett gavallér, mire a kis baronesz könnyein át felragyogó szemekkel elengedte a fiú vállait.

— Jankó! Igazán?

Jankó olyan mélyet lélegzett fel, mintha a habkönnyű fehér kezecskék helyett kősziklák súlyától szabadult volna fel.

— Hát ha egyszer mondom, akkor meg is teszem — szuszogott fel a megkönnyebbült diák. — És már futok is.

— A jó Isten áldja meg! De tudja, Jankó merre? Azt mondta, a hármass forrásnál, az erdőn át fog a tolatóhoz kerülni. Tudja merre van?

— Hát nem azért őriztem négy esztendőn át disznót a somorjai határban, hogy még azt se tudjam! — vágta ki önérzetesen Jankó. — Tudok arra a hegyen át rövidebb utat is és elébe fogok vágni.

— Jankó — és... .

— Most nem érek rá beszélni — vágott közbe a fiú és nagy lépésekkel előre sietve, hagyta maga után sompolyogni a báró leánykát. — Mert ha sokat ácsorgunk itt, elfut a szökevény.

Már futott is Jankó a hosszú lábaival. Márta utána nézett. Arra gondolt, hogy nem csoda, ha Ernőke szereti ezt a nyers, neveletlen, aranyshivű fiút és rendületlenül bizott benne, hogy ez a fiú megteszi, amit ígér.

Jankó pedig olyasformát gondolt, hogy büszke lehetsz Jankó diák, mert biznak a te segítségedben, mintha máris nagy ember lennél. És hogy kellene annak a sírós, finom ruhás kisasszonykának valami szépet, vigasztalót mondani. De nem jutott eszébe semmi szép. Azért a sarokról mégis visszafordult:

— Aztán ne sírjon most már a kisasszony. — Ez nagyon szépen volt mondva a maga módja szerint. Jankó legalább annyira meg volt vele elégedve, hogy bele is pirult örömében. És most már valósággal szaladt a hármass forrás felé. Útba is igazították a pásztorok, hogy igenis erre ment a báró úrficska, csodálkoztak is rajta, eszem a lelkét. Nem is olyan régen, most ott lehet a Máriaképes pihenőnél.

Jankó tovább iramodott. És csakugyan a Mária-kép előtt, derékbatört fatörzsön pihent valaki.

— Ernő! Ernő! — kiabált Jankó.

Az alak felemelkedett. Csakugyan Ernőke volt. De most öröm helyett bizalmatlanul nézett barátjára, mintha sejtene, hogy keresni jött. Megállt ugrásra készen.

Jankó is megállt pár lépés távolságban.

— Ernő, érted jöttem.

— Mondhatom, szép barát vagy. Pfuj!

Jankó elvörösödött:

— Ernő, komolyan mondtad?

Ernő hallgatott.

— Ernő, azért nem haragszom, ha nem is felelsz. Tudom, nem gondoltad úgy mégsem. Gyere haza szépen.

— Nem megyek!

— Nem?

— Nem!

Jankó megmozdult. De Ernő nem várta be. Utat se nézve, ész nélkül iramodott neki az erdőnek.

Pedig Jankó nem futott utána. Csak a hangját emelte magasabbra.

— Ernő! Tudod, hogy a nagyanyád nagyon, nagyon beteg volt az éjjel?

Ernő hátra se nézve futott.

— Ernő, tudod, hogy a nagyanyád meg fog halni?

Ünnepélyesen zúgott a hang a susogó fenyvesek között. És a szaladó fiú megtorpant. Szívébe vágott a hang. És hallotta Mártuska tegnapi szavát:

— Az első áldozat a nagymamus lesz talán.

Ernő lehajtotta fejét. Akkor megfordult és lassan indult visszafelé.

Jankó csendesen bevárta. Ernő rá se nézett.

— Menjünk — mormogta halkan.

De Jankó nem mozdult.

— Nem, Ernő, így nem megyünk. Mi mindig szerettük egymást. Így nem mehetünk egymás mellé. Vagy úgy mint máskor, vagy sehogy.

Ernő felemelte fejét és belenézett Jankó becsületes, sötét szemébe. Akkor odanyújtotta kezét:

— Szervusz, Jankó!

— Szervusz, Ernő!! — Kezet fogtak. Akkor Jankó átkarolta kis szőkevény pajtását és úgy siettek hazafelé a fenyvesek között.

Az első somorjai áldozat lelke még nem röpült ki a háborús világból, még bent vergődött az öreg testben és mégis már engesztelt. Mert érte lágyult el szeretetbe egy dacos, makacs kis szív...

V. FEJEZET.

A somorjai piros virág.

A szeptemberi őszbe hajló napsugár szeliden mosolygott be a nagyasszony fehérfüggönyös szobájába. Egydarabig a falon táncolt fényes karikákat rajzolva, akkor rásimult az alvó öregasszony vállára és ott reszketett hófehér fürtein.

A nagyasszony édesen aludt. Mintha még megkegyelmezett volna a kaszás, egyre jobban lett az öreg bárónő. Csak a ballába maradt meredten a szélütéstől, de lassan a merevség is engedett, álma is visszatért. Most is alszik és talán épen a kitüntetett Gyula hadnagyról álmodik, olyan édesen mosolyog.

A tapétás ajtó halkán nyílt. A kis baronesz fehér ruhás alakja jelent meg. Kedvesen mosolygott a nagymamára, azután óvatosan besurranva lábujjhegyen lépkedett az ablak melletti asztalkához.

Hat hét mult el az első virágos vonat indulása óta és ez az idő valahogyan megváltoztatta Mártát. Arcocskája megnyult, eltűnt róla az affektált kifejezés, az öntetszelgő szemjáték és helyét gyerekes komolyság foglalta el. Mosolya már nem volt az a kisleányosan kacérkodó, hanem ahogy az előbb nagymamára nézett, a női szeretet gyöngédsége ragyogott mosolygásában.

Lassan ült az asztalhoz, hogy fel ne ébressze nagymamát és kihúzta a legfelső fiókot. Pár piros

kártyát és egy levelet vett elő, gondosan sorjába rakva. Azután dátum szerint rendezve rakta egymás mellé és sorban olvasta el — ki tudja hányadszor — a harctérről ideszállt póstagalambokat.

Ez az első. Ez még képeslap egy felvidéki városból.

«Anyuskám! Átutazóban irom északfelé. Ezredemben régi jópajtásokra akadtam. Az időt vásárlásra használom. Nagyanyust, téged, Mártát, Ernőkét csókol Gyula. 1914. augusztus 11.»

A következő már piros tábori levelezőlap. Csak pár szó van rajta.

«1914. augusztus 16. Készülődünk muszkát verni! Ne féltsetek, velünk az Isten. A tegnapi ünnepen több bajtársammal tábori mise alatt megáldoztunk. Mindenkít csókol Gyula.»

És megint egy piros kártya:

«1914. augusztus 20. Szent István napja van. Úgy látszik a szent király vezet, mert győzünk mindenfelé. Csak úgy repülnek a srápnellek. Ernökének majd hozok muszkgolyót. Küldjeteك csokoládét és meleg ruhát, mert mire ideér, már hideg is lesz erre. De sokat, hogy ne csak nekem jusson Gyula».

Mártának könny szökött szemébe. Lám, ott a repülő halál között bajtársaira gondol Gyula zászlós. Hogy nekik is jusson a somorjai ajándécsomagból.

És itt az első levél:

«1914. augusztus 25. Édes anyuskám, nagyanyuskám! Végre időt szakítok egy kis levélkére, hogy megírhasam nektek az örömhírt. Megkaptam a hadnagyi csillagot «vitézség jutalmára», ahogy ezredünk mondta. No, ugy-e, nagyanyus, nem hoztam szégyent a somorjai ősökre? Te meg, anyus, ne félt, velünk az Isten. Aki el is esett közülünk, az

is dicsőségbe szállt. Itt mindenki jókedvű és dalolunk, mialatt kattog a gépfegyver. Micsoda osodajóság ez! Ölünk vele anélkül, hogy látnánk az ellenséget. Ilyen ez a mai háború. A mieink is elhullanak anélkül, hogy tudnák, ki küldte a gyilkos kis golyót. No, de erről majd mesélek sokat Mártának, Ernőnek, ha visszajöttem. Legyenek jók, különösen Ernőke. Itt a halállal szemben beláttam, hogy milyen nagy kincs jónak lenni és bízni az Istenben... Nagyanynak igaza volt... Mártus kis szűz Máriája a csákómra van tűzve, talán az hozta meg a hadnagyi csillagot. Ugy-e, csodálkozol anyus, hogy milyen más lett a fiad? A szembenéző halál de megváltoztatott itt mindenkit. Isten nevével kelünk és a sebesültek Jézus nevét sugják... De elég volt a szomorú dologról, a fiúk köröskörül csárdást dalolnak. Jókedvük van, mert előre megyünk folyton és nagy ütközetekre készülünk. A csokoládét még nem kaptuk meg; pedig várjuk mint a kis gyerek... Mártus, Ernőke szerencsés. Jutkát is tisztetem. Nagyanynak, anyus kezét csókolja szerető fiútok, Gyula. Imádkozzatok a hadseregért!»

Márta meghatottan tette le a levelet. Pedig hány-szor olvasta már! Ezóta több nem is jött, pedig már szeptember közepét mutatja a naptár: Bizonyára nem közlekedik a tábori posta, felakadt valahol, mert a többi falubelinek is késik a levele.

Márta tollat vett kezébe és elővette a legszebbik levélpapirost. Igaz, hogy csak tegnap írt, de nem baj. Ha egyik levél elvész, legalább megkapja majd a másikat.

«Drága Gyuluskám! — beszélt a toll Márta finom ujjacskái között. — Tegnap írtam, de ma is írok és mindennap fogok írni. És minden nap leszem a pös-

tást, de már jó két hete nem hozott tőled semmit. A kertész és az intéző is félnek, az ő fiúk se írt még. Drága Gyuluskám, édes bátor jó bátyám! A csomagot elküldtük — én is pakkoltam rajta — küldtünk eleget, hogy jusson másnak is. És Ernőke is jobb most, amióta a nagyanyus beteg és hogyné imádkoznánk értetek! A hazáért, a hadseregért és érted, édes hős Gyuluskám...»

Itt megakadt a sercegő toll. Márta kezére hajtotta fejét és kicsordult a könnye.

— Nagymama!

Mintha lőttek volna, olyant rohanva pattant fel az ajtó. Ernő állt ragyogó arccal a küszöbön.

A nagyasszony összerázkódva riadt fel. Márta is felrezenve kapta fel fejét.

— De Ernő, hát nincs belátásod? Így felriasztani nagymamust!

Ernőke kicsit zavartan állt meg. A nagyasszony azonban, megsimogatva homlokát, engesztelődve szólt:

— No, hiszen nem tudta, hogy alszom... Hanem máskor lassabban nyisd az ajtót, Ernő, már nem egyszer mondtam.

— Nagymamus, képzeld! Tüntettünk a faluban! A kraszniki győzelemért! — lihegett kipirulva a kisfiú és beledobta magát egy székre nagymama mellé.

— Krasznik... Krasznik — gondolkozott hangosan a nagyasszony. — De hiszen az még múlt hó végén volt.

— Igen, de tudod; nagymama, ebbe a buta faluba minden hír egy év után száll csak el. És különben is csak most tudtuk meg; milyen nagy diadal volt és hogyan ünnepeltek végig az egész országon. Végre mi is ünnepeltünk.

— És Ernő úrfi sietett részt venni engedély nélkül — tette hozzá Márta.

A nagyasszony is fejet csóvált:

— Tudtunk és engedélyünk nélkül — egészítette ki.

Ernöke ravaszkodva pislogott nagyanyjára:

— De templomban is voltam, nagymamus! A plébános úr Te Deumot tartott és utána a trombitások végigmentek a főutcán és mi kiabáltunk és éljeneztünk és a templomajtó előtt még egyszer megálltunk énekelni a Himnuszt.

Mártus maga elé mélázott:

— Talán Gyula is ott volt Kraszniknál!

A nagyasszony felfohászkodott.

— Az én Gyulám! Hogy nem ír az a fiú...

— Nem kell félni, nagymamus — vigasztalta Márta. — Tetszik látni, milyen nehezen közlekedik a tábori posta. Az intéző a háború óta tegnap kapott először hírt a fiától, pedig még augusztusról van keltezve a lap. Csoda, hogy eddig olyan pontosan kaptuk.

— Több mint két hét! És a mai posta se hozott semmit — beszélt tovább mintegy magának a nagyasszony. Ernő, aki a kraszniki diadalról álmodozva oda se figyelve hevert a széken, most egyszerre figyelmes lett.

— Mi, mi van, nagyanyus? A póstáról beszéltek? Azt hiszem, ma jön Gyulától; mert hallottam mamát, amint leküldött a faluba ajánlott levélért.

— Hát nemhogy ezt mondtad volna először! — emelkedett fel hirtelen a nagyasszony. — Gyerek, gyerek! És biztosan tudod? Jól hallottad? Erigyj, szaladj, talán meg is jött már a levél.

Fiatalos izgalommal pirult ki az arca. De akkor

alábszállt a hangja és kicsit aggodalmasan beszélt maga elé:

— De miért ajánlott? Istenem, csak nincs baj?

A kis baronesz már jobb reményekkel volt és felcsillogott a szeme.

— Hallod, Ernő, szaladj már! Talán újabb kitüntetés lesz.

Ernő fel is ugrott, de szemben már nyílt az ajtó. Elegáns, világos pongyolában, izgatottan, levéllel a kezében lépett be a fiatal bárónő. Mielőtt betette az ajtót, bosszankodva szólt hátra, mégis besompolygott háta mögött az öreg Jutka dada. Tisztelettel huzódott meg a küszöbön, de a fiatalabb méltósága kedvetlen tekintete dacára is rendületlenül állva maradt. Olyankor, ha levél jött Gyula bárótól, világért se lehetett volna kivenni Jutka dadát. Úgy leste a betűt, mintha csak tulajdon fiától jönne és talán a kulcslyukon is becsuszik az öreg, ha az ajtón kilövik. Persze, a nagyasszony hűséges cselédjét senki se merte kilökní, és így nyugodt méltósággal foglalhatta el helyét — ha csak a küszöbön is — a levelet váró családi tanácsban.

— A levél! — kiáltott fel egyszerre Ernő és Márta.

A nagyasszonynak sugárzott az arca. Amennyire tudott, felemelkedett:

— Az unokámtól?

— Még nem bontottam fel. A harctérről jön, de nem Gyula írása.

— Istenem...

Mint sóhajtás, úgy rebbent el az öreg ajkáról. A gyerekek is megütközve néztek. Elsőnek Ernőke vidult fel és odabökött a széles borítékra.

— Nini, van benne valami! Nézzed csak, mamus! Talán a muszkaolyó!

Lázás türelmetlenséggel térdelt a székre. A kis baronesz is előre jött. A nagyasszony két kezével az asztalba kapaszkodva ült fel. Tekintetét a levélre szegezte; arcára különös feszes; merev kifejezés ült. A hangja tompán, szinte félelmetesen csengett:

— Olvasd!

A gyerekek meglepve néztek rá.

— De mama, kérem, ne izgassa magát — kérlelte a bárónő, hanem neki is reszketett a keze, ahogy felvágta a borítékot. Fehén selyempapírba takart kis csomag hullott ki.

Márta utána kapott. Különös izgalom fogta el és arca elsápadt.

— Istenem, mi lehet?

— Ugyan menj, ti leányok mindjárt olyan gyávák vagytok — türelmetlenkedett Ernő. — Olvasd már, mamus. — De a másik pillanatban megszépenve hallgatott el. A nagymama kimeredt szemekkel nézett előre és szinte rikácsolt a hangja:

— Olvasd!

Mártának annyira reszketett a keze, hogy nem bírta a pici csomagot összetartó cérnaszálakat kicsomózni. Odanyújtotta Jutka dadának, aki boldogan vette el és olyan tisztelettel nyult a cérnacsomóhoz, mintha himestojással bánna. Azalatt a fiatal méltósága az izgalomtól remegő hangon kezdte:

— Méltóságos asszonyom!

— Nem Gyulától jött — engedte le a kezében reszkető levelet, akkor megfordítva az aláírást kereste:

— Kerekes László hadnagy — olvasta az aláírást. — Uram, mit jelentsen ez?

— Olvasd! — kongott a nagyasszony hangja olyan vésztijszólan, hogy a fiatal bárónő az asztalra ejtette a levelet.

— Nem bírom... Olyan izgatott vagyok. Ernőke, olvasd te.

— Az asszonyok is nagyon gyávák — gondolta Ernő, de ezt már nem merte hangosan mondani. Hanem hogy bátorságát bebizonyítsa, fölényes mozdulattal átvéve a levelet, annál hangosabban csengő szóval kezdte olvasni:

«Méltóságos Asszonyom!

Azzal a reménnyel fogom tollamat — bármilyen nehéz szívvel is — hogy a történelmi Somorjai névben a hazáért minden áldozatra elkészült szíveket fogok találni»...

A fiatal méltósága megkönnyebbült szívvel sóhajtott bele.

— Úgy látszik, adománykérés.

«Még akkor is...» — folytatta Ernő, de hirtelen elhallgatott. Élesen, rémülettel és mégis valamilyen benső ujjongással, örömmel felsikított valaki.

Jutka dada volt.

— Jézus Mária, szent József!... Uram Istenem... Csoda! Hát nem megmondtam... Ugy-e, hogy megmondtam... Megmondtam előre... Jaj, Uram, Atyám... Pirossá lett a fehér virág!

Mintegy kövémeredten hallgatott mindenki. Jutka ráncos, vén keze pedig remegve szórta az asztal himzett fehér terítőjére a kis csomag selyempapirba burkolt tartalmát. Pár vérvörös zörgő levelet, frissen piros száraz virágport...

Még a szó is az ajkakra fagyott. Ernő kezében is reszketett a levél és egész testében összerezzent, mikor különösen, borzalmasan, szinte felsikított a nagyasszony száraz hangja:

— Olvass!!

Ernő olvasott. Szinte ész nélkül hadarta a betűket.

«Még akkor is, ha a legnagyobb áldozatot... édes fia életét kérné is a hon...»

Egy szó, egy jaj, egy sóhaj se lehelt bele a pillanatnyi csendbe, ahogy Ernőke lélegzetet vett. Érezte, sejtette, tudta mindenki, hogy valami történt... valami borzasztó, rettenetes, elképzelhetetlen szomorúság, amit most még fel se tud fogni az a merev tekintetű öregasszony, az a halottfehér, kezeit halántékára szorító szép nő, és a görcsösen belekapaszkodó, tágra nyitott szemű kis leány. Csak hallották a szavakat, mintha álom volna vagy mese, vagy valahonnan messziről jövő, tisztán nem érthető hang.

Ernő pedig görcsösen szorította a papírost és olvasott, olvasott hadarva, lélegzet nélkül, mint a felhuzott gép.

«Legjobb barátom, mindnyájunk kedvence, báró Somorjai Gyula velem küzdött egy ezredben. A kraszniki ütközetben gépfegyvereknél láttam. Vezényelt, akkor felém fordult és a sipkájával mosolyogva intett, bizonyára a sikert jelezte. Akkor kiesett kezéből a sipka és hátrabukott.

Repülő golyók között igyekeztem odafurakodni. Már vezette egy közlegény a kötző felé. Átvettem, de csak a lőtávolságból juthattunk ki, tovább nem birta. Tüdőlövést kapott. Utolsó szavai ezek voltak:

— Laci, te írd meg mindent haza. De mindent, amit csak láttál, hadd tudják meg a gyerekek. Üzenem, hogy ne sírjanak, a lelkem tiszta volt, megyek az ősökhöz. A gyerekeknek meg azt üzenem, hogy most már nekik kell, ha felnőnek, dolgozni a dicső új Magyarországon. Az anyust csókolom...

Ezeket mondta. Még a sipkájára mutatott és a rátüzött érmecskét kérte. Kezébe adtam. Ajkához

emelte és mosolygott. Hallottam, ahogy susogta: Jézus... Mária. Többet nem beszélt.

Méltóságos Asszonyom! Fájó szívvel írom ezeket, *de muszáj volt megtennem* utolsó óhaját, hogy írjak meg mindent. Kívánsága szerint — amit még életében egymásnak megfogadtunk — a névtelen hősökkel Krasznik mellett közös sírba temettük el és külön fejfa nem jelöli helyét. Az érmecskét vele temettük, értékes dolgait, ahogy óhajtotta, elosztottuk legényei között. A szíve fölött vértől teljesen átázott pici vászonzacskót találtam, aminek tartalmát — gondolván, hogy családi ereklye — átsomagolva mellékelve küldök.

Levelemmel szomorú kötelességet teljesítek abban a reményben, hogy ugyanígy fog megfelelni valamelyik bajtárs az én utolsó kívánságomnak is, ha rám kerül a sor...

Báró Somorjai Gyula tüzérhadnagy hős volt, mosolygó arccal, imádkozva halt meg, több vigaszt nem irhatok. A legmélyebb tisztelettel maradok méltóságos asszony kézcsókoló hive és az elhunyt hős bajtársa 1915. augusztus, a kraszniki dicső csata után Kerekes László hadnagy.»

Ernö letette a levelet. A nagyasszony két kezébe hajtott fejjel szónélkül meredt a somorjai piros virágra. Jutka dada a sarokban fuldokolva zokogott. Márta édesanyjával még mindig megmerevülve állt, akkor hirtelen, mintha csak most értene fel, mi történt, szivettépően felzokogott:

— Anyus!

A fiatal bárónő összerezzen. A leányára nézett és különös fény gyuladt szemébe. Valamilyen megrettent, lázas fény és két kezét szívére csapva felhördült, mint a halálra sebzett vad:

— Gyula!

Kitépte magát leánya karjaiból. Párat lépett és megingott. Akkor halántékára csapva két kezét, borzalmas, jajgató kétségbeeséssel megismételte:

— Gyula... Gyula!...

Ernö nem bírta tovább. Gyerekszívét eddig nem ismert érzés fogta el. Volt benne félelem és szívet összepréselő, sírni nem tudó vad fájdalom. Mint a megriasztott erdei vad, feltépte az ajtót és gondolat nélkül iramodott neki a parknak. Ott átvetette magát a kerítésen és futott, futott a somorjai kék hegyek felé...

Szegény kis fiú... Mintha az ember el tudna futni a szíve fájdalmától, mintha el lehetne szökni az élet csapásaitól?...

És Ernőke csak szaladt... Szaladt attól a borzasztó levéltől, az édesanyja sikoltásától, a saját kis szíve könny nélküli, kegyetlen fájdalmától... Olyasvalami történt, amire nem gondolt, amit gyermeklelke szinte lehetetlennek hitt, aminék borzasztó valóságára csak most ébredt fel...

És Ernőke futott, futott ettől az ébredéstől. Már emelkedett a somorjai kék hegy lejtője, a szaladó lábai alatt töredezték a galyák; kóró, tövis beletépett a gyerek ruhájába. Az meg csak futott, nem tudta, merre, nem tudta, miért...

Egyszerre megállt. Valaki nevéen szólította. Jankó volt.

Lihegve futott Ernőke után, homlokán csak úgy gyöngyözött a verejték. Úgy látszik, már tudta, mi történt, mert ahogy közelbe ért, az igaz barát jól sejtő ösztönével szó és vigasz nélkül kitérte két karját.

Ernö megfordult. A másik pillanatban Jankó kar-

jaiba vetette magát... Pihegő szivecskéje ott kalapált a nagy fiú széles, domború mellén és keservesen, de megkönnyebbítő, igazi gyermekkönnyekkel hangosan, fuldokolva felsírt:

— Jankó... Jankó!... A Gyula elesett!...

★ ★ ★

A lócsai határhegyekről már hűvösen zúgott le az őszi szél és megborzongatta a somorjai urasági park esti ködbe burkolt lombhullató fáit. Csak a verandáról szűrődött le halavány fény az őszi estbe, ahol hallgatagon ült egymás mellett a két Somorjai-gyerek. Márta szomorú, sápadt arcocskája valósággal kifehérett gyászruhás, törekeny alakjából és elmélázva fordult a zúgó fák felé. Ernőke is sötét ruhában öltözött, nyitott könyv előtt az asztalon könyökölt. Máskor barnára sült nevető arca sápadtabb és komolyabb volt, de szemeiben a régi, eleven gyermeklélek sugáros fénye ragyogott. Pillantása elsuhant a lapok felett és érdeklődve nézett a kerítés felé, amelyre az út felől közeledő, imbolygó fénysugár verődött.

Az ajtó halkán nyílt:

— Itt vagytok, gyerekek?

Kezében égő gyertyával, kedves, nyugodtan derült, jóságos szempárú nő állt az ajtóban. A vonások, a tekintet, az a szelid hang szakasztott a nagyaszonnyé. Csak sokkal erőteljebb, fiatalabb volt az egész megjelenés és a nagyaszonny fenséges méltósága helyett családias kedélyesség ült hangjában, arcában, szemében.

Kátay Mária bárónő volt, a nagyaszonny legfiatalabb testvére és a nagyaszonny kedvenc üdülőhelyé-

nek, a nagykáti parasztureadalomnak csúfolt kárpáti kisbirtok úrnője.

Azaz jobban mondvá asszonya, mert Kátay Mária nem úrnösködött egy cseppet sem. Hogy testvérei férjhez mentek, legidősebb testvére, a Somorjai bárónő jóvoltából rámaradt anyai jussnak az elszegényedett Kátay-család legutolsó kis birtoka jó adag adóssággal.

Mária nem ijedt meg a tehertől. Levetett minden előítéletet és azzal együtt levetette a bárói titulust, felvéve helyette birtoka után az egyszerű Kátay nevet. Nem építtetett kastélyt, hanem megtartotta a gazdaság közepén álló falusias kis udvarházat, le «ténssasszonyoztatta» magát és saját kezeibe vette a gazdaság vezetését, mint valami falusi jegyzőasszony. Jószágot hizlalt, baromfit etetett, kijárt a földekre és a póstamesteren, papon meg a jegyzőn kívül nem is sejtette a falu népe, hogy eleven Somorjai bárónő a Kátay tekintetes asszony.

Meg is volt az eredménye a munkának, lassan fogyott az adósság és tisztult a kis birtok. Persze — az egy somorjai nagyasszonyon kívül — ami kevés rokon még élt, mind lenézte ostoba arisztokratagöggel és parasztureadalomnak csúfolták gazdaságát.

A Kátay tekintetes asszony csak mosolygott hozzá és nem törődött az előkelő rokonokkal. A fiatalabb generációt nem is ismerte már, a jómessze lakó fiatal Somorjai bárókról is csak az időnként nála megpihenő nagymama panaszaiból hallott.

Egyszerre azután jött a sürgöny a magas Kárpátok nagykáti hegyei közé, a Fáttra somorjai csúcsainak öreg plébánosától. Csupa gyásztól feketélett a sürgöny, hogy elesett a fiatal báró, beteg a bárónő, halálán a nagyasszony és két tehetetlen kis gyerek vergődik a nagy szomorúságban.

Kátay Mária elolvasta és mindent elfelejtve, első vonattal indult a somorjai hegyek közé. A bárónőt még fekvé, de már veszélyen túl, jobbultan találta, ellenben édes testvére, a nagyasszony utolsó napjait élte...

A jó testvér lelke erős maradt és intézkedett a fejét vesztett uri palotában. Még a megrettent kis madárfiókákra is maradt gondja és most is gyengéd szeretettel fordult a gyerekekhez:

— Itt vagytok, gyerekek?

— Itt, kérem, Mária néni... Hogy van a mama?

— Jól, lelkecském, jól. Pár nap múlva fel is lehet. Csak a szívére kell még vigyáznia.

Erő is becsukta a könyvet.

— És nagymamus?

A néni féloldalt fordult, hogy ne lássanak könnyes arcába:

— Most már jobban lesz ő is... A plébános úr hozza már az orvosságot... Épen elébe megyek.

A gyerekek komolyan néztek össze. Kívülről halk csilingelés hallatszott és az imbolygó fény megállt a kertajtó előtt.

— A Szentség — súgta mély tisztelettel a néni. A gyerekek felugrottak.

— Fogadjuk diszesen! — halkította tiszteletteljesre máskor kiabáló hangját Erő. — Márta szaladj és adj ki két gyertyát a csillárból mi nekünk is!

Márta sietve engedelmeskedett öccsének. Addigra a könnyeit törölő Jutka dada is előkerült reszkető fényű gyertyájával.

Elül a két gyerek, utána a két öreg. A kezekben lobogó világosság, a szemekben csillogó könny. Így ment a kis díszörség a Nagy Úr elé...

Lassan, ünnepélyesen, födetlen fővel jött az ősz

plébános. Mellette a falu öreg sekrestyése megilletődött arccal, elül kis kézi lámpással — a gyermekek meghatott meglepődésére — Jankó világított. Mikor megpillantotta a fogadókat, megrázta a halszavú kis csengőt. A főúr megállt.

— «Benedictus...» — emelte fel a Legszentebbet. Mindenki térdre hullt. A szemekből aláperegtek a könnyek, csak Ernőke nem sírt. Az ő szívét valami különös, ünnepélyes érzés fogta el, mereven nézett a pap kezeire és olyan egyenesen térdelt, mint haptákban álló katona a császár előtt. «Isten jött el hozzánk» — reszketett át lelkén a gondolat és összekulcsolta kezét.

A főúr indult. Halkan felkelt a többi is és reszkető gyertyafény kísérté fel a belső szobáig az enyhet vivő Urat.

Az ajtó előtt megálltak.

— Ti maradjatok szépen itt, gyermekeim — fordult hátra susogva Mária néni. — Ne sírjatok, nincs baj, beszélgetsetek szépen. Ez a jó fiú majd itt marad és mesélget nektek.

Jankó vállára tette kezét. Ismerte Ernőke beszédéből és halkan fordult hozzá:

— Úgy el vannak hagyva, szegénykék... Maradjon velük, fiam.

Jankó, aki zavartan állt meg az uri lakásban, egyszerre helyén volt. Büszkeség töltötte el szívét, hogy reája bízták a két gyereket és atyáskodó, öreges, biztos felsőbbbséggel fordult a máskor zavarában csak hebegni tudó nagy fiú két kis barátjához.

— Mi kint maradunk. Jöjjenek, üljünk le szépen ide, majd mesélek valamit.

A két kis báró arca felderült. Az első gyász óta csakugyan elbagyottak voltak. Nevelő, francia kisasz-

szony első nap otthagya a gyászban felfordult palotát, mama, nagymama betegen feküdt, Mária néni a betegekkel volt elfoglalva. Ernőke akár egész nap csatangolhatott volna réten, faluban, de nem volt szíve otthagyni a betegekkel telt, gyászba borult házat és hűségesen kitartott a sokat zokogó kis nénje mellett.

Annál nagyobb örömmel fogta meg most Jankó kezét. Remélni se merte, hogy a paraszt származásáért sokat üldözött barátját végre magánál láthatja.

— Jankó! — kapaszkodott a nyakába. — Most itt maradsz, egész este itt maradsz!

Márta is odasimult.

— Kedves Jankó! Maga olyan jó, olyan nagyon jó.

Jankó olyan nagyos szeretettel nézett Mártusra, mintha nem három, hanem harminc esztendő választotta volna el kettőjüket.

— Igen, jó vagyok, de rossz is tudok lenni és rossz is leszek, ha sírni fog — próbált tréfálni, ahogy a kis leány felszivárgó könnyeit látta. Akkor szeliden folytatta:

— Nézze... Már... kisasszony...

— Mondja csak Márta — mosolygott könnyein keresztül a kis baronesz.

— Hát, Márta. Nézzék, Márta és Ernőke. Gyula már az égben van. Anyuskájuk fel fog gyógyulni. És nagyanyjuk... hát... hát ha meg is halna, ő is csak az égbe repülne.

Márta összeborzongott. Az ablakból hideg esti szél zokogott be, a levelek titkosan susogtak az őszi ködben, a belső szobában mélyen hallgatott mindenki. Mártuskának fázott a szíve és szomorú árnyakként telepedtek lelkére az utolsó pár napok szomorú emlékei.

— Olyan borzasztó minden — didergett össze. Jankó nem volt ékesszóló. Nem talált szót a vigasztalásra. Végre megcsillant a szeme.

— Gondoljunk arra, hogy ott bent az Úr Jézus van, akkor nem borzasztó.

Márta önkéntelenül hátrafordult.

— Igaz — sóhajtott halkán.

És az esetlen, hosszú tót Jankónak, aki soha illemről, gavallérságról nem tanult, áldott jószive megsugott minden gyengédséget.

— Nézze, ott egy kendő, vegye fel, mert megfázik. Te meg, Ernő, gyere feküdj ide, olyan sápadt vagy, mintha beteg volnál.

Ernöke csakugyan sápadt és fáradt volt. A sok izgalom, hirtelen jött gyász, magába fojtott sirás kimerítette.

Leheveredett Jankó mellé a hosszú, fonott nád-kerevetre és fejét barátja ölébe fektette. Mint kis-fiúcska korában, álmosan, kényeskedve húzta a szavakat:

— Jankó... No, mesélj... Te olyan szép pásztor-történeteket tudsz.

A kis baronesz nézte az összesimuló két fiút. Elhagyott szivecskéjét elfogta a vágy résztvenni a kedves testvériségben. Egész a közelbe húzta székét és fürtös fejét Jankó vállára támasztotta, úgy billent oda, mint fáradt kis galamb. Azután ujjjaival öccse halvány arcát cirogatva ismételte meg:

— Jankó, meséljen!...

Mint három árva madárfiók, olyan volt ott a gyászos palotában, a rémes halál tözsomszédságában ez a három ártatlanul összebujt kis gyerek. Jankó, még maga is gyerek, volt az öregmadár, aki vastag hangján komolyan bűgött a két kisebbik, csicsergő fiókának.

— Jó. Mert én tanultam ám még nyájörzökoromból szép történeteket a pásztoróktól. Majd elmesélem, mit hisz a falu a Fehérkőről, nagyon szép története van annak.

Hát tudják, azért nevezik Fehérkőnek, mert alatta a völgyben tavaszkor csupa fehér virág nyílik...

— Olyan volt a nagyanyus fehér virága is — sóhajtott bele Márta.

Jankó folytatta:

— De a fehér virágnak is megvan a meséje és ez az, amit elmondani akartam.

Egyszer történt, hogy a völgyben száradásnak indult minden fű, minden növény. Hiában volt minden sopánkodás, még a föld is úgy elszáradt, hogy mindenütt beszakadt, mintha csákánnyal verték volna. Már azt hitték, nem lehet segíteni, de akkor a legkisebbik pásztor álmodott valamit. Hogy fent, a meredek kő tetején kis forrás fakad. Csodaforrás még hozzá és ha belőle pár cseppel megöntözik a völgyet, olyan virágos lesz, mint az alföldi szántó. Hanem a magas köre csak az jut el, aki kitalálja a varázsigéket.

Hát találgattak a pásztorok, sok szép szót mondtak, mégis ahogy kapaszkodni kezdett, lefordult mindegyik. Végre a legkisebbik elrikkantja magát: Nyílj ki, nyílj ki fehér virág — és a másik percben úgy felkúszott a sima kövön, mint a mókuska. Hozott is vizet a tündérforrásból és másnapra már kövér füvel és sok-sok, tengernyi fehér virággal volt tele a kiszáradt völgy. Eddig a mese és ezért nevezik Fehérkőnek a nagy szürke sziklát.

— Nagyon szép! — mosolygott Márta.

— De már kész is — tette hozzá Ernő, aki ismerte Jankótól a mesét. De Jankó megrázta fejét.

— Nem a', Ernőke, most jön a jáva. A multkor elmeséltem a főúrnak és azt mondta: «Hallod, Jankó, ez nem is mese!»

— Nem? — csodálkozott kételkedve Ernőke.

— Hát én is ámultam, de a plébános úr megmagyarázta. És pedig így. A föld a mi hazánk földje, amelyik akkor fog felvirágozni, ha fiai magasba igyekeznek. De nem ám sziklára, hanem lelki magasba. Ezt a szót mondta a főúr és ez azt jelenti, hogy mindenki a legjobb, legműveltebb, legkötelességtudóbbá legyen és így felnőve dolgozzon a hazáért.

— Ez szép — szólt bele komolyan Ernő.

— Bizony szép. És ezt akkoriban mondta a plébános úr, mikor egyszer meguntam a sok koplalást és éjjeltanulást és ott akartam hagyni az iskolát. De mikor azt is megmondta a tisztelendő úr, hogy a varázsige az imádság, megpróbáltam többet imádkozni. Sikerült is és lám, fel is vittem már az ötödikig.

A gyerekek meghatottan hallgattak. Akkor egyszerre Ernőke felpattant.

— Ez nagyon szép, Jankó! Ezentúl én is fogok a sziklára mászni.

Most már Mártának is csillogott a szeme.

— Én is! A varázsige minket is megsegít.

— Úgyis kell — bölintott öregesen Jankó. — Ha már én igyekszem a tökfejemmel, annál inkább kell neked, Ernő, mert mindenki mondja, hogy ritka eszed van és sokra viheted.

Ernő, aki a szidástól nem félt, e dicséretre elpirult.

— Inkább azt mondd, Jankó, hogy még sokat kell javulnom.

— Hát azt is bizony — felelt őszintén Jankó. — Javulnod is kell még, hogy a sziklára juss. De ha akarod, te azt is meg tudod tenni.

— És én akarni fogok — szólt ünnepélyesen Ernő. — Gyula bátyánk úgyis azt hagyta ránk, hogy nekünk kell dolgozni a dicső új Magyarországon.

— És ugy-e, nekem is szabad veletek szövetkezni, ha csak leány is vagyok? — szólt közbe szerényen Márta.

— Hát persze! — lelkesedett Jankó. — Zrínyi Ilona is leány volt. De azt nagyon jól mondta, hogy «szövetkezni.» Szövetkezést kötünk, hármasszövetséget.

— Pompás! — ragyogott fel Ernőke szeme. — Te vagy Vilmos császár, a legerősebb a hármasszövetségben.

— És te a lelkes, csupa tűz magyar, Ernőkém!

— Hát én? — szontyolodott el tréfásan Márta. — Török legyek?

— Az is szép — vigasztalta Jankó. — A leggyengébb, de Allahban rendületlenül bizó. Maga a leggyengébb, mert leány, de bízni fog, persze nem Allahban, hanem a mi jó Istenünkben.

Márta egész felvidulva bólintott.

— Jól van. És a hármasszövetség jelszava lesz: Istenért, hazáért!

— A dolgunk pedig mi lesz? — feszengett türelmetlenül Ernőke.

— A dolgunk lesz feljutni a sziklára. Jónak lenni, tanulni, dolgozni, hogy olyan ember váljék belőlünk, aki tud sokat tenni a hazáért.

— Ugy-e, úgy mint Deák Ferenc, a légnagyobb magyar? — lelkesedett természetesen Ernő.

— Úgy. És mostantól fogva már meg kell kezdeni a munkát. Mindenki gondolkozzék, hogy mit kell ebben az évben tenni. Holnapután utazom el, addig még egyszer beszélünk és mindegyik elmondja, amit kigondolt.

— Úgy lesz! — felelt egyszerre a két gyerek.

Jankó odatartotta széles tenyerét:

— Kezet rá, hogy hűk és kitartók leszünk!

Két puha, finom kezecke simult ünnepélyesen vaskos ujjai közé. Abban a pillanatban ezüstfinomsággal szólalt meg bent a szobában az áldoztatócsengő.

A három gyerek térdre hullott. Ujjaik még összefonódtak és szívéükbe magasztos érzés állt;

— Ime, az Úr Jézus látta fogadalmunkat, az ő szent szava mondta rá az ament!

Pár percig némán maradtak térdeiken. Akkor halkan felkeltek. Ernökének arca meghatott lelkesüléstől sugárzott:

— Hallottátok?

— Igen — intett Márta. — Az Úr Jézus látott minket.

— És biztosan áldását adta ránk — tette hozzá komolyan Jankó.

Hátuk mögött nyílott az ajtó. A főúr jött ki meghatott, de imádságosan nyugodt arccal.

— Gyermekeim... a jó Isten veletek, őrizzen az éjjel. Feküdjetek le szépen, nyugodtan.

A három gyerek kezet csókolt. Jankó meggyújtotta a kézilámpát és kalapját vette. Azalatt a főúr keresztetkét rajzolva az ájtatosan kezetcsókoló gyermekek homlokára, gondolatban azt ismételtette:

— Tisztító fergeteg... Tisztító fergeteg... Lám, hogy megtisztította ezt a két kis gyermekszívet is...

Azután hangosan Jankóhoz fordult:

— Gyerünk, fiam.

De Márta még szólt valamit.

— Plébános úr, kérem... Hogy van a nagymama? Olyan nagy csend van odabent...

A főúr szelid komolysággal mosolygott:

— Hát nem tudja, édes kisleányom, hogyha csend van, angyal repül a szobán keresztül?

A gyerekek mosolyogtak és felvidulva intettek búcsut a főúr oldala mellett induló Jankó után. Azt hitték, hogy tréfált a plébános úr.

Pedig igazat mondott. Csakugyan angyal repült át a palotán és vitte magával a somorjai nagyszony tiszta, nemes lelkét, fel a csillagok közé őseihez és unokájához...

VI. FEJEZET.

«Magyar nőnek lenni nagy és szép gondolat.»

Még be se huzzák a gyászlobogót a somorjai palotáról, még robogott a vonat Somorjáról Nagykáta felé a nagyasszony kihült tetemével, hogy az ősi kriptában várja feltámadását a nemes szív... Még jóformán le se törölhatték az otthonmaradottak hulló könnyeiket és máris új izgalom töltötte be a somorjai palotát. Kirepülni készült ősi fészkeből a legkisebb madárfiók, Ernőke bárót elviszik messze városi gimnáziumba.

A nagyasszony temetése után ébredt csak tudatára a lélekben teljesen megtörött fiatal bárónő, családi vagyonuk teljes pusztulásának. A hitelezők, akik az öreg méltóságától reméltek örökséget, látták, hogy bizony nem maradt hátra semmi egyéb, pár családi ereklyénél, mert mindenét, még életében eltékozták a fiatalok. Csak a háborúban elrendelt hitelezői türelmességnek köszönhető, hogy rögtön szét nem szedték a somorjai uradalmat adósságok fejében. De így várni kellett a hitelezőknek, a bárónő pedig még mindig remélte, hogy megmentheti a birtokot, azt azonban belátta: nincs már mit pazarolni. És sóhajtva vallotta meg gyermekeinek:

— Nem vehetünk többé nevelőnőt, nevelő urat a házhoz... Szegény gyermekeim... Meg kell elégednetek az intézőné asszonnyal. Jövöre talán már

jobb lesz, addig Ernőke tanulmánya pauzál egy évig, Mártushoz meg a falusi tanítónő fog feljárni.

Ernőke — elfelejtkezve a ház gyászos hangulatáról — fel akart kurjantani örömében. Nem lesz nevelő! Nem kell tanulni! Lehet egész nap barangolni a Vadkan-sziklától egész a Fehérkőig, versenyt futva az erdei széllel!

De öröme csak egy pillanatig tartott. Akkor átsuhant lelkén valamilyen nagy komolyság. Eszébe jutott fogadalma és messze fellegek felől, vagy talán a kraszniki névtelenek hősi sírja tájáról szívéhez szállt az ulolsó üzenet: «Nektek kell dolgozni a diadalmas új Magyarországon».

Ernő lelkében elkomolyodott. Igen, neki kötelessége van. Neki tanulni kell, előre törni, sietni, hogy minél előbb beleállhasson a hazáért dolgozó «kész emberek» sorába. Vétek volna elveszíteni egy évet, az édes hazát lopná meg egy egész esztendővel.

Ernőke határozottan emelte fel fejét:

— Mamus, én tanulni akarok. Jobban mint tavaly — eminens leszek. Csak engedd meg! Ha nem jöhet nevelő, hát megyek internátusba, úgy, mint más fiúk.

Mária néni, aki szintén jelen volt a családi tanácson, annál is inkább, mert a még nagyon is gyenge bárónőt nem lehetett magára hagyni, komolyan tette kezét Ernőke vállára.

— Fiam, neked van eszed, érts meg. Édesanyád internátusba se adhat. A háború, mint mindenkre, rátok is csak veszteséget hozott. Az internátus pedig nagyon is drága dolog.

Ernő értelmesen bólintott, mialatt édesanyja sóhajtvá temette kezeibe arcát.

— Az igaz. Hanem engedj mamus kosztházba,

az sokkal olcsóbb és legalább nem lopom a napot egy éven át.

Mária néni derüsen felmosolygott:

— Ez már okos beszéd!

Hanem a bárónő valósággal elrémült.

— De Mária, kérlek! Ernőt kosztos házba, polgáreberekhez! Egy Somorjai bárógyereket!

— Hát a Halmy és Sándorffy fiúk? — vágott közbe Ernő. Azok is kosztházban laknak Kassán.

— Koldús bárók! — legyintett a mama.

— De anyuskám, hiszen nekünk sincs talán több pénzünk, mint nekik! — kiáltott fel őszintén Ernő.

A mama hallgatott. Mély bánat fogta el szivét, hogy igazán, ők is koldusok ma-holnap és... És ki az oka? Ő maga, a büszke Somorjai bárónő.

Ernő pedig felhasználva a hallgatást, élénken folytatta.

— És tudod, mamus, nem megyek ide a közelbe, ahol nagyon is ismerik a Somorjay nevet. Valahova jó messze, ott igazán nincs mit restelkedni... például...

Tétovázva hallgatott el. Dehogy restelkedett volna akár a szomszédban is! Más valamin ravszkodott a kis fiú. Jó pár megyényire, nagyfaluszerű kis városban, a kárpáti hegyek között járt gimnáziumba Jankó. Valamilyen rokon papbácsija szerezte ott neki a tandíj elengedést és ingyen ebédet, azért került olyan messze a somorjai határtól. És Ernőnek minden vágya most már azon volt, hogy Jankóval kerüljön össze.

— Például S...-várra — nyögte ki végre.

— De Ernő! — rivallt fel gondolataiból a mama. Ha már messzire elengedlek, legalább Pestre, vagy

egy nagy városba. Miért épen abba a kicsi felvidéki városkába?

Ernő nem tudott hazudni.

— Ott tanul Jankó is. Legalább nem volnék egyedül.

Erre már a jó néni is segítségére sietett.

— És ott van nem messzire a nagykáta birtok. Legalább a közelemben maradna Ernő, ha már hozzátok nincs közel.

A bárónő csüggedten ejtette le kezeit.

— De fiam, fiam — ellenkezett erőltlenül. — Te elkényeztetett gyerek... Hogy fogsz beleszokni idegen házirendbe... még hozzá, ki tudja, milyen polgárcsalád pórias szokásaiba...

Lám, a fájdalom se tudta még letörni egészen a bárónő gögjét. De a kis fiú — akaratlanul — megtalálta az orvosságot az újra jelentkező nagyzási bajra. Komolyan nézett anyjára:

— Mamus, ha Gyula bele tudott szokni a lövészárokba, én is meg fogok szokni ott az egyszerű családoknál és ha ő odaadta az életét, én is odaadom a kényelmes jó módot.

Meg is bánta, alig hogy kimondta. Gyula nevére a mama összerázkódott és többet nem beszélt. Ernőke csókjaira és ölelésére ugyan újra mosolyogni próbált, de többet nem ellenkezett. Mária néniire bízott mindent.

— Mária, te jó és okos vagy. Intézd el. Áldozat büszkeségemnek és áldozat anyai szivemnek, hogy odaadom Ernőkét. De legyen az áldozat Gyulámért felajánlva.

Igy történt, hogy Ernő Mária néni gondjaiba került. A jó néni csomagolt, készített mindent össze és megígérte, hogy miután úgyis hazautazik, kerül egyet

S.-váron át és maga helyezi el Ernökét valamilyen jó helyen. Ebben azután a mama is megnyugodott.

Volt azután ripsz-rapsz sietés. Még szerencse, hogy a gimnázium megnyitását újra elhalasztották, mert akkoriban a kárpáti Uzsok-szorosnál dörögtek az ágyúk és a felvidék megriadt népe nem tudta a per-cet, hogy jaj, mikor töri át az ellen a hős magyar védőbástyát... Jaj, mikor árasztja el a Kárpátok büszke bérceit, hátha egy hónap, hátha egy hét, hátha ha egy nap. A népek menekültek, az iskolák ajtóit nem táruhtak fel.

Hanem akkor elmúlt egy nap, kettő és több és a muszka csak nem törte át az eleven bástyát. Vér festette pirosra Uzsoknál körös-körül a bérceket, de a véres pirosra festett kösziklákon nem lépett át az ellen. Ha be is jött, szorította már vissza is a magyar és jöttek a hírek lelkendezve: «Nem bir velünk a muszka, őrt áll a magyar, tisztulnak már a Kárpátok hegyei!»

És elfogta a sziveket a büszke öröm, bizalom, lelkes, új bizalom lángolt fel, bizalom a magyar vitézségbe. A szivek megnyugodtak, a menekülők visszatértek és egy szép napon kinyílt az iskolák öreg kapuja is. Hivta kis fiait, a gyermekvilágot: jöhettek bátran, nem lesz bántódástok, őrt állnak ott fent északon oroszlán bátorsággal a mi nagy fiaink.

Borus, borongós októberi napon jött a tudósítás a somorjai kis diákokhoz is, hogy megnyílt már az iskola. És borus, borongós őszi alkonyatkor elindult búcsuzkodni a somorjai kék hegyek közé három kis gyerek: Márta, Ernőke, Jankó.

Hallgatagon indultak a parkból vezető ki hegyi utacskán. Egyedül a két elkényeztetett bárógyerek, egyedül a hosszú Jankóra bizva. De ki törődött

volna most velük? A falu népe? Ó, azoknak lelke messze jár, ki apjánál, ki fiánál, ki testvérénél remeg, messze csatatéren. Az édesmama? Az édesmama leveleket olvas, piros harctéri lapokat, tizedszer, századszor és reá hull a könnye... Az intézőnének vigyázni kellene rájuk, de az Mária néni meghagyásából szándékkal elnézi, csak menjenek a kedvesek és felejtsek el egy kicsit a komor palota gyászos levegőjét.

Jankó hosszú lábaival kissé előre lépked. Utána fekete kabátkában, vállon túl megnőtt haját simán fekete szalaggal összekötve, könnyes szemekkel Márta, Karjával átöleli öccsét, aki fehérgalléros sötét matrózu ruhájában kis nényéhez simulva, elgondolkozva lépked a lejtőn. Szeretne búcsuzóra körülnézni a somorjai hegyeken — inteni a Fehérkönek, a fenyveseknek, csókot dobni parkra, palotára, ócska toronyra, ide néző templom keresztjére. De nem mer. Csökönyösen a lába elé mered és csak a sárga harasztot nézi, mert, mert máskülönben még elsírná magát. Már pedig Somorjai Gyula tüzérhadnagy kisöccse se sírjon gyáván, amikor hív a kötelesség!

Jankó hátrafordult:

— Itt ni! Itt van a fatörzs, amit mondtam. Erre leülhetünk és beszélgethetünk.

Letelepedtek. Ernőke térdeire könyökölve, fejét öregesen tenyereibe támasztotta. Márta öccsére támaszkodott. Jankó, mint hűséges komondor, lábaik elé heveredett.

— Hát idehallgassanak — kezdte. — Holnap ilyenkor indulunk. Ahogy megfogadtuk, mindnyájunknak kész kell lenni a tervvel. Megvan?

— Meg — bólintott Ernő. — Vilmos császár, kezd el te.

Márta elmosolyódott a tréfán.

— Igen, beszéljen először maga, Jankó.

— Hát jó — fogadta el Jankó, a szokásos «hát»-tal kezdve. — Én sokat gondolkoztam. Először elakartam menni a lengyel fiúk légiójába. Tizenhatéves fiút már bevennének.

— És?! — csillogott fel Ernőke szeme.

— És? — ismételte Márta inkább megrettenve.

— És elmondtam a plébános úrnak. Azt felelte: Mondd csak Jankó fiam, ha édesapád — Isten ne adja — betegen, nyomorékon hazajönne, ki gondoskodna róla?

— Ez igaz! — szólt közbe Márta.

— A plébános úr még többet is mondott. Hogy nemcsak halni, hanem élni is kell a hazáért. És ha a nagynak kötelessége most a halálba menni, a gyerekeknek ép az lesz kötelessége élni, úgy élni, hogy megállhasson a nehéz jövőben és kipótolja az elhunyt hősök helyét.

— Ez is igaz — szólt halkan Ernő.

— Igaz. Én is beláttam. De különösen az elsőt, amit a plébános úr mondott. Azután nemcsak a csatában lehet hős az ember, hanem otthon is. Ezt különösen te jegyezd meg, Ernőkém.

Ernőke könnyen elpirult.

— Úgy-e, mert mindig elakartam szökni a háborúba? De most már én is belátom, hogy úgy se engednének oda, itthon pedig sok a kötelességem.

— De a tervét még nem mondta Jankó — sürgetett Márta.

— Az én tervem nagyon egyszerű. Megyek a városba, dolgozom, tanulok. Még többet mint tavaly, hogy még jobb bizonyítványról írhaszak édesapámnak. És hogy még olcsóbban kapjam majszter uram-

nál a kosztot, akkor jut talán néha tábori csomagra való is abból a pár forintból, amit a rokonok fizetnek értem.

— Több nincs? — kérdezte Ernő.

— Nincs — felelt Jankó helyett Márta. — Jankónak nem lehet sok új terve, mert Jankó régen is és mindig is jó volt és kötelességtudó.

Jankó a füle tövéig elpirult. Valamit makogni kezdett zavarában, de Ernő közbevágott:

— Most rajtam a sor. Lemondtam a drága intézetről, még a drága kosztosházról is. Jankó majszter urához megyek ellátásba.

Ernő és Márta az ünnepélyesen kimondott utolsó szavak után várakozással néztek Jankóra. Az szó nélkül ámult Ernőre és csak amikor a két kis báró felkacagott, ugrott talpra.

— Igaz?! Ernőke, igaz?! .

— Igaz, igaz — bizonyítgatta vigan Márta és Ernő.

De Jankónak még most se ment fejébe.

— Ernő! Te hozzánk, a majszterhez, velem?... Te, Ernőke... Az nem lehet!

— De igen, ha mondom.

Erre Jankó elfelejtett mindent. Elfelejtette a búcsu ünnepélyes hangulatát, Márta baronesz tiszteletreméltó jelenlétét, Vilmos császári méltóságát, elfelejtett mindent és hatalmas cigánykereket vetve, belekiáltott teletüdővel a fák közé, hogy zúgva verték vissza a somorjai hegyek.

— Hurrá!!

Akkor felkapta Ernőkét, átölelte, összeropogtatta és megegyeszer megismételte:

— Hurrá!!

Márta felnevetett:

— Jankó! Nem is tudtam, hogy ilyen vidám is tud lenni!

Erre észretért a hármasszövetség vezére. Kissé megzavarodva tette le Ernökét és nagyot fujva hevededett vissza.

— No, de illet. Hogy Ernő... Hogy Ernőke velem lesz! És édesanyád?

— Megengedte. Szegény, most mindent megenged. Gyula leveleit olvassa egyre és ha közben kérünk valamit, rámondja az igent.

— Persze — folytatta Márta — kis csiny is van a dologban. A kedves Mária néni beavatásával nem árultuk el, hogy susztermester lesz Ernőke kosztosgazdája. Úgy mondtuk: városi háziúr.

— Ami nem is hazugság — nevetett bele Ernő — mert mesélted, hogy a maga budrijában veri a kaptafákat Kósa Pál mester uram.

— Nagyszerű — nevetett Jankó. — De kicsit félek is, Ernőkém. Hogyan fogsz odaszokni te méltóságos pajtikám?

— Először is nem vonulok be, mint méltóságos, mert nem fogom használni a báró titulust. Egyszerűen Somorjai Ernő leszek. A beiró tanárt megkéri a néni, hogy ne harangozza ki a báróságomat.

— És másodszor?

— Másodszor, úgy fogok beleszokni, ahogy Gyula bátyám beleszokott a lövészárókba és a névtelen sírba.

A gyerekek elkomolyodtak. Jankó se felelt, csak némán szorította meg Ernőke kezét. A kis báró folytatta:

— Hát ez az én tervem. Úgy élni és tanulni, mint más diák. Igyekszem elsőnek lenni a tanulásban és azon a pénzen, amit a drága, úri ház helyett

ezen a kosztoshelyen megtakarítunk, tanulni fogok még, amit csak lehet: nyelveket, muzsikát, rajzot, ami csak szép és jó.

— A legszebb és legjobb pedig te magad vagy Ernőkém. És hogy jól is fog menni minden, arról én felelek, addig, amíg mellettem leszel.

A két fiú kezét rázott. Mártuska búsan nézett rájuk.

— Nektek jó — tegezte le többes számban kedvesen a fiúkat. Olyan szépen fogtok dolgozni, tanulni együtt. De mit mondhatok én? Az én tervem csak az, hogy idehaza jó leszek, imádkozom, felvidítom anyuskát és küldök tábori csomagot a falubeli szegényebb embereknek. Más nem jutott eszembe. Csak még az, hogy az intézőnéninek fogok segíteni, hadd tanuljak bele az otthoni munkába úgy, mint ahogy a régi nagyasszonyokról mesélte nagymama.

Jankó szeliden nézett Mártára.

— Márta, ez nem «csak». Ez nagyon sok és nagyon szép, És nem szabad mondani, hogy egyedül lesz, mert mi a szövetségesei maradunk és magával lesz úgysis mindig az Isten.

Márta komolyan nézett Jankó szemébe.

— Jankó, ezt nagyon szépen mondta. Sohase hittem, hogy a fiúk olyan jók is tudjanak lenni.

— És én meg nem hittem, hogy a lányok olyan okosak is lehessenek — bókolt vissza ügyetlenül Jankó.

Márta elmosolyodott.

— De most már mehetünk is. Anyus keresni fog.

Felállt. A fiúk is felkeltek. Ernőkének egyszerre összeszorult a szive. Olyan búsan néztek a messze kéklő somörjai hegyek... Olyan szomorúan zúgott az őszi szél... Olyan fájdalmasan susogtak búcsut a kőrifák lombjai...

Jankó észrevette, hogy Ernőnek könnybe lábad a szeme...

— Daloljunk hazáig! — fogta tréfásan galléron Ernőt, hogy elvágja a zokogni induló szomorúságot. És el is kezdte a maga vastag hangján:

— Fel, fel vitézek a csatára...

A két gyerek vele dúdolt. Igaz, hogy nagyon hal-kan ment a dalolás, de legalább nem engedte előtörni a könnyeket. Csak Jankó fujta tele tüdővel, pedig neki is el-elcsuklott a hangja.

A kis kapu előtt kezet fogott a hármasszövetség:

— Visszontlátásra, holnap!

És az a holnap el is jött sebes szárnyakon. Készen áll az urasági fogat. A bakon Jankó ül, a kocsi-iban az intézőné vigyáz a csomagokra, amíg vége-
szakad a búcsuzkodásnak.

— Ernő, édes fiam, az Isten óvjon!

— Mamus, édes mamus!

Ernöke édesanyja karjaiba omlott. Könnyei előtörtek, még egy utolsó csók, egy kézcsók: Mamus, Isten veled! Ne sírj, én jó leszek és vigyázok ma-gamra.

— Írj, kis fiam, írj sokat, az Isten óvjon meg.

— Elég lesz már no — zsörtölődik a néni és szeliden huzza magával Ernőkét, bár magának is könnyes lesz a szeme. — Jutka, kísérje szobájába a méltóságos asszonyt.

Jutka dada még egy utolsó csókot cuppantott Ernő homlokára és karonfogta a fiatal bárónőt. Már-tus visszafordult a kapuból.

— Mamuskám, édes, ne sírjon. Én mindjárt visszajövök. Nem is megyek az állomásig, csak a falun túl kísérem le Mária nénit és Ernőkét. Akkor repülök haza anyuskához.

Kedvesen csókot dobott ujjaival. Akkor a néni karjába kapaszkodott.

— Menjünk egy darabig gyalog, nénike. Hadd beszélgezzünk még.

A kis kapu becsapódott. Ernőke még egy pillantást vetett hátra és lassan indult a kocsi felé.

— Megállj, fiam! — szólt rá a néni, gyalog megyünk a faluig.

Jankó lepattant a bakról és karonfogta Ernőt. Azután tréfálva sugott valamit, hogy megnevettesse a könnyező kis fiút. Utánuk a néni lépdelt Mártával, aki nagy csokor fehér virágot vitt útravalóul a kis barátoknak. Mögöttük poroszkált a cimeres fogat.

— Mártus — kezdte kedves mosollyal a néni — látom, hogy előre szeretnél a fiúkhöz. Az én öreg lábaimnak is jobb a kocsizás, azért mindjárt beszéllok és mehetsz a gyerekekkel.

Márta elpirult.

— De — folytatta elkomolyodva a néni — először szeretnék valami komolyat beszélni veled kis leányom.

Márta meglepve pillantott fel.

— Márta, te okos és érett eszű kis leány vagy. És jólelkű, amit örömmel tapasztaltam. Veled lehet beszélni és figyelj jól rám, mert most magadra mardsz idehaza, még szegény, megtört anyuskád is reád van bízva.

— Igen, néni.

— Hát figyelj, lelkem. Ugy-e tudod, hogy tönkrement a családi vagyon, hogy háború után nem szépítem, hadd tudj meg mindent — el kell adni a birtokot, palotát, mindent.

Márta sóhajtott.

— Tudom, néni. Hallottam, amint anyus sírva panaszkodott Önnek.

— És látod, lelkem, ennek a pazarlás volt az okozója.

A kis baronesz lehajtotta fejét.

— Én is pazarló voltam — vallotta be, mintha ő tékozolta volna el a nagy családi vagyont.

A néni mosolyogva simogatta meg kezét.

— Mit tudtál te még pazarolni? Úgy éltél, szégyenke, ahogy rászoktattak. És lám, még örülni kell, hogy csapásokat mért rátok a jó Isten, máskülönben talán nem tisztult volna ilyen szépre a szivecskéd.

— Az igaz, néni és erre nem is gondoltam. De mégis, mi lesz velünk, ha koldusokká leszünk?

— Ép erről beszélek veled, okos kis leányom. Azért nem lesztek koldusok. Tudod, hogy a káta kisbirtokot nagyanyádtól kaptam. És pedig azért, hogy ne pazarolják el azt is az unokái. De ha nekem is adta, sohse tekintettem az enyémmnek. Tudtam, hogy ez a Somorjai gyerekek öröksége és én csak bérlője vagyok.

— Ó, édes néni — kiáltott fel meghatottan Márta — ez nincs úgy, ezt csak a néni nemes szive mondja így el. A birtok a nénié.

— Ahogy vesszük. De jó, mondjuk az enyém. Még akkor is — miután nincs családom — törvény szerint is rátok fog szállni a nagykáta birtok.

— Adja a jó Isten, hogy minél tovább a nénié maradjon.

— Hiszen nem is akarok meghalni, mást mondok kis leányom. Amint beüt a katasztrófa és rátok támadnak a hitelezők, sürgőnyszöl nekem. És én eljövök, fölpackollak benneteket és hazaviszlek Nagykátára. Igaz, hogy az nem arisztokrata birtok, de épen elegendő a kényelmes megélésre. Ernő majd viszi valamire a maga emberségéből, Nagykáta pedig, amúgy

is jogos örökségtek, a te hozományod marad. Amíg pedig élek, együtt gazdálkodunk.

Márta lelkét nagy megkönnyebbülés fogta el. Ernő nem sokat gondolt a pénzbeli ügyekre, de ő már értett hozzá, kihallgatta édesanyja aggódó panaszait is és kő gyanánt feküdt kis szívére a jövőtől való rettegés. Most egyszerre eloszlott a sötét felhő és biztatón mosolygott elő a sok gond közül a nagykáta kis menedék. Könnyes szemekkel csókolta meg a néni kezét.

— Néni... édes jó néni.

— De amíg eljutunk Nagykátaig — folytatta a néni — még sok nehézség vár rád kis leányom. Mámad még nem akar engedni a nagy összeomlásnak, azt hiszi, meg lehet menteni a birtokot. Amíg be fogja látni, hogy minden hiába, addig itt kell küzködnötök és te egyedül leszel kis lányom a gyászos házban, egyedül leszel édesanyád erőssége és vigasza.

— Ezt fel is tettem magamban néni.

— Jól van, leányom. Tarts ki a nehéz napokban. Állj édesanyád mellett, segíts neki, légy takarékos, de amellett tégy jót, ahogy csak lehet. A jótéteményben nem szabad fukarkodni.

— Nem fogok. Hiszen annyi a tenni való ebben a szomorú háborúban!

— Jól mondtad, Márta. Sok jót kell tenni és ez a nőnek kötelessége. A férfi küzd, a nő irgalmasságot gyakorol. Ahol lehet, próbáld meg te is.

— Igérem, néni.

— És ha bekövetkezik a nagy összeomlás, akkor te légy az erős és gyámolítsd édesanyádat. Addig, amíg értetek jövök és elviszlek az én kis paraszturadalmamba, nem büszke baronesznek, hanem a Kátay tekintetes asszony kisasszony lányának. Jó lesz-e, Mártus?

— A jó Isten áldja meg érte a nénit!

— De lám, már itt a falu és nem is mehetél pajtásaiddal. Nem baj, még jó, könnyebb a búcsuzás, ha gyors és rövid. Még egyet akarok csak mondani.

— Kérem, édes néni.

— Mikor testvéreim férjhez mentek, legkisebb, egyetlen öcsénk meghalt és én magamra maradtam, egy pillanatra megijedtem az élettől. Egyszerre olyan idegen volt a világ és olyan egyedül álltam benne. A szívem összeszorult és azt gondoltam, ha legalább férfi lennék és kimehetnék dolgozni, küzdeni a nagy világba. De mit csináljak így egyedül, én szegény, öregedő leány?

— Jaj, néni! — sóhajtott bele Márta. — Ugyanezt gondoltam én is. Hogy milyen jó a fiúknak! És milyen rossz lesz nekem itt egyedül, árva kis leánynak.

A hangja elcsuklott. Mária néni magához vonta.

— Így gondoltam én is. De csak egy pillanatra. A másik pillanatban fölém néztem az égre és eszembe jutott, hogy nem igaz, nem vagyok egyedül. Itt van, köztünk van az édes Jézus, itt köztünk dobog legszentebb Szíve. Ránk vár a templomban, szívünkbe száll, ha óhajtjuk, naponta is. Ő a liliomtiszta női szíveknek jegyese. Azután eszembe jutott, hogy Szűz Mária is nő volt és mégis erősebb, nagyobb, fölségesebb millió férfinál! Hidd el, Mártuskám, egyszerre nagy erőt éreztem és már nem bántam, hogy csak gyenge leány vagyok.

— De szép ez így, ahogy a néni mondta! — ragyogott fel lelkesen Mártuska szeme.

— Ugy-e, hogy szép, kis leányom? És akkor, mintha a jó Isten vezetett volna, egy könyv akadt kezembe. Felütöm és tudod hova esik pillantásom?

A nagy költőnek egy gyönyörű verssorára. Az állt ott fekete betűkkel:

— Magyar nőnek lenni, nagy és szép gondolat.

Lassan, tagolva ejtett a néni minden szót. Márta szinte áhítatosan figyelte és ábrándos csillogással szállt tekintete a koszorús hegyek felé, ahogy megismételte:

— Magyar nőnek lenni, nagy és szép gondolat. Ezt sohase fogom elfelejteni.

— És ez az én búcsuszóom hozzád, kis leányom. Ez adjon erőt, gondolkozz efelett és mutasd meg erős szívvel, szép lélekkel, hogy igazat mondott a költő. Most a jó Isten áldjon, messze eljöttél már, anyuskád várni fog.

Megálltak. A néni a fiúk után kiáltott:

— Fiúk, beszállni a kocsiba! Márta itt haza megy. De gyorsan, elbúcsuzni, csak egy csókot, egy kézfogást engedek meg, mert minél tovább tart a búcsu, annál nehezebb.

A három gyerek szembe fordult.

— Ernőke... Mártus... Jankó... többet egyik se tudott szólni, csak néztek egymásra könnybefutó szemmel.

— Gyorsan, gyorsan, gyerekek!

— Ernőkém, édes öccsike, a jó Isten áldjon! — borult Márta kis öccse nyakába.

— Szervusz, Márta, a jó Isten veled! — rázta meg férfiasan kis nénje kezét Ernőke. Megmutatta, hogy erős szívű férfi és elsőnek ugrott be a kocsiba.

Vagy talán azért, hogy eltitkolja szemébe futó könnyeit?...

— Jankó, Isten áldja meg! Vigyázzon Ernőkére!

— Amíg mellettem van, nem kell félteni, kezeimet adom.

— Jó, Jankó... az Isten áldja meg!

Már pattogott a kocsis ostora. Még gyorsan egy kézcsók a néninek. Az intézőné le akart szállni, hogy hazakisérje Mártust, de a gyengéd szívü néni nem engedte.

— Kedves asszonyság, az én felelősségemre hagyja Mártuskát egyedül. Innen bátran hazamehet. Önre pedig szükségem lesz a csomagfeladásnál.

Gondolatban pedig hozzátette:

— Jobb lesz neki egyedül maradni a szívével.

A kocsi indult. Két ifjú kalapja lengett kifelé. Márta kendőjével intett és egy helyben maradt állva addig, míg a kanyarulatnál el nem tűnt a cimeres fogat.

Akkor lassan indult hazafelé. De előbb lekanyarodott a templom felé vezető utacskán. Kezeiben illatozott a fehér csokor. Nem adta oda, úgyis elhervad a vonaton, hervadjon inkább el a kis templom oltárán.

Már homályba borult a kis falusi templom. Kialvóban sercegett az örökmécs és halvány, szomorú fényt vetett az oltárterítőre. Üresen sötétlettek a padok és kongott a köpadló az apró lépések alatt.

Márta lábujjhegyen ment előre. Olyan meghatóan szép volt a néma, sötét templom.

— Lám, az Úr Jézus is egyedül van, de milyen egyedül — gondolta Márta.

Térdet hajtott az oltár előtt. Akkor odaszórt a mind az illatos, üvegházi fehér virágot a tabernakulum elé.

Az örökmécses sistergett. Mártának eszébe jutott, hogy a sekrestyében látta az olajosüveget. Kicsit félve nézett körül, nem látja-e senki? És lábujjhegyen a sekrestyébe ment. Megtalált mindent, olajat,

gyujtót és boldog örömmel ment örökmécsest gyujtani. Felmászott egy zsámolyon a lámpáig, olajat öntött a piros pohárba és meggyújtotta az új mécsesbél. Az új fény fellángolt és a reszkető, szomorú, kialvó fény helyett tiszta, szép világosság áradt az oltárszekrénykére, mintha a szerető szív tüzének lángjaiból áradna oda.

— Világot gyujtottam a Szentségnek — ujjongott magában. — Ha nem jövök, sötétben marad az Úr Jézus és most ni, milyen szépen ragyog az öröklámpa fénye! Minden nap eljövök örökmécsest gyujtani, vagy ha a sekrestyés megelőz, pár Miatyánkot mondani.

Azzal letérdelt az oltár elé. Fejét az oltárkendőre hajtotta, szemei a tabernakulumon függtek.

Csend volt... Mélységes csend...

— Édes Jézusom, áldd meg a hazát... Segítsd katonáinkat, fegyvereinket vezesd győzelemre...

Finom hang szűrődött át a csukott ablakon. A kántoréknál zongoráztak. Valaki halkán énekelt hozzá. A leányka folytatta imáját:

... Édes Jézus, ó adj békét. Ne engedd elpusztulni hű országodat...

Csend. Mélységes csend. Az örökmécsest fénye rásimul az imádkozó leányra.

Kívülről finomra tompulva hangzik be az ének. Éneklük a Wacht am Rheint:

Lieb' Vaterland, magst ruhig sein...

Az imádkozó leánynak könny fut a szemébe... Igen, édes szép hazánk légy nyugodt. Ott áll az őrség fegyverben Kárpátod bérceinél, itt meg imádkozó őrszem a térdein...

A zongora elhallgatott. Márta befejezte imáit és indult.

Odakint megcsapta a hideg októberi szél. A vörös alkonyba borult hegyek fölött egy felhő uszott át. A somorjai palota pedig komoran nézett szembe az őszi ködön keresztül.

Márta egy pillanatra megállt, olyan nehéz lett a szive. Most mehet haza egyedül a gyászos palotába...

Hirtelen felderült az arca.

De hiszen ottan várja a szent kötelesség! Bebizonyítani a költő szép szavát:

Magyar nőnek lenni nagy és szép gondolat.

Mélyet lélegzett és vidámabban, fellelkesülve indult hazafelé. A felhő eluszott a hegyek fölött és ahogy a piros hegyi alkony ráverődött a templom fémmel fedett tornyára, biborfényében biztatóan ragyogott fölötte a — *kereszt*.

VII. FEJEZET.

Deákélet háborús világban.

Amíg négy ország határán és még több ország népeinek millióival folyt a rettenetes, egész világot lázban tartó küzdelem, azalatt a harcvonalat nem érintő helyeken nyugodtan nyíltak meg az iskolakapuk és épűgy drukkoltak zöld padokban a kis diákok, mint a legnyugalmasabb békék idejében.

Ugyanaz a katedra, ugyanaz az elnyűtt latin könyv, ugyanaz a nehéz deklináció.

De valami különbség mégis van. A katedrán Jász Géza latin tanár úr helyén az öreg nyugdíjazott Lesincky bácsi ül, mert a fiatal tanár most mint tartalékos százados küzd a Kárpátokban.

És a zöld padokban csendesen ülő kis diákoknak felkokárdázott kabátjuk alatt tüzesebben dobog a szivűk és mialatt látszólag a szótárt böngészik, lelkűk messze jár valahol Galiciában vagy az Uzsokiszoros táján apánál, fivérnél.

Ha mese volna ez a történet, háborús tündérmese vagy költött nemzeti legenda, akkor lehetne más csodásabb dolgokat is írni. Akkor regélhetnénk generálissá lett kis diákhősökről, akik egymagukban vertek meg ezer ellenséget vagy párviadalra álltak ki a muszka Góliáttal.

Csakhogy ez nem mese. Annyira nem mese, hogy abban a percben, míg e sorok íródnak, őt harctéren

dörögnek az ágyúk. Annyira szomorú valóság, hogy ebben a pillanatban talán százak szíven fut át a halálthozó golyó, ebben a pillanatban talán ezrek zokognak elárvulva és e sorok írója is, ha leteszi a tollat, édes testvéréhez siet a katonakórházba.

Nem szabad mesét szöni a valóságba, mikor maga a valóság is oly fenségesen nagyszerű. Nem regélünk hősi legendákat az iskolafalak világából, amik meg nem történhettek, hanem az igazság világosságával világítunk bele a kicsi szívekbe és megnézzük, hogyan dobogott a nagy napokban a magyar gyerek szíve. Csupa kicsi dolog a kis emberek világában és mégis benne lüktet a háború lelke, a háborús Magyarország jövődő katonáinak most fakadó minden szépsége, minden vitézsége, minden szeretete és áldozatkészsége.

Nyissuk fel hát a kis felvidéki város sárgafalú gimnáziumának ódon kapuját és lessünk bele a hangos szavú, derült szívű, mégis komoly lelkű diákelet kedves titkaiba.

★ ★ ★

A gimnázium udvar kirakott kockakövein tízperci csengetésre egy csomóba verődött a diákság. Nagy hangon beszéltek valamit, a kisebbek lábujjhegyre pipiskedve igyekeztek benézni a körbe és még az uzsonnakiflit is kezükben felejtették.

— Te, mi van ott? — kérdezi egy hasztalanul pipiskedő buksifejű kis elsős.

— Nem tudom — von vállat a kérdezett nagybacska szőke gyerek. — Valamilyen új fiúnak örülnek az ötödikesek, azt üdvözlögetik.

— Szépen! — fordul hátra fölényesen egy másodosztályos. — Az nem is új fiú. Én ismerem, az

a Billa János, tavaly járt negyedikbe és nagyon erős és a fiúk nagyon szeretik és azért örülnek, mert azt hitték, idén nem is jön vissza.

Csakugyan Jankónak örvendeztek annyira az ötödikesek. Lovas Lajcsi kis hja, agyon nem szorította.

— Hát mégis itt vagy, Jankó! De hiányoztál nekünk! Már ép beszéltünk, hogy hogyan rándulunk ki, ha nem leszel itt vezetőnek.

— A tanár úr is felhívott már. És azt gondolta, nem jössz az idén, mert bevonult apád.

— Én meg épen azért jöttem, mert bevonult — felelt komolyan Jankó. — Ha ő ott küzd a csatában, a fia sem lustálkodhatik odahaza.

— Jankó megint prédikál! — nevetett Palos Gyurka.

— Ha nem prédikálna, nem is volna a mi régi Jankónk, úgy-e fiúk? — ütött pajtása vállára egy kék, szemű, lányos arcú gyerek Vörös Károly.

Jankó értette a tréfát.

— Úgy bizony. És ráncba is szedem azt, aki nem fülel a prédikációra! Hanem halljátok, fiúk, nem magam jöttem ám, új pajtást hoztam.

— Ki? Hol van? Hányadikas? — érdeklődtek a pajtások.

— Csak harmadikas, de olyan ritka gyerek, hogy tudom meg fogják szeretni még a nyolcadikosak is. Hanem hol a csodában is marad már a harmadik?

— Ojjé! — fohászzkodott Gyurka. — Ott számtan van és az a rettenetes Bajtos tanár biztosan elnyújtja az órát.

— Hát nem katona? Hiszen fiatal ember.

— Igen, de nem engedték el, mert nem volna senki más a számtanra. De nini, ott zúdul már le a dicső harmadik!

Valósággal csak úgy zúdult lefelé a lépcsőkön a sokáig fogva tartott kis gyereksapat. A lépcső karfáján pedig mint a villám csúszott le egy barna fűtös, ragyogó, sötétkek szemű, matróruhás, karcsú fiúcska.

— Hé! Te, új fiú! Ezt nem szabad, kikapsz a tanár úrtól! — kiabált utána egy osztálytársa.

Az «új fiú»-nak szólított, úgy látszik, már nagyon otthonosnak érezte magát a régi fiúk közt, mert leérve tótágast állt és csak azután felelt:

— Már miért kapnék ki, mikor ez nem rossz? És milyen is az a kikapás nálatok?

— Hát nem láttad? — nevetett az egyik. — Mikor a számtanórán pofon ütötte a tanár Nagy Jancsi? Az a kikapás.

— De én nem engedem ütni magamat! Nem vagyok kutya! — emelte fel büszkén fejét a gyerek.

— Mi, mi van itt? Ki akar itt verekedni? Mit beszélsz fiú?

Egyszerre mély csend állt be a zajongók között. Bajtos tanár úr szólalt meg mögöttük. Mindenki le-sütötte szemét, csak az új fiú nézett szembe vidáman:

— Azt mondtam, tanár úr, hogy nem vagyok kutya.

— Nagyon okos lehetsz, hogy ilyen nehéz dolgot kitaláltál. De verésről is beszéltél — ki akart megütni?

— Engem? — álmélkodott őszintén az új fiú. — Senki. Hisz akkor visszaütöttem volna. Én csak azt mondtam, hogy ha a tanár úr ütni akarna, én nem engedném.

A tanár egy pillanatra elámult. Nem tudta, bolyong ez a gyerek vagy szemtelen? Persze arra nem

gondolt, hogy egy elkényeztetett gyerek, aki házi tanárjával tetszésszerint feleselgethetett bántódás nélkül és aki ebben az őszinte feleletben talán rossz-akarat nélkül mondta ki, ami a szívéen fekszik.

A tanár — a fiúk elrémült mély hallgatásában — nézett az előtte álló mosolygó diákra.

— Majd meglátjuk, hogy a te engedélyed kell-e ahhoz vagy sem. — És már csattant a pofon.

A gyerek egyszerre elhalványult. A szeme fellángolt. Akkor hátat fordított és neki iramodott, egyenesen az iskolakapunak. A zár nem engedett, de a gyerek villámsebesen, mielőtt valaki megakadályozhatta volna, átvette magát a kerítésen.

A diákkal telt iskolaudvaron a pisszenést is hallani lehetett, olyan csend lett. A tanár keze remegett a felindulástól.

— Kicsapom! — morgott a fogai közt és hangosan rákiáltott a bámuló diákokra:

— Befelé! Indulj!

Izgatottan, suttogva siettek fel a gyerekek. Csak egy nem ment, ahelyett a tanárhoz lépett.

— Tanár úr, kérem, engedje meg, hogy visszahozzam azt a fiút. Kérem szépen, engedje meg... meg fogja követni a tanár urat.

A tanár meglepetve nézett fel.

— Te vagy, Jankó? És te, Jankó, kedvenc tanítványunk, te pártját fogod annak a komisz suhancnak?

Jankó könyörgésre kulcsolta kezeit:

— Tanár úr, kérem, az nem rossz fiú... De otthon a kedvenc volt, mindent megengedtek neki, a nevelő is engedett akaratának és most nem tudja, milyen az iskola. Tanár úr kérem, ez egyszer bocsásson meg, többet nem fog előfordulni, becsület-szavamra.

A tanár bámulva nézett Jankóra. A szükszavú, csendes fiú sohse mert ennyit beszélni és most egyszerre pártjára állt egy kicsapandó kis diáknak. A tanár mélyen nézett tanítványa szemei közé:

— Ismered ezt a kis fiút?

— Legjobb barátom, tanár úr!

— Ez a kis kölök?!

— Igen.

— És mióta barátoktok?

— Nagyon régen. Földim és kiskoromban édesapjához bejártam dolgozni.

— Talán iródiák voltál?

— Nem. Az istállóban segítettem.

A tanárt meghatotta ez az őszinteség.

— Hallod, Jankó fiam. Hogy adhatod egy másik fiúért te a becsületszavadat?

— Én ismerem Ernőt. Ha az egyszer ígér valamit, meg is tartja. És nekem meg fogja ígérni.

— Hát lássuk. Engedélyemmel elmehetsz és visszakeríted azt a nebulót. Ha félóra múlva nincs a szobámban bocsánatot kérni, kicsapatom. Értettél, Jankó?

— Itt lesz félóra múlva, tanár úr!

Azzal már futott is Jankó. Tudta, hogy Ernőke, mert amint láttuk, ő volt az új fiú, csakis haza szaladhatott, a majszter úr kis háza felé, hát utána iramodott a hosszú fasoron át. Nem kellett soká futnia, ott ült Ernő az első padon lángvörös arccal és kezébe hajtott fejjel nézett a fák közé.

Jankó lihegve ért oda. Megállt kis barátja előtt és egyenesen a szeme közé nézett.

— Ernőke, érted jöttem. Gyere bocsánatot kérni a tanár úrhoz.

— Én?! — pattant fel Ernő felháborodva.

Jankó szelíden bólintott.

— Te. Mert különben kicsap.

— Mit bánom én! Hát csapjon!

— És mint kicsapott diák fogsz dolgozni a hazáért?

Ernö dacos tekintete megrebbent. Aztán a földre szegeződött. Még a hangja is halkan csengett:

— Erre nem gondoltam.

— Látod, Ernő? Aki ember akar lenni, annak kell engedelmeskedni és tűrni. Az iskolában pedig alkalmazkodni kell és aki nem tette, tőrje is el a büntetést.

— Igaz! — sóhajtott Ernő.

— És most gyere a tanárhoz!

Ernö arca újra fellángolt.

— Ahhoz, aki engem megütött? Bocsánatot kérni? Nem!

— Akkor, Ernő, szégyeld magad, mert gyáva vagy. Felmászni az öreg toronyba nem kunszt, visszafelelni az se kunszt, de a szégyent elviselni, ahhoz igaz bátorság kell és te nem mered megtenni. Szégyeld magad!

Ernöke összeszorította fogait. Egy szót se felelt, csak felállt és indult. Vissza az iskola felé.

Jankó kezét nyújtotta.

— Bocsáss meg, Ernőke, most igazán bátor voltál, mert legyőzted magadat.

Nemsokára kopogott valaki Bajtos tanár úr ajtaján. És a «szabadra» már bent állt a kis szőkevény a szigorú tanár előtt.

— Tanár úr, kérem, bocsásson meg. Többet nem teszek ilyet, megigérem.

A tanár felemelte Ernő lehajtott fejét és sokáig a szemébe nézett:

— Mondd csak Somorjai, miért kérsz bocsánatot?

Erő világért nem tudott volna mást mondani, mint amit érez. Visszanézett csillogó szemével a tanárra:

— Hogy ne csapjon ki a tanár úr és tanulhasak tovább.

— Csak ezért?

— És mert most már tudom, hogy engedelmeskedni kell és nem szabad megszökni.

— Másért nem?

Erő gondolkozott. Akkor csodálkozva rázta meg fejét:

— Más nem jut az eszembe.

— Hát azt nem bánod, hogy engem megbántottál?

— Arra nem is gondoltam, — vallotta meg őszintén a gyerek.

— Jó. Nem haragszom érte, mer legalább őszinte vagy. És hogyan akarod jóvátenni a hibát?

Erő újra elgondolkozott. Akkor egyszerre föl emelte a fejét és előbbre lépett:

— Üssön meg a tanár úr még egyszer!

Szinte belesápadt a gyerek. A tanár felemelte kezét és odalépett. Erő halaványabb lett, de meg se moccant. És a tanár felemelt kezével megsimogatta Ernőke fejét.

— Mehetsz fiam, megbocsátottam.

Erőke bámulva nézett föl. Halvány arcát el futotta a pir.

— Igen. — ismételte a tanár. — Mehetsz, úgyis kikapsz az osztályban, mert lekéstél órából. De mondd csak, hogy nálam voltál.

Erőke meg se moccant.

— Hát mi lesz? mit akarsz?

— Tanár úr, valamit szeretnék mondani.

— No?

— Tanár úr — hebegett Ernő. — Csak... csak azt... hogy most már sajnálom, hogy megbántottam a tanár urat és kérem szépen, ne haragudjon. És a ragyogó szempárból a fojtott indulat helyett most őszinte, meleg szeretet áradt ki.

Bajtos szeretettel nézett a kis fiúra:

— Jól esett ezt hallanom Somorjai. Szép volt tőled, most pedig szaladj.

Ernöke futott is már. Szíve az örömtől dobogott. Érezte, hogy most aratta a hazáért első legnagyobb diadalát. Legyőzte önmagát.



A harmadik gimnáziumban már közkedvelt volt a kis Somorjai gyerek. Bátorságával, szivességével, eleven eszével pár nap alatt valóságos vezérré vált, anélkül, hogy pajtásai sejtették volna benne az előkelő bárógyereket. Bár nyugtalan mozgékonyásával sok galibát okozott óra közben, mégis szerették tanárai, mint első tanulót és felismerték benne nemcsak a ritka ész és tehetséget, hanem a hazudni sohase tudó őszinte becsületességet is. A hitoktató is hamar átlátta, milyen nemes lélek és fogékonyság lakik az eleven kis ördögben és örömmel vette jelentkezését, hogy ministrálni akar a reggeli diákmiséken. Azért mégis megkérdezte:

— Nem lesz sok mindennap, fiam? Néha lusta leszel és nem kelsz fel szívesen. Én pedig csak azt szeretem az oltárnál látni, aki örömmel jön.

Ernö röviden felelt:

— Hogy ne jönnék tisztelendő úr, mikor a hazáért teszem!

Rendes társa a ministrálásnál Bóth Feri volt. A tanév első napjaiban barátkoztak össze, aminek megható kis története van.

Harmadik-negyedik nap, német órán történt. Az öreg Wieder tanár ült bent, akinél a diákok pisszegni se mertek. Nagy csend uralkodott és elől kínosan ötölt-hatolt egy diák, ahogy sem boldogulva a «Vater» szó ejtegetésével.

Bóth Feri mutatott ujjat. A tanár kihivta és a dolgában biztos tanuló sugárzó arcával ugrott ki Feri.

— Der Vater, az atya... — Elhallgatott. Valami nagyon halk mozgásféle futott át a néma termen. Mintha méh döngicsélne, de az is messze, úgy, mintha az ablaküvegeken szaladna át valami. Az új fiúknak fel se tűnt, de a helybeli diákok összenéztek. A felelő megzavarodott.

— Az... az atya...

A tanár, aki sohase tréfált, sohase beszélt a fiúkkal, most is komoran nézett maga elé.

— No?!

— Der Vater... az atya...

A gyerek hangja megremegett. A finom, halk hang megismétlődött. Újra összesúgtak a fiúk és izgatottan kezdett fészkelődni egypár a helyén.

— Mi az? — susogott Ernő.

A szomszédja hozzá hajolt.

— Ágyúznak Uzsoknál. Ha csend van és tiszta a levegő, ide hallani. Mi sokszor hallottuk, de amióta iskola van, elhallgatott. Úgy látszik, most megint közelebb vannak.

Ijedten visszahuzódott a kis magyarázó, mert a tanár felemelte fejét.

— Tovább! — szólt a felelőre. — Des Vaters...

A felelő reszketni kezdett.

— Az atya... az atya... — dadogott és egyszerre felzokogott. Kezeit arcára csapva, hangosan, keservesen felsírt.

A fiúk elámultak. Maga a szükszavú tanár is csodálkozva nézett fel.

— De mi lelt! Hiszen magad jelentkeztél.

A fiú pedig csak zokogott.

— Az atyám... az atyám is ott van, ahol most ágyúznak — tördelte végre fuldokló sirással.

És a szigorú tanár is letette a könyvet. Előre hajolt és magához huzta a síró gyermeket. Azután térdére ültette és magához ölelte.

— Ne sírj, Feri. Az én fiam is ott van.

Olyan csend volt, hogy még a lélegzetet is halani lehetett. A diákok mozdulatlanul ültek helyükön, még a kezüket se merték felemelni, hogy letörüljék az arcukon végigfolyó könnyeket.

És azota kötött barátságot Bóth Ferivel Ernő.

★ ★ ★

Az első konferencián mint eminens kapott dícséretet a harmadik gimnázista Somorjai Ernő. Senki se irigyelte érte, annyira szerették és annyira kivált a többi közül fényes tehetségeivel. Ép a konferenciái dolgokat beszélte meg a diákság, mikor egy új hír másfelé terelte a közfigyelmet.

Bajtos tanárt várták órára a fiúk. Még nem csengettek, így nagy volt a lárma, beszélgetés, nevetés. A katedrán Somorjai Ernő birkózott Both Ferivel, vagy saját szavuk szerint hadgyakorlatoztak.

Egyszerre felpattan az ajtó és tele tüdővel ordítva rohan be Schreiner Béla.

— Fiúk! fiúk! jön a muszka!

Erre lett aztán riadalom. A padok tetején ugrálva futott össze a harmadik diáksága lökve, tolazkodva és egyöntetűen ordítózva:

— Hol? ki mondta? merre? nem igaz, beszélj már, Béla!

Béla, mint a nap hőse, öntudatosan telepedett le a fás ládára és egy ideig gyönyörködő arccal nézte a tolazkodókat. Csak azután szólalt meg:

— Nem a muszka hadsereg, csak egy szál muszka.

— Bolond! Süsd meg az ujságodat! — fordult el dühösen Popp Náci.

Béla hideg nyugalommal folytatta:

— És nem is katona, hanem gyerek.

Ez ismét felcsigázta egy kicsit az érdeklődést:

— Gyerek?! Hát az hogy kerül ide? Talán muszka légionárius!

— Muszka légionárius az öregapád! — felelt nem nagy illendőséggel a nap hőse. — Olyan nincs is. Ez nem katona, mondtam már, hanem diák.

— Di-ák?! — álmélkodtak a fiúk.

Béla kárörvendően vigyorgott.

— És nem is igazi orosz, hanem ruthén.

— Szamár! — ordított rá dühösen Ernő. — A ruthén is magyar, akkor mit beszélsz muszkáról.

Hátat fordított és a többi fiú is lefőzve indult a helyére. Béla becsapott, dörmögték, de Béla mégyszer ura lett a helyzetnek.

— Hohó fiúk, mégis van benne valami érdekes! Hadi árva, azt mondta a tanár úr.

Az elfordult fejként egyszerre visszafordultak.

— Hadi árva?! Jé... Az első hadiárva a gimnáziumban. Az apja elesett?

— Úgy látszik. Én nem kérdeztem. Csak hal-

lottam, amint a tanár urak beszéltek. Az apja elesett és édes anyja ijedtében vagy bánatában utána halt. Most itt a rokonok tartják — ilyesfélét mondtak.

Tovább nem magyarázhatták, mert már nyílt az ajtó. A nagy lármában nem hallatszott a csengetés és most mindenki megrökönyödve ugrott a helyére.

Szerencse, hogy Bajtos tanár úr mással volt elfoglalva és nem vette észre, vagy nem akarta észrevenni. Vékonyka, szeplős, kopott ruhás, szőke kis fiút vezetett kezénél fogva.

Az osztály hangosan köszönt, a tanár úr pedig megállt az asztal előtt.

— Fiúk, új társat hoztam. Másfél hónapot mulasztott, hát legyetek segítségére kicsit. Luszkov Vazul a neve, úgy hívták édes apját is, aki a hősök sírjában fekszik Krasznik mellett. Szeressétek már azért is.

A «Krasznik» szónál fellángolt Somorjai Ernő tekintete. Egyszerre felugrott:

— Tanár úr, kérem, tessék mellém ültetni, majd én segítek neki.

A tanár helyeslően intett.

— Ülj mellé Vaszi, ez a fiú a legjobb tanuló. De a betyárságot el ne tanuld tőle — tette hozzá tréfásan.

A kis Vazul félénken ült a helyére. Féloldalt pislogott eleven pajtására és nem valami nagy bizalom látszott megrettent halvány arcán.

— Vaszi — súgta oda Ernő — az apád elesett Kraszniknál?

A kis hadiárva bólintott.

— És a közös sírban fekszik?

Vazul újra bólintott. Ernő arcára meghiúsult komolyság ült.

— Akkor talán ép az én bátyám mellett van a fekvőhelye.

Vaszi fölkapta fejét. Valami meleg fény gyuladt ki bággyadt kék szemében és odanyujtotta kezét a pad alatt:

— Szervusz!

Ernő megszorította a vézna kis kezét. És most már nem csak pajása, hanem védence is volt Ernőkének.

Csakhamar megtudta a kis fiú szerencsétlen sorsát. Mint Vaszi maga is, úgy édesanyja is beteges, szívbajos asszonyka volt. Mikor meghozta a tábori posta a halálhírt, nem bírta ki gyenge szíve. Megrepedt a fájdalomtól.

Vaszinak minden vágya a tanulás volt, de a szegény rokonok nem taníttathatták. Végre megsajnálták a tanárok és bevették ingyenes tanulóknak azzal a kikötéssel, hogy jeles tanuló lesz. És a kis szöke rútén árva neki is feküdt a könyveknek. Győzte szorgalommal, de nem győzte gyenge, vérszegény, vézna kis teste erővel. Így történt, hogy egyszer üresen maradt a kis hadiárva helye.

Ernöke, nyugtalanul várta kis védencét. Izgett-mozgott, hogy Bajtos tanár úr is rászólt.

— Mi lelt Ernő, mit fickáncodol?!

Ernő felállt:

— Tanár úr kérem, miért nem jön ma a Luszkov?

— Luszkov kimaradt.

A fiúk elámultak. Most már többen mertek kíváncsiskodni.

— Miért? Beteg? Szegény kis hadiárva!

A tanár ez egyszer nem intette le a kíváncsiskodókat, sőt tetszett neki az összetartó szeretet.

— Szép töletek fiúk, hogy törödtök a pajtástokkal. A kis Vazul áldott jó, szorgalmas tanuló volt, de gyenge tehetségű, beteges gyerek. Csak hármásra vitte és a konferencián elvonták tőle a tandíjmentességet.

— De hiszen ha nem tehet róla! Akkor mért büntették meg, tanár úr kérem?

Ez a bátor, nyílt kérdés csakis Ernőtől tellett ki. A tanár ismerte már szókimondó egyenességét és nem haragudott meg érte.

— Nézd fiam, nem mi büntettük meg. Hanem az iskola az államé és nem a mienk és a törvény úgy parancsolja, hogy csak elsőrendű tanuló lehet tandíjmentes. Mi tanárok meg már több szegény fiút taníttatunk a mi zsebünkből, valamennyire nekünk se telik.

Somorjai Ernő elszontyolodva ült le. A tanár ép kihívni készült, amikor újra felpattant Ernő sugárzó arccal.

— Tanár úr, kérem szépen!

— Éjnye! Ne zavarj folyton az órát!

— Csak még valamit, tanár úr kérem!

— Hát gyorsan kivele!

— Tessék izenni a Vaszinak, hogy jöhet iskolába, én fogok fizetni érte tandíját.

Meglepett suttogás futott végig a termen. Mindenki csodálkozva nézett Ernőre, még a tanár is elámult.

— Mi jut eszedbe? Adna neked az édesanyád ebben a drága világban másért is fizetni.

— De tanár úr kérem, a mamám nem is fogja tudni. A Kis Dundi, az első osztályból mindig kért, hogy tanítsam és a tatája fizet majd 10 forintot havonta.

— No és?

— És nekem úgy se kell az a pénz, de mégis fogom tanítani és abból fizetek tandíjat Vasziért.

A tanár meghatva nézett a fényes szemű gyerekre. Ismerte Ernőt, hogy az tudja, mit beszél és meg is teszi, amit mond. Oda ment hozzá és vállára tette kezét.

— Ez nemes cselekedet volt, Ernő.

Érre már Both Feri is felállt.

— Én is adok hozzá a zsebpénzemből, úgyis kapok eleget hazulról.

Akkor egy internátusi fiú emelkedett fel.

— Tanár úr kérem, az internátusiak zsebpénzéből is tessék minden hónapban két koronát levonni Vaszi tandíjára.

A tanár szeretettel nézett körül osztályán. Majd hogy nem könnyezett, olyan fényesen csillogott a szeme.

— Fiaim — intette le a még jelentkezni akarókat — már untig elég lesz így a kis hadiárva tandíjára. Nem mondhatom, milyen örömet szereztek nekem. Meg is fog áldani a magyarok Istene titeket, jószívű gyermekeim!

— Még csak valamit kérünk, tanár úr — állt fel újra Ernő. — Ne tessék elmondani senkinek, hogy a Vaszi se tudja meg. Szegény szégyelné biztosan.

— Ernő, neked nemcsak jó, hanem finom is a lelked. És úgy is lesz. Ez a mi titkunk, fiaim, az is marad, még Vaszi előtt is. Jó lesz-e, fiúk?

— Jó, nagyon jó, köszönjük tanár úr! — zúgták rá boldog arccal a kis diákok.

— És most folytassuk az órát, fiaim.

Mindenki elhallgatott. Még soha olyan ragyogó

arccal nem huzzák ki a számtani füzeteket. Másnap pedig már helyén ült, mit sem sejtve a halovány kis hadiárva.



Már egész otthonosnak látjuk Ernökét a gimnáziumban, de azt még nem is tudjuk, hogyan szokott meg Kósa Pál mester uram kisvárosi hajlékában.

Kósa uramat nem kell ám amolyan közönséges egykaptafás suszternek gondolni. Csinos házacskája volt a Hold-utca sarkán, négy ablakkal, takaros műhellyel és virágos kerttel. Két legénnyel és három kis inassal dolgozott. Az első legény nem volt más mint Kósa Pali, a mester úr egyetlen fia.

A háztartást maga a jó Kósa néni vezette. Maga főzte az ebédet, a kis kertnél pedig segítségére volt Jankó kosztos diák, aki segítése fejében félig-meddig ingyen lakott Kósa uraméknál.

A háborús év villáma azonban becsapott a Hold-utcai házacskába is. Elvitte a legényeket, magát az első legényt, Kósa Palit is. Az öreg maga küldte, hogy csak eredj fiam, ha már a haza hív; de mikor elment, majd a szive szakadt meg utána. Elzavarta az inasokat is és csak a legkisebb inasocskával, Plepszivel maradt meg elvégezni a legszükségesebb munkákat.

Plepszí már azért is kellett Kósa uramnak, hogy legyen kivel kiabálni. Mert ezt nagyon megkívánta a lelke, bármilyen angyali szive is volt és a folyton fecsegő Plepszí ép elég alkalmat adott a torokköszörülésre. A szidás vége mégis jól sült el mindig, olyanformán, mint azon a borus őszi napon, mikor Somorjai Ernő és Billa Jankó diákok bevonultak tízhónapos hazájukba.

Plepszi egy épen elkészült cipőt subickolt nagy lelkesedéssel és közbe hátra kurjantgatott a hátulsó üzletbe:

— Maiszter uram, igaz-e, hogy erre jön az orosz?

— Fogd be a szádat! — mordult rá a mester.

— És igaz maiszter úr, hogy egy magyar huszár a krajcáros bicskájával levágta a Petár király fülét?

— Majd meghúszom én a te számárfüledet, ha nem fogod be a lepénylesődet ilyen ostobaságokkal.

— Pfuj! — pökött egy hatalmasat Plepszi, de rögvest ki is magyarázta:

— Nem maiszter úrnak mondtam, hanem a Petárnak, meg a cipőnek is kellett, hogy nem fogott jól a subick.

— Azt a málé szájadat, hát nem megmondtam, hogy ez pomádé és nem subick? és hogy erre nem szabad köpködni, mert kiverem a fogadat az ostoba képedből.

— Pfuj!

De erre már kapta a szijat Kósa uram. Egyszerre megjelent hatalmas alakja az ajtócskában.

— Hát te gézengúz, truccra csinálsz nekem, mi?!

De Plepszi rendületlen nyugalommal vigyorgott és diadalmasan mutatott a földre.

— Ott van-e, maiszter úr, csak a földre köptem, nem a pomádéba. Mert meg kellett adni a muszkának is, ha Petár megkapta.

— Szamár! — szuszogott a mester, de leengedte a szijat. — Hanem ha még jár a kereplőd, lesheted a pár rongyos krajcárodát elsején! Szószátyár naplopónak nem dukál a pénz!

Ez használt, mert Plepszi irgalmatlanul neki látott a kefélesnek. Közben buzdításul a Prinz Eugént

fütyülte és olyanokat dobantott a lábával, mintha ágyúznának hozzá.

— Megbolondúltál?! — rivalt rá a gazdája.

— Nem én, gazduram! Csak arra gondoltam, hogy talán most ágyúz le egy muszka generálist ott fent az édesapám.

A mester nem felelt. Csak később dörögött ki:

— Te gézengúz! Mikor iratsz az apádnak?

— Ma este, gazduram! Addigra itt lesz Jankó diák, majd megírja nekem.

— Hát aztán, írd meg semmiházi, hogy elsejére új ruhát kapsz, meg két koronával emelem a bért. Legyen apádnak öröme legalább ott a harcmezőn.

Plepszi egy olyat fütytett, mint a masina. Ijedten be is húzta rögvest a fejét, mert tudta, hogy ezért egy nyakleves jár. De még ki se pöndörült Kósa uram fenyegető alakja az ajtón, mikor Plepszi diádalmasan ugrott fel.

— Jaj gazduram, meg ne üssön! Meg tanálja látni az a dáma, aki a Jankó diákkal jön amott-e, gazduram!

Kósa mester csakugyan leengedte a kezét. Ezúttal igazat mondott kis inasa, mert valóban kocsi gördült be a háza elé és benn ült a szegény Jankó diák egy gyászruhás, komoly úrinővel.

— Nini — ámult el Kósa Pál. — Hát mi a szösz, csak nem fogadták örökbe Jankót?

— Gazduram! — kíváncsiskodott előre Plepszi, — egy lány is van a kocsiban!

— Leány az öreganyád macskája! Fiú az, csak fehér ruha van rajta.

A kocsiban igazán Jankó ült, a mellette ülő fehér bársonykabátos, rövid nadrágos fiú pedig Ernőke, a jószágos Mária nénivel.

Kósa uram pödört egyet a bajuszán és előre lépett.
— Alázatos szolgálja, tekintetes asszony! Tessék beljebb kerülni, ha már itt tetszik lenni.

Egy hatalmas barackot nyomva Jankó fejebúbjára üdvözlésképen, betessékelte vendégeit a parádés szobába. Mária néni mindjárt látta, hogy egyszerű, de becsületes emberekkel van dolga és szívesen ott hagyta Ernökét. A koszt pénz is olcsó volt, így azzal adhatott át egyösszeget Ernőnek búcsuzáskor Mária néni.

— Ebből fiam iratkozz be zene- és nyelvórákra, mert annál külön ember lesz valakiből, minél többet tanul és tud.

Ez volt Mária néni búcsuja és a két fiú egyedül maradt. Berakosgattak a szekrénybe, azután Jankó körülvitte kis pajtását, megnézni a kertet és házat.

— Ez a konyha — magyarázgatta Jankó átkarolva Ernökét — itt főz a jó Terka néni olyan finom paprikásokat, hogy tudom megnyalod utána a szádat. Ez a kert, úgy-e, hogy elég nagy? Úgy nézd meg ám, hogy én kapáltam föl tavaszkor. Itt a diófa, ennek a tetejében fogunk tanulni. Ott a szőnyegporolón tornáshatsz kedvedre. Ezen a kis kertajtón a szomszéd udvarába jutunk. De az nagyon jó ember, átenged menni és az udvara végén a kis Nyíl-utca kivisz a rétekre. Ott nem messze a Tatárárok, ahol játszani szoktunk és egy félóránnyira már a zsárkányi hegyek kezdődnek, ahova kirándulnak a diákok.

Ennek örült legjobban Ernő. Az utolsó bemutatkozó körút a műhelybe vitt.

— Ez itt a Plepszi — mutatta be nevetve a kis inast Jankó. — Becsületes neve Plepszko Simon, de mi röviden csak Plepszinek hívjuk.

Plepszi félrelökte a kezében levő nagy bőrdarabot és odanyújtotta maszatos kezét Ernőnek.

— Szervusz! Azt hittem, hogy lány vagy, mert fehér kabátod van. Hogy hívnak?

Ernő mosolygott a bizalmas tegezésen:

— Ernőnek.

— Ez szép név. Szébb, mint Jankó. Tudsz cigánykereket vetni?

— Hogyne! — nevetett Ernő. — Hiszen az nem kunszt.

— Hát madárszájat csinálni és füttyülni, mint a rigó?

— Azt már nem. Mutasd meg.

— Most nem lehet, mert pofon üt a maiszter úr, hanem majd holnap.

— Jó — egyezett bele Ernő, aki amúgy is fáradt és szomorú volt. — Gyere Jankó, menjünk lefeküdni.

Jankó bevezette Ernőkét kis szobácskájukba. Terka néni maga hozta be a petróleum lámpát, megvetette az ágyat és megcsókolta mind a két fiút.

— Érezzék jól magukat fiaim. És imádkozzanak az én Palikámért is.

Kötényébe törülte szemét és kiment.

Ernőnek olyan különös volt minden. Az egyszerű jó asszony, a meszelt diákszoba, nagy fekete láda, magasra vetett ágy. Az udvaron harmónikázott valaki, a lámpa szomorúan pislogott és Ernőnek összeszorult a szive. Sietve bújt ágyába, hogy a párnába rejtse el könnyeit...

Jankó még a könnyeit rendezgette és nem vette észre. Mégis feltűnt kis barátjának nagy hallgatása, hát ágyához akart menni, de akkor lassan kinyílt az ajtó.

Bőrkötényben, mezítláb Plepszi állt a küszöbön.

— Szerbusz Jankó!

— Mi kell, Plepszi? Miért nem fekszel le?

— Hallod, Jankó, írj az apámnak. Igen? Majd én mondom, hogy mit.

— Hogyne! — vállalkozott készségesen Jankó és leült az asztalhoz. Van-e levélpapír?

— Nincs — rázta fejét, Plepszi. — De itt van egy irkalap, írj erre.

— Hát boríték van?

— Mi az? Kubert?

— Az, az.

— Nincs; — szeppent meg Plepszi. — Most mit csináljunk?

— Majd adok én — mosolygott Jankó és előszedett mindent. — Mondd hát, majd én írok.

A kis bőrkötényes feltérdelve a széken, az asztalra könyökölt és nevető, szurtos arca elkomolyodott.

«Kedves, édesapám! — diktálta — nagyon szépen tisztelem és csókolom és kapok egy új ruhát a maiszter úrtól és egy kis zseb is lesz fent, mint az úrfiaknál és két koronával kapok többet elsejétől és jól viselem magamat. Kedves, édesapám, nagyon szépen megkérem, küldjön muszkagolyót, mert a lakatos Nácinak is küldött az apja és van-e szalonna a háborúban? Mert kedves, édesapám tudom, hogy szereti és vegye jó szívvvel amit küldök és vegyen szalonnát rajta és vigyázzon magára és megint nagyon szépen tisztelem és csókolom, én a fia, a Plepszi».

Ezzel megvult a levél és Plepszi két koronát pöndörített az asztalra.

— Ehun ni! Ezt is tedd bele Jankó! — Jankó csodálkozva nézett a kis inasra.

— Honnan van, Plepszi?

— A «trinkgeld»-ekből spóroltam össze! — ragyogott diadallal a kis inas szurtos képe.

— Derék fiú vagy, Plepszi. Hanem ezt nem lehet a levélbe tenni, máskép kell elküldeni. Hanem hagyd itt és holnap feladom. Jó?

— Jó! — bólintott fejével Plepszi és kikotródott az ajtón.

Mindezt a takaró alatt hallgatta végig Ernőke. És arra gondolt, hogy ha ez a szurtos kis inas elég erős minden fillérét félrerakni, nem kell-e neki is erősen elviselni az egyszerű idegent? Plepszi az apjáért, ő meg a hazáért, anyuskáért, Mártáért.

Letörülte könnyeit és megnyugodva vetett keresztet esti imádságához; feltéve magában, hogy másnap zsebpénzéből duplázza meg a Plepszi inas pénzét.

★ ★ ★

Ernőke hamar megszokott, hiszen vele volt Jankó. Amint láttuk, az iskolával is gyorsan összebarátkozott és pár nap múlva már olyan vidám volt, mint a többi diák.

Persze, szívében megmaradtak az otthoni szomorú emlékek, de a gyermekszív sokkal tüzesebb, semhogy egyfolytában busúlni tudjon.

Lassan megszokta az egyszerű kis házat is, megkedvelte Kósa uramékat Plepszistől együtt. Hogy mindez olyan hamar ment, főleg Jankónak köszönhető, aki mint hű barát, jópajtás és szerető fivér állt mindig Ernőke oldala mellett.

Első napokban sok volt a szabadidő és ezt felhasználta a két pajtás, végignézni a kis városkát és elbarangolni kicsit a réten a hegyek felé. Leg-

több időt azonban a városi nagy népiskola előtt töltöttek, amely hadikórháznak volt berendezve.

Abba a városba csak könnyebb sebesültek kerültek, mégis Ernőnek a szive fájt, amikor először megpillantotta a sápadt arcú, felkötött karú katonákat. Egynek a fején, ismét másiknak a szemén volt kötés és párnak szomorú tekintetén meglátszott, hogyan sóvárog haza az otthonhagyott szülőhöz, kis gyerekekhez.

A diákok látogatás időben gyakran jártak a katonákhoz. Hallgatták, mit mesélnek a háborúról, beszélgettek velük, szaladgáltak levelet feladni, vagy venni, hozni valamit, cigarettát, téstát, ujságot vittek be, szóval ott segítettek, ahol lehetett.

Különösen Ernőkét kedvelték meg hamarosan. Nemcsak azért, mert a zsebpénzéből vásárolt cigarettaértől egész a szomszédságoktól összekoldult téstákig, ujságokig, legutolsó ozsonnaalmájáig, mindenét bevitte a szegény hősi szenvedőknek, hanem azért is, mert elevenségével, élénk kérdezősködéseivel és vidám tréfáival sokszor a legkomorabb, idős katonákat is felderítette. Valamelyik magyar baka kis hadnagynak nevezte el és így lett a kis hadnagy otthonossá most már mindenütt, kórházban, iskolában, Kósa mester uramnál és a zsarkányi hegyoldaltól a városig terjedő hervadó réteken.

★ ★ ★

Az október még hozott rövidke szép időt és az első derüs napot arra használta a diákság, hogy utoljára kiugrálja magát a városvégi Tatárárokban.

Pusztá, köves árok volt az egész, talán azért is nevezték tatárnak, mert olyan kopár volt, mint tatárjárás idején az elpusztított föld. A fiúk mégis szíve-

sen látogatták, mert nekik meg olyan volt, mint egy földalatti nagy játéktér.

Jankó vezényelte a kiránduló diákcsoportokat. Az erős, szélesvállú, becsületes és maga erejéből tanuló Jankónak olyan tekintélye volt a gimnáziumban, hogy ötödikes létére még a nyolcadikosoknak is vezényelhetett. Igaz, hogy korban majdnem utól is érte őket és hogy senki se ismerte úgy a határt, mint épen a szabad természethez szokott Jankó gyerek.

A Tatárárkot indiánus honfoglaláshoz hasonló diadalmi üvöltéssel foglalták el a fiúk és azonmód éktelenül lármás játékba kezdtek. De egy kis csoport izgatottan susogva különvált, nagyban hevülve beszéltek, gesztikuláltak és ünnepélyesen komoly arcokat csináltak. Jankó volt az pár nyolcadikkossal és a kis Somorjai Ernővel.

— Hé, mi van ott? — kiáltott oda Vörös Karcsi.

— Fiúk, jöjjetek mind ide, fontos mondani valónk van! — jelentette ki Jankó.

A diákok érdeklődve verődtek a kis csoport körül, Jankó pedig kezdte:

— Fiúk, nem vettétek észre, hogy a mai játékhoz minden osztályból a legjobb fiúkat hívtuk csak ki?

A fiúk meglepődve néztek körül.

— Jé, az ám! Csakugyan! És mi lesz ebből?

Jankó letelepedett az árok szélére.

— Mindjárt meglátjátok, de előbb végig kell hallgatni valamit.

— Halljuk!

Jankó hatásosan megköszörülte a torkát és hozzá kezdett a beszédhez. Elmesélte a somorjai Fehérkö legendáját, a somorjai öreg plébános magyarázatá-

val és azután az Ernökével kötött szövetséget, hogy hogyan fognak előkészülni már most gyermekkorukban: méltó fiaivá válni a jövődő dicsőséges új Magyarországaknak.

— Jaj de szép! — kiáltott fel a végén a hálvány Gergely fiú. — Erre nekünk is szövetkezni kellene.

— Hiszen épen ez az — örvendezett Jankó — amit veletek meg akarunk beszélni. Szövetkezzünk mi is erre egy diákegyesületben és pedig most rögtön.

— Pompás, megcsináljuk! — tapsoltak örvendezve a fiúk. — A neve lesz: Új Magyarország.

— Hiszen ez nagyszerűen megy — dörzsölte kezeit elégedetten Szepeszy Feri, a nyolcadik osztály poéta diákja. — A célját már tudjuk, a neve is megvan, most egy-kettőre megcsinálni a szabályokat.

A fiúk izgatottan, kipirulva furakodtak közelebb és megindult a nagy tárgyalás.

— Hát első szabály legyen, hogy csak jó fiúkat veszünk fel.

— Ja, hát akkor engem nem vesztek fel? — rémült el Ernő.

— Ugyan menj, csacsi — nevettek a fiúk. — Aki huncut, az még lehet jó. Az rossz, aki rosszakarató, irigy vagy hazudós.

— Második legyen a jeles tanulás — szólt közbe Laux Tibor.

— Nem, Tibi, azt nem lehet — felelt Feri. — Mert sok fiú szorgalmas és kötelességtudó, de nincs olyan tehetsége, hogy jelesre vigye.

— Igaz, igaz! — helyeseltek a diákok.

— Azért csak azt vesszük szabályba, hogy mindenki annyira viszi, amennyire csak képes.

— Azt is be kell venni, hogy szeressük és segítsük egymást.

— És hogy jópéldát adjunk mindenkinek.

— Meg hogy adakozzunk zsebpénzünkéből a haza oltárára.

— Hát a jó Isten hol marad? — pattant fel Ernő.

— Mi, mit akarsz?

— Ernőnek igaza van, a legjobbat ő gondolta — értette meg kis pajtását Jankó. — Arra gondol, hogy csak úgy lesz Isten áldása az Új Magyarországon, ha a jó Istennek is hűséget fogadunk a szabályokban.

— Az igaz!

— Lám, erre nem is gondoltunk!

— A legelső szabályba kell venni.

— Helyes! Éljen a kis Somorjai!

— És aki nem tartja meg a szabályokat, kidobjuk! — heveskedett Palos Gyurka.

A végén már össze-visszakiabáltak a lelkes fiúk, mindenki új eszmével, új tervvel állt elő. Végre jó gondolattal ugrott fel Szepesy:

— Fiúk, így nem jutunk zöldágra! A három legidősebb fiú menjen külön Jankóval és írják össze a szabályokat.

— Helyes! — egyezett bele a többi az Új Magyarországhoz méltó megértéssel és szeretettel. — És te, Feri, fogod szépen megfogalmazni, mert te vagy az önképzőköri költő.

Ezzel csakugyan félrevonult Jankó, Szepesy, Mayer és Laux. A többi a játékról egész megelégedve, boldog izgalommal tárgyalta az ügyet. Legjobban örvendezett a kis elsős Dundi és Laci, hogy ők is bent lehetnek a nagy fiúk egyesületében.

Mire a négyestanács visszatért, már ünnepélyes komolysággal ült mindenki a helyén.

— Fiúk — kezdte a szónoknak kinevezett Szepes. — Megbízotok bennem és én igyekeztem is tőlem telhető legjobban megírni a szabályokat. Felolvasom és a végén szavaztok, hogy elfogadjátok-e?

— Halljuk!

— Tehát. Első pont az egyesület címe, célja és jelvénye.

Az egyesület címe: Új Magyarország. Célja: lelkip, szellemileg és testileg előkészülni arra, hogy felnöve a háborúban megviselt édes hazából egy diadalmas, erős, boldog új Magyarországot fejlesszünk.

Az egyesület jelvénye Magyarország nagyasszonyának, a szent Szűznek oxidált ezüstérme, másik oldalon e felirással: Pro patria 1914.

— Helyes! — lelkesedtek a fiúk.

Szepesy folytatta:

— Második pont. A cél eszközei a következők:

Először. Mivel minden fejlődés Istentől indul ki és Istenhez vezet, azért az egyesület tagjai megőrzik és növesztik magukban az igazi vallásosságot. Kötelessége minden tagnak lelkét tisztán tartani, ha nagyobb rosszal lelkét beszennyezte, a szentgyónáshoz sietni és gyakori szentáldozással erősíteni önmagát a jövő nagy munkáihoz. Minden tagtól elvárjuk az imák és vallási kötelességek pontos teljesítését és azoknak felajánlását az édes hazáért.

Másodszor. Hazudozás, csalás, irigykedés, szándékos rendzavarás vagy békebontás, egymás leszólása a legszigorúbban tiltatik. Mindenki törekedjen a férfibecsület példájává lenni, mert csak becsületes ember szolgálhatja becsülettel a hazát.

Harmadszor. Kötelességeit minden tag szigorúan teljesíti, abban kiválni igyekszik és minél több tudás

és hasznos ismeret elsajátítására törekszik, hogy azokat egykor hazája javára fordíthassa.

Negyedszer. A tagok egymást szeretik, megvédik és amennyire lehet, segítik. Az összetartás megerősítésére kötelesek minden közös összejövetelen résztvenni.

Ötödször. Takarékoság is kötelező. A megtakarított fillérek össze lesznek adva és valamilyen hazafias célra fordítva. Így pl. jelenleg hadikasszába gyűjtjük és háborús adományokra fordítjuk.

Hatodszor. Szigorúan tilos az egészséget rontani túlzott cigarettázás, ivás, éjjeli fennmaradás vagy más könnyelműség által, mivel beteg emberből sohse lesz hasznos honpolgár. Az egyesület sportbizottságot szervez és az gondoskodik a közös tornajáték és sportgyakorlatokról.

Hetedszer. A megbeszélt dolgokban és ügyekben mindig szótöbbség határoz és az választja a tisztikart is.

Nyolcadszor. A tisztikar tagjai: elnök, két alelnök, két titkár, pénztáros és nyolc tanácsstag, minden osztályból egy.

Harmadik pont. Rendes tag lehet gimnáziumunkból bárki bármelyik osztályból, aki a szabályokat elfogadja és becsületszóval igéri, hogy igyekezni fog megtartásukra. Aki többszöri intés után sem tartja meg a szabályokat és igyekezetet nem mutat, azt az egyesület kizárja.

— Kidobja! — kurjantott be Karcsi.

A tagokat háromhavi próbaidő után vesszük fel, kivéve az alapítókat, akik rögtön tagokká lesznek.

Negyedik pont. A rendes tagokon kívül kültag lehet minden gyermekkorú vagy még iskolába járó egyén, aki a célt kitüzi maga elé és a három első

pontra kötelezi magát. Ezek a jelvényt viselhetik, de összejöveleteinkre el nem jöhetnek. Az sem szükséges, hogy az ilyeneket ismerje az egész egyesület, elég, ha egy tag ismeri és az az egy érdemesnek tartva a felvételre, a három első szabályra ígérését veszi. Így tehát kültagok lehetnek az otthoni testvérek is, akár fiúk vagy leányok, iskolások vagy boltoslegények, vagy akár kis inasok. Mert fiú és leány, úr és paraszt, hivatalnok, kereskedő vagy mesterember legyen valaki, mégis szolgálhatja a hazát, ha becsületes, kötelességtudó lelke és hazaszerető, nemis szive van!

Szepesy Feri meghajlással fejezte be és a fiúkból lelkes tapssal tört ki a helyeslő éljenzés.

— Elfogadjuk, elfogadjuk! — kiabáltak egyhangulag és rákerült a sor a választásra. Hiába szabadkozott Jankó, mindenki őt követelte elnöknek.

— Tied az eszme, te leszel az elnök! — jelentették ki határozottan.

Alelnökök lettek: Szepesy Feri és Juhász Sanyi nyolcadikosok. Titkárok: Mayer Jóska és Laux Tibi hetedikesek. Pénztáros: Kiss Pista. Tanácsstag minden osztályból egy, a harmadikból persze Somorjai Ernő. Legboldogabb volt a kis elsős Dundi, hogy még őt is megválasztották.

— Még valamit mondanék — szólt a választás után Feri. — Kössünk tízéves találkozót, mi, a megalapítók. És pedig Budapesten, a háború kitörésének évfordulóján: 1924. június 25-én mindnyájan találkozzunk és megvalljuk, hogy betartottuk-e ígérhetünket.

— Ez aztán az ötlet! — örvendezett a huszonégy diák. — Éljen Feri, éljen a találkozó!

Szepesy Feri ezt is betükbe szedte és ünnepélyesen felolvasta. Azután következett az alapítók felvétele.

Jankó, az új elnök lépett elő. Felállt az árok szélére, odaállt az árok fölé hajló öreg, lombhullató fa alá és hangosan szólt:

— Itt a szabadég alatt, ahol a jó Isten néz le reánk és a magyarok Nagyasszonyának szeme lát minket, becsületszóval ígérem mindnyájatoknak, hogy igyekezni fogok megtenni mindazt, amit az Új Magyarország tőlünk megkíván. Most pedig gyertek ide, barátaim, egyenként és adjátok erre ti is kezeteiket.

A fiúk meghatott komolysággal léptek elő és mindegyik belecsapott Jankó tenyerébe:

— Megigérem.

Hüvös őszi szél sötét felhővel borította be az eget, de a ragyogószemű diákok nem vették észre. Lelkük már egy tündöklő jövőbe járt, arcukra pír festett a lelkes szív belülről feltörő melege, a borús fátyolt nem látta meg örömtől és reménytől csillogó szemük.

Az esőhozó szél belecsapott arcukba, de ők csak álltak ott levett kalappal a borús ég alatt és rázendítették a hüvös, borús, őszi alkonyban:

«Isten áldd meg a magyart...»

Már nehéz cseppekben hullott az októberi eső fedetlen fejükre, kihevült arcukba, de ők csak énekeltek:

«Merre zúgnak habjai Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatai felvirágozának!»

VIII. FEJEZET.

A Kárpátok anyyala.

«Ne sírjatok kishitű emberek,
Mert anyyal áll a Kárpátok felett!»

Igy mondja a nagy világháborús esztendő egy költeménye és igazat mond. Mert csakis csodatevő anyyal állhatott a Kárpátok bércein, a magyar hősi léleknek hadiangyala.

Ez az anyyal állította meg ott a határbércenél beözönlő túlnyomó ellent a legnagyobb aggodalom, legnagyobb válságok idején. Ennek az anyyalnak ihletésére áldozott vért, épséget, életet szívesen ezer meg ezer hős. Ez az anyyal vigasztalta meg a tüzesen, virágos csáköval induló és nyomorékon visszatérő hőst; ez az anyyal avatta hőökké az egyszerű, nyugodalmas élethez szokott családapákat; ez az anyyal adott kardot a félig-meddig gyerekekemberek kezébe.

Soktól fogadott el nehéz áldozatot, soknak lelkét vitte földről az égbe a Kárpátok anyyala, de meg is oltalmazta a magyar haza erdős-bércei határait.

Mikor a kárpáti szorosoknál egymásután betört az ellen, már-már kétségbeestek a kicsinyhitűek.

Hideg, havas idők jártak, mikor S.-várra is eljutott a rémhír, hogy a közeli duklai hágon is betört az orosz.

Volt persze ijedelem! A kicsinyhitűek rögtön cso-

magoltak és menekültek délre, messze el a kárpáti hegyektől. Még az iskolát és egyes hivatalokat is bezárták pár napra és sírás, panasz, riadalom töltötte be a kisvárosi utcákat.

Hanem a diákság bátran állt a helyén. Különösen az Új Magyarország tagjai, akik azóta a szép októberi nap óta becsülettel állták fogadalmukat és csakhamar a gimnázium kiválóságai lettek. Becsületes nyíltságukkal, igyekezetükkel és fényes példájukkal, hogy minden szépet és jót, amire alkalmuk nyílt, örvendő készséggel megtettek, messze kiváltak a többi közül. A nagy riadalom idején is, mikor más fiú felhasználva az iskolazárást, sietve haza igyekezett, az Új Magyarország helyén maradt. Legfeljebb azok mentek el, akiket a megrettent szülők erővel magukkal vittek.

Kósa uram nem tartozott a menekülők közé. Hallani lehetett a távoli ágyúdörgést, de ő nyugodtan verte azalatt a kaptafát:

— Kitekerném a Pali nyakát, ha megfutna a csatából, hát aztán hogyan fussak én magam? — jelentette ki és nagy nyugalommal ült neki a csizmaszabásnak.

Persze Ernő és Jankó is maradtak és sietve jelentkeztek az Új Magyarország többi diákjaival segítségre a sebesülteket hozó vonatoknál.

A kis városka nem jeleskedett valami nagyon az orvosokban, azért a kórháza is csak könnyebb betegek részére volt berendezve. De a közeli nagy harcok idején sok sebesültet hozott a vonat és több nehéz beteget, akit nem volt tanácsos továbbszállítani, letettek egyelőre a városka állomásán.

Ide voltak kirendelve a jelentkező diákok is, hogy hordágyon vigyék a szerencsétlen szenvedőket a mentő-

kocsiba, segítsenek sürgős kötözésnél a kirendelt katonadoktornak, szaladgáljanak kórházba, patikába, kötözőszerért, üzenetért.

Szivetfacsaró képeket láttak itt a segédkező fiúk. Szép szál, hatalmas embereket, akiknek megcsonkított tagjuk véres rongyokba volt kötözve és a hordágnak fáját harapdálták kínjukban. Öreges embert, aki sírt mint a gyerek és jajgatva könyörgött világosságért, mert szemeire örök sötétség borult. Egy két kezére megnyomorekített katona hangosan nyöszörgött:

— Jaj, Istenem... Istenem... hogy megállnak nézni... Jaj, hogy néznek, mint a csodát... jaj, mi lett belőlem!...

A diákoknak majd szivük szakadt meg a visszafojtott könnyektől, de mosolyogni próbáltak, mert tudták, hogyan fáj az erős katonának megtörve látni a szánakozás könnyeit. A sajnálkozás vigaszai helyett inkább a hősöknek járó lelkesedés szavait suttozták munkájuk közben és csak titokban törölték le a vissza nem fojtható könnyeket.

Különösen megható volt egy összeroncsolt lábfejű, egész fiatal, halotthalvány kis hadnagy.

Összehirapdált ajkáról látszott csak mennyire szenved, mert szelid, szomorú tekintetével mosolyogni próbált a melléje fektetett virágcsokrokra.

Ernöke került a hordágyához és ahogy óvatosan felemelte, szerető mosollyal hajolt a szenvedőhöz és sebesült lábára pillantott:

— Fájt, hadnagy úr?

A kis hadnagy bánatosan mosolygott vissza.

— Az, kis barátom, fájni fog mindaddig, amíg le nem vágják.

Ernöke nem tudott felelni. Gyöngéden emelte fel

a beteg lecsüngő, sápadt kezét és miután felfektette a hordágyra, hirtelen lehajolt és nagy tisztelettel megcsókolta.

A beteg ránézett. Valami olyan édesen testvéri volt a halavány kis hadnagy pillantásában, hogy Ernő-kének összeszorult a szive és Gyula bátyjára gondolt.

Talán ő is épígy szenvedett, mielőtt a hősök sírjába került?...

A kocsinál már ápoló vette át a beteget, de Ernőke egy pillanatra megállt.

— Hadnagy úr — szólt félénken. — Úgy szeretnék valahogy segíteni, valamivel örömet szerezni. Nem kell valami? Mit csinálhatnék?

A hadnagy nemet intett.

— De ugy-e, nem haragszik azért? — kérdezte elszomorodva Ernő.

— Szeretlek, kis fiú — nyöszörgött inkább, mint beszélt a sebesült — olyan vagy, mint odahaza a kis öcsém.

Ernőke átadta a hordágyat és viasszietett. Buzgalommal végezte munkáját, de amellet alig váarta, hogy a kórházba jusson a halavány kis hadnagyhoz.

Már későre járt az idő, mikor új sebesülteket hoztak és a nagy zürzavarban bejuthatott egy pillanatra a kórterembe.

Rögtön megpillantotta a hadnagyot és mintha az is feléje intett volna.

— Hadnagy úr, parancsol valamit? — futott oda Ernő.

— Nézd, ott egy notesz — nyögött nehezen a hadnagyocska — bent van a cimem, sürgönyözz az édesanyámnak, de még ma, rögtön.

Ernő felkapta a noteszt és kikereste a névjegyet. A másik percben már szaladt a pósta felé.

Akkor hirtelen megállt. Eszébe jutott, hogy a zür-zavaros időkben nem vesznek fel sürgönyt a póstán.

Elszorult a szive. Hogy örült szolgálatot tenni a hősi szenvedőnek és most nem teheti meg! Tehetetlenül kell itt állni és a sápadt kis hadnagy nyugodt, hogy el is ment már a sürgöny.

Egyszerre jó gondolata támadt. A cím azt a városkát mutatta, amerre a sebesültszállító vonatok szoktak továbbmenni.

— Bácsi — szólított meg Ernő egy arra siető vöröskeresztes urat — jön még ma sebesültszállító vonat?

— Igen — felelt a megszólított úr — de az nem tesz itt le sebesültet, hanem továbbmegy.

— És mikor ér ide?

— Tizenöt-húsz perc múlva. De mondom, hogy rögtön tovább is megy, mert súlyosabb beteg nem lesz rajta.

— Köszönöm szépen, alászolgája! — emelte meg sipkáját Ernőke udvariasan és azzal nekiiramodott.

Lélegzet nélkül futott a hűvös esti szélben. Már szúrt az oldala és a lihegés szakadozva tört elő melléből, de azért csak futott. Párszor hangosan dobogó szívére szorította kezét:

— Jézusom, segíts... add, hogy jókor jöjjenek! — Mire kiért az állomásra, ép fűtyült az érkező vonat. Ernő előszedte ceruzáját és a névjegyet és remegő kezekkel írta reá:

«Néni! A hadnagy fia S.-váron fekszik a kórházban. Nagyon beteg és mondta, hogy sürgönyözzek. Somorjai Ernő diák».

Mikor kész volt, a pályához futott, aki ismerte már a vonathoz segédkező fiúkat.

— Kálmán bácsi, kérem szépen, adja oda ezt a

vonat kalauzának és kérje meg, ha ebbe a városba érnek, ami a névjegyen áll, adja le valakinek az állomáson. És kérje meg azt, hogy vigyék oda, ahova a címzés szól.

A pályaőr a névjegyért nyult:

— Talán katona kéreti?

— Igen, kedves, jó Kálmán bácsi. Az a kis hadnagy, akinek a sok virágja volt.

A pályaőr bólintott. Átvette a kártyát és a vonat felé vitte. Ernő nem mozdult addig, míg nem látta, hogy igazán odaadja a kalauznak, akkor megnyugodva sietett haza.

Kósa uramnál már aggódva várták. Különösen Jankó ijedt meg, mikor megpillantotta lihegő, kiizzadt barátját.

— Ernőkém, az Istenért!... Hogy ki vagy melegedve. Hiszen halálra hűlsz ebben a csúf időben!

Sietve fektették le és éjjelre csakugyan kiverte a láz Ernőt. Nyugtalanul hánykolódva párnáin, hangoosan kiabált álmában:

— Igen, igen, hadnagy úr! Nemsokára itt lesz a mamája. Tessék megkérdezni Kálmán bácsit, én feladtam a sürgönyt!

Jankó rémülten ébredt fel. Felverte a házat és majdnem sírva fakadt ijedtében és bánatában, hogy miért nem vigyázott jobban Ernőkére. Kósa uramék is félholtra ijedtek. Éjszaka szalasztották Plepszit doktorért, aki ki is mondta az alapos hülést.

Istennek hála, még se lett komolyabb baj az egészből. Pár nap múlva leszállt a láz és nemsokára vigan huncutkodott Ernőke az ágyban. Nem is kellett hazafütni és megijeszteni a beteges mamát és Mártuskát. Mégis jó két hétig eltartott, míg Ernőke újra kijárhatott.

Első útja a kórház felé vitt. Addigra már lecsitult minden baj a városkában. Megjött a kárpáti győzelmek hire, a muszka kitakarodott megint. A menekültek szépen visszajöttek, az iskolák megnyitak, a nehéz sebesülteket elszállították és minden a régi kerékvágásba jött.

A kórházban megtudta, hogy ép jókor érkezett. A kis hadnagyot másnap elviszik és bemehet elbúcsuzni. Mert a kis hadnagy meghagyta, hogy azt a fiút, aki idehozta, beengedjék, ha újra eljön.

Ernöke örvendő futott fel a lépcsőn, de mikor belépett a hadnagyocska külön szobájába, elszorult a szíve. Ugyanaz a halavány, átlátszóra fogzott, szomorú gyermekarc nézett feléje, mint először a hordágyon. Csak a hangja volt biztosabb.

— Nini, kis barátom! De sokká nem jöttél!

Ernö bizalmasan közeledett az ágyhoz.

— Beteg voltam, hadnagy úr. Ma volt szabad először kijönni.

— Szegény, kis öcsém! Pedig meg akartam köszönni, hogy elküldted olyan ügyesen az üzenetet.

— Nagyon szívesen! — kiáltott fel melegen Ernő, de világért el nem árulta volna, hogy azzal az üzenettel szerezte betegségét. — És eljött a mamája?

— Itt volt. És holnap megint eljön, hogy magával vigyen.

— Hadnagy úr hazamehet? — kiáltott fel örvendezve Ernő. — Ó, de jó! Akkor biztosan jobban van!

Különös, fájdalmas mosoly huzódott át a hadnagyocska ajkán, hogy szinte megöregítette a gyermekarcát:

— Tudod, kis fiú, miért mehetek haza, miért nem kellek már? Ide nézz!

Hirtelen felemelte a takarót és borzasztóan, ékte-

lenül meredt elő a térdig lemetszett, megcsonkított láb.

— Hadnagy úr! — jajdult fel őszinte fájdalommal Ernőke. Akkor kitérte két karját és ráborulva a hősre, könnyes arcát a fehér takaróba temetve, megcsókolta azt ott, ahol a sebesült csonka lábához simult.

Majd hirtelen felemelkedett:

— Hadnagy úr — törölte meg könnyes szemeit. — Minket megvédett és a féllábát odaadta érte. Én meg nem tudok semmit se adni...

A katona nem tudott felelni, könnyeivel küzdött. Végre erőt véve magán, kezét szeretettel pihentette meg a gyerek vállán.

— Te, fiam, a ritka jószivedből adtál most valamit. Tartson meg ilyennek az Isten mindig!

Ernő nem tudott felelni.

— Úgy, fiú, szorítsunk kezet és most menj szépen haza. Ne sajnálj, a hazáért áldoztam. Most én, máskor majd reád kerül a sor. No, add a kezedet. Úgy ni. Szervusz, fiú. Isten veled.

Ernőke jobbjával megfogta a hadnagy kezét. A másikkal pedig elővett valamit. Szép, fehér gyöngyházolvasót helyezett a takaróra.

— Hadnagy úr, ugy-e, elteszi emlékebe?

— Elteszem, kis öccsém. Legalább eszembe jutsz, ha imádkozom rajta.

Ernő lassan, szomorúan távozott. És nem is sejtette, milyen új bánat várja otthon.

Csöndesen lépett a diákszobába. Nem volt kedve beszélgetni, elöszedte a tankönyveit. Jankó is a könyvei előtt ült, de nem tanult, hanem az asztalon keresztbe kulcsolt karjaira fektette fejét, mintha szundikálna.

Ernő vigyázva ült az asztalhoz, hogy fel ne keltse.

De mikor felnyitotta könyvét, véletlenül barátjára nézett. Akkor látta csak, hogy a nagy fiú egész testében remeg, mint amikor elfojtva zokog valaki.

Ernő felugrott:

— Jankó! Mi bajod? Beteg vagy?

Jankó felemelte fejét. Valamit felelni akart, de akkor újra leborult és hangosan, zokogva felsírt.

— Jankó, édes Jankó, szólj, mi történt? — ölelte át Ernő.

Jankó fejét fel se emelve, kihúzta arca alól könnyektől nedves jobbját, és az asztalon fekvő expresszlevélre mutatott.

Ernő felkapta és izgatottan olvasott:

«Szegény fiam, sajnálattal értesítem, hogy édesapja a helybeli IV. számú hadikórházban súlyos betegesen fekszik. Utolsó óhaja egyetlen fiát látni. Azért kérem, hogy a jó Isten akaratában megnyugodva és lelkét megerősítve induljon ide azonnal. Magdolna nővér, ápolónő».

Ernő szíve mélyéig megrendülve, szónélkül tette le a levelet. Egydarabig lehajtott fejjel állt, azután odalépett Jankóhoz és átölelte:

— Ne sírj, Jankó...

Jankó csüggedten emelte föl fejét:

— Mit tegyek?

— Utazz rögtön, még ma este. Én holnap bejelentelek a tanár úrnál.

Jankó keservesen jajdult fel:

— De mikor még utiköltségre sincs!

Ernőnek szívébe vágott a panasz. Istenem, ha most pénze volna... De ép elfogyott, csak pár krajcárja van. Haza írni már késő... Első gondolata a főtisztelendő úr volt. Az adna biztosan... Csak ott-hon találja-e ilyentájt?

Megnézte óráját és egyszerre felderült az arca.

— Édes Jankó, ne sírj! Mindjárt hozok utiköltséget és mehatsz az apádhoz!

Rögtön szaladni is akart, de Jankó még nagy fájdalmában sem felejtette el figyelmeztetni:

— Ernő, a kabátot! Hiszen csak most nemrég keltél fel, megint meg fogsz hűlni.

Ernöke engedelmesen magára kapta felöltőjét és sietve indult.

Lauscher órasmesternél, akinek fia osztálytársa volt, benyitott:

— Alászolgája, Lauscher bácsi!

— Szervusz, cimbora! — fogadta tréfásan Lauscher bácsi, aki jól ismerte az órákat örökké elrontó és reparáltató diákságot. — Mi jót hoztál?

Ernöke kivette ezüstóráját.

— Lauscher bácsi, vegye meg az órát!

Az órás szigorúan ráncolta össze szemöldökét:

— Mi... i... i? Órát, megvenni? Hogy elcukrozd az árát? Ismeri az ilyen dolgokat Lauscher bácsi és még sohase ugrott be büntártnak. Megjegyezd, fickó!

Ernöke arcába felszökött a vér. De visszafojtotta haragját. Jankóra gondolt és könyörgőre fogta:

— Édes Lauscher bácsi, ebbe az édesanyám is beleegyezne és meg is irom neki. Megmondhatja a tanár uraknak is, nekem nem cukorra kell a pénz!

— Hát mi a fenére, másnak? Csak nem cigarettára?

— Egy barátom akar a sebesült apjához utazni és nincs utiköltsége. Jani fia megkérdezheti holnap a tanár uraktól... Csak vegye meg már gyorsan, édes, jó Lauscher bácsi!

Az órás megvakarta fejét:

— Ki is vagy te?

— Somorjai Ernő, a Jani osztálytársa.

— Ja, vagy úgy! Hát miért nem mondta rögtön az úrfi? Persze, hogy ismerem, sokszor mesél Jani az úrfiról... No, de illet! Ide azzal az órával!

Ernő boldogan nyújtotta oda.

— És mennyit akar érte?

— Nem bánom akármennyit! Csakhogy kiteljen belőle a jegy ára.

— De mit gondol az úrfi! — méltatlankodott Lauscher. — Csak nem fogom megcsalni, mikor egy katona fiáért teszi? Én is magyar volnék, vagy mi! Jó lesz érte húsz pengő és egy acélóra? Legalább nem marad óra nélkül.

— Nagyon jó! — örvendezett Ernő. — Csak kérem, gyorsan.

Az órás kifizette és még utána szólt:

— Úrfi, az óráját nem fogom eladni, amikor akarja, visszaveheti ugyanannyiért!

De Ernő már oda se hallgatott, csak futott haza ragyogó arccal.

— Jankó, itt van az utiköltség!

Jankó még mindig úgy ült kezeibe temetett arccal az asztal előtt. Ernő kiáltására felkapta fejét és mosoly futott át szomorú, kisírt arcán:

— Ernő! Ernőkém... honnan van? Hogy szerezted?

— Ne törődj vele, csak siess, mert lekésel a vonatról.

Jankó pillantása végigfutott kis barátján és rögtön meglátta gomblyukában a rövidke, acél óraláncot.

— Az órád... Ugy-e, Ernőkém, az óráért kaptad? — szólt meghatottan.

— Hát persze, de öltözködj már, hogy kijuss az állomásra.

Jankó megszorította Ernőke kezét és némán megölelte. Azután sietve szedett magára felöltöt, kalapot:

— Ernőke, édes barátom, Isten veled!

— Kikisérlek, Jankó.

— Nem, nem. Semmiesetre. Multkor is így hültél meg és csak ma voltál először levegőn. Nekem is jobb most egyedül lenni.

— Hát akkor szervusz, Jankó!

— Szervusz, imádokozz édesapámért!

— Imádkozni fogok! — igérte őszintén Ernőke. Az ajtó becsukódott Jankó mögött és Ernőke egyedül maradt.

A másnap még hüvösen, de már mosolygósan felderülő hajnal idegen, nagy város utcáin találta Jankót.

Kisírt és álmatlan szemekkel, kezeit fázósan zsebredugva ödöngött az utcán, mert a kórháztól elkergették, hogy mit keres ott olyan korán. Mikor kinyitották a templomok kapuit, Jankó beült egy homályosabb fülke padjába és imádkozva várta, hogy az óra elüsse a hetet.

Hét órakor újra a kórháznál állt.

— Engedjen be, bácsi — könyörgött a kapusnak. — Messziről jöttem, az édesapám van itt.

— Kilenckor van látogatás — dörmögött a vörös keresztos katona.

— Jaj, Istenem! — jajdult fel a szegény fiú. — Hiszen nélkülem hal meg az édesapám, ha olyan sokáig nem hagynak hozzá!

A mogorva katona ránézett. És mintha szívébe nyilalt volna valami... Talán az, hogy ő is nagybetegen kórházba kerülhet még és az ő Jankó fia is

így fog feljajdulni a csukott kapu előtt, amíg ő szív-
szakadva várja utolsó áldásra.

— Menj be. Arra ni, ott a külön szobában fekszik egy nagy beteg, talán az lesz az apád. De ahhoz be nem engednek senkit, azért less meg egy ápolónénét és kérd meg, vigyen be titokban.

«Nagy beteg» — vágott Jankó szívébe a szó, de mégis boldog volt, hogy legalább a nagy beteghez mehet.

— Az Isten fizesse meg! — köszönte meg a katonának és szívszorongva indult a homályos folyosón.

Két, halkan suttgó apáca jött felé. Jankó odalépett:

— Dicsértessék a Jézus Krisztus... Kérem szépen, hol van Magdolna nővér?

— Én vagyok — mosolygott az egyik.

— Kedves, jó tisztelendő nővér — kulcsolta össze kezét Jankó és hangja el-elfuladva remegett — én, én... Billa János vagyok.

— Ó, Istenem, hála neked! — emelte fel szemét a nővér. — Hát elküldted, édes Istenem a fiút!... Most már vége lesz a szegény beteg szenvedésének.

Jankóban felcsillant a remény:

— Jobban van?

De az apáca szeme könnyfátyolban nézett vissza:

— Édes, jó fiam, minek biztassam, mikor úgyis meglátja az igazat. Iszonyúan szenvedett, mert nem tudott meghalni, úgy látszik, bevárta a fiát. Most már vége lesz a szenvedéseinek.

Jankó felzokogott.

— Csönd, édes gyermekem. Nem szabad megnehezíteni a búcsuzkodó lelket.

Magdolna nővér megfogta a könnyeit visszaküzdő gyerek kezét és lábujjhegyen léptek a szobába.

Minden zavaró világosságot leengedett függönyök tartottak vissza a csendes kis fülkétől. Az ágy is homályban állott és előtte egy apáca állt lehajolva a párnák fölé.

Ott feküdt a nagybeteg, akiben senki se láthatta volna meg a hőst. A legigénytelenebb, egyszerű arc hosszú, lecsüngő, öszülő bajusszal, üregeiben mélyen beesett, megtört szemekkel. Az arcbőr viaszksárga, pár vércsepp a kiszáradt, halvány ajkakon. A takaró alig emelkedett a lassú pihegéstől, míg a takaró fölött összekulcsolt, kiaszott kézek még görcsös erővel szorították a szentolvasót.

Jankó azt hitte, hogy a szive szakad meg. Némán borult térdeire az ágy előtt és megfogta a görcsösen rángatózó kezét.

— Édesapám!

A beteg pillantása odatévedt. Az egyszerű parasztember nyugodalmas, mindenbe beletörődő lelkének búcsupillantása volt ez. Amiben nem volt semmi nagy búcsuzkodás, semmi különös üzenet, semmi utolsó nagy gondolat... Mintha csak azt mondta volna ez a pillantás:

— Eljöttél? Jó. Most én már mehetek.

— Apám, drága jó apám — tördelte kezeit Jankó. — Itt vagyok! Lát engem? Édes, drága, jó apám, szóljon csak valamit!

A beteg alig hallhatóan suttogott: -

— Jankó...

— Megismert! — ujjongott fel fájdalomla közt is szívében a fiú és feszülten figyelt, mert a beteg még mormolt valamit.

A Miatyánkot imádkozta tótul. Többet nem is szólt a fiához, minden szava már csak az Istené volt...

Jankó öklébe harapott, hogy hangosan fel ne

zokogjon és másik kezével a haldokló jobbát szorította, míg térdein állva fejét a vánkosba temette.

Igy maradt sokáig... A szemébe verődő fény-sugárra rezzent csak fel. Föltekintett... A szentelt-gyertya lángja lobogott és Magdolna nővér feszületet tartott az ágy fölé. Akkor érezte csak Jankó, hogy kihült a kezében tartott áldott kéz.

Támolyogva kelt fel. Úgy nézett körül, mintha álomból ébredne.

Az apáca gyengéden karonfogta:

— Erősítse meg a jó Isten, édes fiam. Édesapja hős volt, tegnap magához vette az édes Jézus testét, dicső és szép így a halál. Most mennie kell, kedves gyermekem, mert az orvos fog jönni és nem szabad, hogy itt találja.

Jankó még egy utolsó pillantást vetett az ágyra.

Ki hitte volna, hogy egy hős fekszik ott? Ki látott volna hőst a nyugalmas, egyszerű parasztarcban; a vézna, kicsi, összetöpörödött tetemben? Ki gondolta csak valaha, hogy a kevésbeszédű, lassú munkás, békeszerető, szegény tót napszámosember a véres csataterék hősévé lesz?

Jankó tántorogva indult kifelé. Magdolna nővér még egy kis csomagot adott a kezébe:

— Édesapjának vitézségi érme. — Azalatt a másik nővér lefogta a megüvegesedett szempárt. Engedelmesen csukódtak le a szemhéjak, mintha azt jelezték volna:

— Engedelmes voltam egész életemben. Éltem, mert az Isten úgy akarta; küzdöttem, mert a kötelesség parancsolta; meghaltam, mert azt kívánta a haza. Mindent megtettem, most már nem kell látni semmit, nyugodtan indulhatok a messze útra.

S.-váron Ernőke nyugtalanul várta haza Jankót. Már az egész gimnázium tudta a szomorú dolgot és készültek, hogy milyen szeretettel és részvéttel fogják fogadni. De már három nap, négy nap is elmúlt és se Jankó, se levél nem jött.

Végre ötödik nap megérkezett Kósa uramékhoz Ernőkének cimezve a levél.

Ernőke izgatottan tépte fel a borítékot és mohón olvasni kezdett:

«Kedves Ernő! A mai vonattal indulok jelentkezni a légióba. Tizenhétéves multam, erősebb vagyok, mint akárhány nyápic kis hadnagy, felvesznek biztosan. Édesapám nincs már, akire otthon várni kelljen, a kardra elég erős vagyok. Sürgönyileg kaptam engedélyt somorjai rokonaimtól. Az Új Magyarország jelvénye, egy kis arcképecske tőled és az utolsó levél testvéredtől, ezeket veszem csak magammal. Más semmi se kell, kapok a katonaságtól mindent.

Mondj el mindent a fiúknak és üdvözlödd nevemben az Új Magyarországot. Válasszatok más elnököt, talán Szepeszy Feri volna jó. A tanár uraknak nem kell szólnod, mert megírtam mindent Barkas tisztelendő úrnak is, majd ő elmondja. Isten veled, Ernőkém! Ne haragudj, hogy nem jöttem búcsuzni se vissza. Köszönöm jószágodat, vigyázz magadra, édes barátom, mert belőled még sok haszna lesz a hazának. A jó Isten áldjon meg, többször fogok írni, ölel hű barátod, Jankó».

Ernőke elbúsulva tette le a levelet. Most már egészen egyedül maradt az idegenben. És talán sírva is fakadna, ha nem gondolna arra, hogy neki itthon kell olyan hősnek lenni, amilyen hős Jankó lesz majd a csatatéren.

IX. FEJEZET.

Az otthon anyyala.

A Kárpátok bérceit megőrizte a magyar bátorság és az elhunyt hősök anyyallá dicsőült diadalmas lelke.

Azalatt messze a harctértől fényes palotákban és elhagyott kis falusi házacskákban anyyallá váltak a női szivek is: az imádság és irgalom anyyalaivá. Palotákból kórházak lettek és főhercegi nők, grófnők, egyszerű polgárásszonyok, finom kezű úrileányok beállottak sebesültápolónak.

De anyyallá váltak a női szivek az otthon legtitkosabb magányában is. Hogyan? Ó, erre nehéz megfelelni, itt bele kellene lesni az otthon zárt szobáinak titkaiba, a katonákért remegő női szivek rejtett imádságos gondolataiba.

Hogy ezt megtehessük, nyissunk fel egy naplót, amelyik híven visszatükrözi a háborús esztendő magyar nőinek érzéseit és gondolatait. Képzeljük, hogy előttünk fekszik a kemény fedelű füzet, ahová egy nagyszívű magyar kis leány jegyzi be gondolatait és felütve a lapokat, olvassuk el Somorjai Márta naplósorait.

1914. október 10.

«Magyar nőnek lenni, nagy és szép gondolat.»
Ezzel búcsuzott tőlem Mária néni és én ezt irom naplóm legelső lapjára.

Mikor a kocsi elvitte Jankóval Ernökémet, be-

mentem imádkozni a templomba. Ott az oltár előtt megigértém a jó Istennek, hogy olyan igaz, jó magyar nő leszek, mint a nagymama volt és az Úr Jézus kegyelmét kértem hozzá.

Odahaza mamust sírva találtam. Én szegény anyuskám, de megváltozott! Aki olyan szép, olyan vidám, olyan nevetős volt mindig! Lefogyott, az arca beesett és egyre csak sír. Odaültem mellé, átkaroltam a nyakát és úgy próbáltam vigasztalni.

— Mamuskám, édes, ne sírj! De a mamus csak zokogott.

— Három gyermekem volt és most csak egy maradt! Kastélyunk volt és koldusok leszünk!

Megfogtam anyus kezét és simogatni kezdtem.

— Nézd, mamus — mondtam — nem szabad úgy kétségbeesni. Látod Gyula most már az égből néz le reánk és boldogabb, mint amilyen itt a földön lehetett volna. Ernőke pedig él, karácsonyra viszontláthatjuk és lám milyen jó gyerek lett belőle. Én meg a tied vagyok egészen, mamuskám.

Anyus megcsókolt.

— Mártuskám, legalább te maradj meg nekem!

— Hogyne, drága jó mamus, én a tied maradok — feleltem. — És úgy-e nagyon fogjuk egymást szeretni?

Anyuskám szomorúan nézett reám.

— Lám, kis leányom, amíg jó dolgunk volt, nem szerettük eléggé egymást. Most legalább megtanultuk, mi a szeretet.

Anyusnak igaza volt. Milyen más volt eddig! Én a nevelőnővel voltam, anyus a vendégekkel. Csak ép hogy reggel, este megcsókoltuk egymást. És most olyan más, olyan jó! Még magázni is elfelejtem anyucit, úgy beszélünk együtt, mintha barátnők volnánk.

— Anyuci — mondtam — látod, már ezért is hálát adhatunk a jó Istennek.

Akkor még sokáig beszélgettünk és tervezgettünk Ernőkéről. Anyus arról is beszélt, hogy most takarékoskodni fogunk és talán még lehet megmenteni a somorjai birtokot. Hagytam beszélni anyust, hogy ne vegyem el a kedvét, de én már tudom Mária nénitől, hogy minden hiába. Nem baj! Nem baj! Legálább elmehetek magyar gazdasszonynak Nagykátára.

Este elaludt anyus. Én kimentem a kertbe. Hideg volt és zúgtak a fák. Máskor ilyenkor félttem, de most olyan nyugodt volt a szívem. Összekulcsoltam kezeimet és azt mondtam magamban:

— Gyula, meg vagy elégedve velem? Hiszen te mondtad, hogy vigasztaljuk meg anyuskát.

És arra gondoltam, hogy Gyula talán visszafelel az égből: «Jól tetted, hugocskám».

1914. október 20.

A nagymama helyét most én foglalom el a templomunkban. Anyus még beteges, nem igen mehet be, de én mindennap elmegyek. Eszembe van Mária néni szava, mit kell tenni, ha olyan elhagyva vagyunk. Az Úr Jézust fogadom szívémbé és akkor egész nap, különösen, ha nagyon elszorul a szívem, arra gondolok, hogy nem vagyok egyedül, velem van Jézus.

Néha elfog a régi lustaság és nem akarok reggel a szentmisére menni. De olyankor mintha látnám a harcmesőt, az éhező, didergő katonákat és elfog a szégyen. Mennyit szenvednek ők és én még imádkozni is sokaljam értük? Nem szabad elmulasztanom egy szentmisét, szentáldozást sem, mert a hazáért ajánlottam fel valamennyit.

Ma levelet írtam Ernőkének. Tőle csak egy lapot kaptunk. A végére azt írta: Jankó nagyon jó.

Az én édes lusta kis Ernőkém, nem írta meg, hogy miért, de én elgondolom, hogyan félti és gondozza őt Jankó.

Az az áldott jó fiú! Istenem, ha elgondolom... A régi barátaink nem is törődnek velünk, amióta beütött hozzánk a bánat és nincsen több mulatás. És ez az egyszerű parasztgyerek, akivel éveken át nem is törődtünk, akit mindig csak megbántottam, ez olyan hűséges, nemeszivű barát. Elhatároztam, hogy örömet szerzek neki és Ernőke levele végére azt írtam:

— Kedves Jankó! Hát maga miért nem ír semmit? Elfelejtí a hármasszövetséget? Hiszen én is benne vagyok, hát el ne felejtse. A jó Isten áldja meg, amiért olyan jó Ernőkénkhez! Kérem, küldje el édesapja címét, hadd küldjek neki kis csomagot, maga úgy sem küldhet szegénynek semmit. Üdvözli kis szövetségese: Somorjai Márta.

Azt hiszem, ezt jól gondoltam ki. Kíváncsi vagyok, mit fog felelni Jankó?

1914. november 15-én.

Anyuskám erősödik, Ernőke szép leveleket ír, hogy milyen a diákélet és milyen szép, hazafias egyesületet alakítottak. Jankó minden levélben tiszteltet, de nem ír. Szegény fiú, azt hiszem, nem tudja, hogyan is kell egy leánynak írni. Itthon nyugodtabb mindenki, az ujság is jobb híreket hoz, hogy a Kárpátokban erősen áll a magyar.

És mégis, édes jó Istenem, te látod, én olyan gyenge és szomorú vagyok!

Eleinte olyan erősnek gondoltam magamat, most meg egyre sírhatnék, úgy fáj a szívem.

Olyan korai idén a tél és mindig a katonáinkra gondolok. Hogy átfáznak szegények, ebben a csata-

kos időben! Odafejt már havazik és a lövészárkok tele lesz hóval.

Ha este betakaródzom, a katonákra gondolok, akiknek szegényeknek nincs meleg takarójuk. Vasárnapi ebédén még az a torta se izlik, mindjárt az jut eszembe, hogy a katonák talán nem is ebédelnek aznap. Zongorázni nem tudok, mert mindjárt a sebesülteket képzelem magam elé, akik jajgatnak, nyöszörögnek kínjukban, vagy elvérzenek segítség nélkül a harcmezőn. Hány lesz béna, hány lesz nyomorék, hány lesz tehetetlen egész életére! És ki tudja, ebben a pillanatban is, hány fiatal fiú és hány családapa lélegzik utolsót! Jaj, én édes jó Istenem! Mikor lesz már vége?! Már most is mennyi a gyászruhás! A faluban már három család árva, az egyik helyen hat pici gyerek van. Úgy fáj a szívem, csak akkor nyugszom meg, ha édes hazánkért imádkozom.

Pedig ez nincs jól, az én Gyulám nem lesz megelégedve velem! Ahelyett, hogy vigasztalnám anyust, még aggodalomba ejtem, hogy olyan csendes és szomorú vagyok. Azt gondoltam, elmegyek a plébános úrhoz tanácsot kérni. Hiszen emlékszem, nagymama is hozzá ment mindig panaszkodni. Talán szívesen fogadja most az unokát is.

1914. december 7.

Tegnap végre egy vidám és boldog napunk volt. Mikulást tartottunk a falubeli szegény gyerekeknek, akiknek édes apjuk a háborúban van. Anyus eleinte nem akarta, azt mondta, hogy most minden fillérrel takarékoskodni kell. De akkor én azt mondtam:

— Nézd anyus, mennyit költöttünk mi azelőtt mulatságra! Ne sajnáljuk hát most a szegényektől és tegyük ezt a jót a mi édes Gyulánk emlékezetére.

Ha ezt hallja a mamus, rögtön beleegyezik bármibe.

Tegnap este azután szegény Gyulánk volt szobájában összehívtuk a gyerekeket. Én felöltöztem Mikulásnak, az egyik cseléd meg Krampusznak. Azután vastag hangon beszéltem a kis gyerekekhez, imádkoztattam velük és kiosztottam az ajándékokat. A végén jót nevettünk, mert a Krampusz kicsit megkergette a gyerekeket és olyan sikongatás és szaladgálás volt, hogy még anyus is nevetett.

De mindez nem az én érdemem egészen, hanem a plébános úr gondolata volt.

Egy hét előtt körülbelül — ép vasárnap volt — lementem a mi jószágos tisztelendő urunkhoz. Olyan szépen beszélgettünk, hogy megpróbálom leírni az egészszet, ahogy történt.

A főúr csaknem könnyezett, annyira megörült, mikor bekopogtam.

— Maga az, gyermekem? — szólt és magához ölelt. — Nem képzeli, milyen örömet okoz, hogy felkeres.

Leültetett az egyszerű, szegényes kis szobájában, szemben egy gyönyörű szép feszülettel.

— Lásza gyermekem — mondta azután — ilyen időben, vasárnapi litániák után beszélgettünk el mindig boldogult nemes lelkű, jó nagymamájával. A nagymama már nincs és most az unoka keresi fel az öreg plébános bácsit.

— Én is arra gondoltam, főtisztelendő úr — szóltam és kezet csókoltam. — Eddig a nagymamát hallgatta meg — tessék most az unokáját is olyan jó szívvel meghallgatni.

A főúr megfogta kezemet és olyan szeliden nézett rám. Én pedig elkezdtem panaszkodni és úgy

kiöntöttem a szívemet, hogy a végén sírva is fakadtam. Elmondtam, hogy milyen elhagyott és szomorú vagyok. És hogy mennyire szeretnék sokat tenni a hazáért, de nem tudom mit, nem tudom hogyan és ez fáj a szívemnek, ezért szégyelem magam annyira.

A plébános úr végighallgatott, azután azt felelte:

— Gyermeke, tudja mi ad legtöbb vigaszt a bánatban és szomorúságban? Az irgalmasság és szeretet. Szeretete már van, azt látom. Szereti az édes Jézust, szereti és ápolgatja édesanyját, szereti kis öccsét. Most próbáljon dolgozni az irgalmasság nevében.

Azután tanácsokat adott. Megmondtam őszintén, hogy sokat nem lehet tenni, mert tönkrementünk egészen. A főúr úgy látszik már tudta, mert így szólt:

— Tudom fiam, azért nem is tanácsolok nagy dolgokat. Csak apróságokat, ami szegény embertől is kitelik.

És meg is magyarázta, hogyan. Hogy hívjam össze többször a falusi kis gyerekeket a palotába, beszélgessek, játszadozzam velük. Ez nem kerül semmibe és mégis nagy jó tett, mert úgy el vannak hagyva szegények, amióta apjuk bevonult és édesanyjuknak kell minden munkát elvégezni. Azután, hogy látogassam meg az asszonyokat is néha, mert azt mondja a plébános úr, nekik nagy vigasztalás lesz, ha látják, hogy a bárókisasszony megy közbük. Néha dolog is akad majd, levelet írni, csomagot, pénzt feladni, amihez a parasztasszonyok nem értenek. Még egy harmadik dolgot is tanácsolt a főúr. Azt, hogy keressek össze fölösleges fehérneműt, meleg holmit és az intézőnével, meg még pár asszonnyal a faluból, akik varrni tudnak, csináljunk kötőszereket és melegítőket a katonáknak. Ez tetszett ne-

kem legjobban a három közül. Igaz, hogy nem tudok varrni, de legalább megtanulok az intézőné mellett.

Végül még azt kérdezte a plébános úr:

— Mondja, leányom, szokott segíteni háztartásban is?

Éreztem, hogy elpirulok és őszintén vallottam meg:

— Azelőtt soha, most meg csak nézni szoktam az intézőnét és szakácsnét.

— Próbálja meg gyermekem és maga is lásson hozzá — tanácsolta a plébános úr. — Lássa, én grófnékat ismerek, akik maguk felügyelnek a konyhára. És ez is hazafias munka lesz, mert látni fogja hogyan és hol lehet eltakarékoskodni valamit a katonák számára és megtanul dolgozni, ami mindig legszebb erénye volt a magyar nőnek. Azután a munka nemcsak nemesítő, hanem vigasztaló is.

Úgy figyeltem a mi jó öreg tisztelendőnk beszédjére, hogy majdnem minden szóra visszaemlékszem, azért is tudom ilyen pontosan beírni naplómba. Így még kevésbé felejtettem el.

Még másnap megírtam mindent Ernőnek, Jankónak, hadd lássák, mit tervez a szövetséges török. Tegnap kaptam feleletet a fiúktól. Rövid, mint mindig. Ezúttal Jankó is hozzáírt. Bármilyen ügyetlen is az egész levélke, mégis beírom naplómba, olyan nagyon kedves énnekem. Így szól a levél:

— Kedves Márta! Itt minden jól van és nincs bajom, csak az emberek félnek, hogy megint betör az orosz. És azt mondják, hogy ha Duklánál bejönne, akkor menekülni kell, mert akkor ide is eljöhet és néha lehet hallani ágyúzni, de én nem félek és füttyölök az oroszra és nem fogok menekülni. Karácsonyra hazajövünk, a Jankó is. És nagyon örültem, hogy

olyan jó szövetséges vagy és olyan sok jót fogsz tenni. A Jankó is örült és azt mondta, hogy te olyan vagy, mint egy angyal. Én azt mondtam: «szépen», mert itt a fiúknál úgy szokás mondani, de csak tréfából mondtam, azért én is gondolom, hogy nagyon jó vagy. Én még nem vagyok nagyon jó, de azért majdnem mindennap szentáldozáshoz járulok, hogy jobb legyek. És mi is csinálunk mindenféle szépet, de a fiúk nem szokták kifecsegni, hogy mit csinálnak. Szervusz. Ölel és csókol Ernő, III. gimnazista.

A levél másik oldalán pedig ez állt:

«Tisztelt Márta kisasszony! A jó Isten áldja meg és jutalmazza meg jóságáért! És segítse meg a munkáiban, hogy meg is tehesse, amit tervez. Köszönöm, hogy olyan jó szövetségesünk és mi büszkék is vagyunk rá. Bocsássa meg, ha illetlenül írtam, de én nem vagyok olyan művelt, mint a bárófiúk és nem is tudom, hogyan illik írni. Azért is nem írtam eddig, de annál többet gondoltam az otthonhagyott szövetségesünkre. Atászolgája. Tisztelteti Klopka Jankó.»

Kedves, nemes lelkű Jankónk! Mennyivel szebben írt multkor a Gádory grófék fia és mégis nekem ez a levél százszor kedvesebb! Talán ezért is volt olyan jó kedvem az esti Mikulásnál. Ez volt az ismerkedés a falusi gyerekekkel és mamus engedelmével, ezentúl többször feljőhetnek.

Pár falusi asszonynál is voltam már. Az egyik sírva fakadt örömeiben, a többi nem is tudta, hova ültessen, annyira megörült. Mindegyiknek írtam levelet és odairatta valamennyi: «Ezt a levelet a bárókisasszonyka írja».

Édes Istenem, hogy eddig nem is gondoltam rá, milyen kevéssel lehet örömet szerezni az embereknek!

A varrást azonban csak karácsony után kezdjük.

Egyelőre hósipkákat kötünk a tanítónőkiasszonnyal és karácsonyi csomagokat készítünk azoknak a somorjai katonáknak, akiknek senkise küld odahazulról. Persze a legnagyobb csomagot Jankó édesapja kapja.

A főtisztelendő úrnak igaza volt! Most már sokkal vidámabb és boldogabb vagyok!

1915. január 8-án.

Olyan hamar elmúlt az a tizenkét nap, hogy itt-hon volt Ernőke! De mennyire megváltozott az én édes kis öcsém! Kedves, szófogadó, a konferenciáról dicséretet hozott. Amellett tovább tanult hegedülni és angolul, még gyorsírást és rajzot is tanult. És mindent a zsebpénzéből, mert anyuska minden takarékoság mellett is bőven küldött neki. Jankó nem győzi mesélni, mennyire szeretik az iskolában és milyen kiváló tanuló. Drága öcskösöm! Csak mintha kicsit lefogyott volna és meghalványodott. Biztosan a tanulás és városi levegő az oka.

Reggelenként együtt mentünk le szentmisére. Ernőke Jankóval felváltva ministrált a plebános úrnak. Azután Ernőke majd egész nap velünk volt, csak néha ment ki a hegyoldalra hógolyózni és ródlizni. Hanem mesélni nem igen akar magáról. Jankó azt mondja, mindig olyan Ernőke, a huncutságaival szívesen eldicsekszik, de ha jót tesz, arról nem szeret beszélni.

Jankó is megváltozott. Mintha kicsit megfinomult volna, úgy látszik ő is tanult Ernőkénktől. Hanem roppant szégyenlős lett. Alig mert beszélni, még a meghívást sem fogadta el, hogy töltsen nálunk a vakációt. Pedig mamus, akinek megvallottuk, hogy együtt van kosztban Ernőkével, szintén hívta. Ő pedig inkább elment a szegény rokonaihoz. Úgy látszik, Jankó csak

akkor bátor, ha segíteni kell, máskülönben szégyenlős és félénk. Meg is haragudtam volna rá, de amikor újra elbúcsúztunk, könnyes volt a szeme, azért mindent megbocsátottam.

És most megint egyedül maradtam anyuskával. Milyen jó, hogy hozzáláltunk a varráshoz! Anyuci is velünk dolgozik, így nem is ér rá egyikünk se a búsulásra. Egy ládával már el is küldtünk ruhaneműt a városi hadikórházba.

1915. január 25.

— Édes Istenem, megint bent vannak az oroszok Uzsoknál! És Ernőkéék ép olyan veszedelmes helyen vannak! Hogy miért is engedték oda? És mi lesz Mária nénivel? A nagykátaí birtok is a határ felé fekszik. Anyus előtt eltitkolok minden hirt és félelmet. Ugyis olyan beteges szegény... Már beküldtem az összes ékszeremet az «aranyat vasért» hivatalba — pro patria — a hazáért. Ott jobban fölhasználják, mintha én páváskodnék vele.

Istenem, Istenem! Azt hittük, karácsonyra vége lesz és még mindig itt küzdenek a Kárpátokban! Jaj édes Gyulám, imádkozz az égben a hazáért. Hiszen pirossá lett a fehér virág... kell, hogy győzzön a magyar!

1915. február 28.

Borzasztó félelmeket éltem át, azért nem írtam olyan régen. Igazán, csak az Úr Jézus segített és a munka, hogy hallgatva kibírtam és minden rettegést eltitkolhattunk anyuci előtt.

Vagy két hét előtt olvastuk, hogy Duklánál betört az orosz. Anyusnak én szoktam felolvasni a lapokat, ezt kihagytam, de nekem a szívverésem majd

elállt. Amint anyuci délután lefeküdt, leszaladtam a főtisztelendő úrhoz, Beszélni is alig tudtam a zokogástól. Azt hittem már végünk van, ha több helyen is betör az orosz. De legjobban Ernőkét féltettem, mert nagyon közel fekszik városuk Duklához.

A főúr kézen fogva vitt a postára, hogy sürgönyözzünk. De sürgönyözni nem lehetett. Egy embert akartunk vonaton Ernőért küldeni azonnal, de ép katonaszállítás volt. Csak két nap múlva indulhatott Rozs bácsi és öt nap múlva jött csak vissza.

Édes Istenem, csak te tudod, mennyit sírtam és imádkoztam azalatt! És mikor a vasútról visszajött Rozs bácsi Ernőke nélkül... Azt hittem, megszakad a szívem és biztosra vettem, hogy baja történt.

De Rozs bácsi már messziről nevetett.

— Ernőke bárónak kutya baja és nem akar hazajönni!

Eleinte nem akartam elhinni... Azt hittem, csak nem akar megijeszteni. De azután elbeszélte, hogy Duklától messzire nem juthatott az orosz. Ernőéknél volt ugyan kis ijedelem, a félénkebbek el is menekültek, az iskolát is bezárták pár napra. Hanem Ernőke és Jankó kosztosgazdájukkal ott maradtak váltig, még segítettek is a fiúk a sebesültszállító vonatknál. Pár nap múlva már takarodott is kifelé az orosz és a menekülők is szépen visszajöttek, megnyílt az iskola is.

Persze, amint ezeket hallottam, rögtön a templomba szaladtam, hálát adni és bocsánatot kérni a jó Istentől, hogy olyan hamar kétségbeesem. Odahaza meg már fogadott az örömhír, hogy Szurmay, a magyar generális, Uzsoknál is végkép kiverte a muszka-betörőket.

Milyen jó az Isten és milyen bátor a magyar katonai

Mária nénitől is kaptam sürgőnyt, hogy semmi baja sincs. Most megnyugodva dolgozhatok tovább a hadi varrásaimon.

1915. március 14.

Úgy látszik, már sohasem lesz vége a gyásznak Somorján. Meghalt Jutka dada, tegnap kísértük ki a hű öreg cselédet a somorjai temetőbe. Szegény... Hamar utána ment nagymamának, akit úgy szeretett. Most álmodhatik már eleget a somorjai piros virágokról.

Temetés után a főúr is a kocsinkon jött haza. Ott elmeséltem a somorjai virág történetét. A plébános úr csendesén hallgatta végig és azt mondta utána:

— Gyermekem, nem gondolja, hogy igazra vált a Jutka dada hite?

Nekem könnyes lett a szemem.

— Ó, főtisztelendő úr — mondtam. — Hiszen véres háború van ahelyett, hogy fölvirágzott volna az ország.

— De lássa, épen ez a véres háború ébresztette föl újra a magyart. Az elpuhult, vallástalan népből újra a régi, nemes, önfeláldozó, hősi lelkű, hazaszerető dicső magyar lett. És ha vége lesz a háborúnak, ez a magyar képes lesz újra felvirágoztatni a hazát.

Kértem a főurat, mondja el mégegyszer, hogy el ne felejtsem hazáig, annyira tetszett, ahogy azt mondta. Elismételte mégegyszer és nekem eszembe jutott valami. Hogy így gondolták Ernőkék is ott a diákegyletben, amikor az Új Magyarország együletet megcsinálták. Elmeséltem a plébános úrnak és neki is nagyon tetszett az egész. Utána még valami szépet mondott, amit fel kell jegyezni naplómbe.

— Látssa gyermekem, Önökön máris bevált a

piros virág jóslata. Gondoljon vissza, milyenek voltak? Mi lett volna Önökből? És azóta, hogy pirosra vált a somorjai fehér virág, a gavallér Gyula báróból glóriás hős lett, a dacos, vad, engedetlen Ernőke mintadiák és a család reménysége és a mulatós kis Márta baronesz olyan nemeslelkű magyar nő, mintha nem is kis leány, hanem nagyasszony volna.

Ezeket az utolsó szavakat kérésemre le is írta a plébános úr, hogy szóról-szóra naplómbe írhassem. Mert igaza van a plébános úrnak, mink rosszak voltunk és a háború javított meg... A háború és a pirosra változott somorjai fehér virág, amit a többi száraz virággal együtt nagymama koporsójába szortam és ami nemsokára össze fog keveredni nagyanyus porával, úgy ahogy mondta akkor este a nyitott verandán.

1915. április 1-én.

Mondtam, hogy nem lesz vége a gyásznak Somorján... Vagy nyolc nap előtt hallottuk a faluban, hogy Jankó édesapja meghalt a kassai kórházban. Azt hiszem, ép az uzsoki harcokban kapott sebesülésbe.

Úgy megsirattam, mintha rokonom lett volna. Utána rögtön írtam Jankónak és szentmisét mondatam a szegény elesett hős lelkiüdvéért. De Jankótól nem kaptam feleletet. Csak Ernőke írta ezt egy rövidke kártyán:

«Jankó nem felelhet, mert elment légiónáriusnak. Fel is vették. Izenteti neked, hogy nem fogja elfelejteni a szép leveledet és elvitte magával emlékül. Csókol Ernő.»

Nem tudom, kit sajnálok jobban, Ernőkét vagy Jankót? Jankót úgy sajnálom, mintha testvérem volna,

elgondolom, hogy fájt szegénynek édesapja halála és hogy most már nincs kiért vigyázni magára, elment a légióba. Nagyon sajnálom, de mégis azt mondom: jól tette. Hiszen a hazáért tette, a mi kedves Vilmosunk, ahogy Ernőke elnevezte. Nagy, erős fiú Jankó, tizenhét éves is lesz már, elbirja a kardot, hadd menjen, ha érzi, hogy «mindnyájunknak el kell menni».

A mi Ernőkénkért meg azért fáj a szívem, mert egyedül maradt ott az idegenben. Tudom, hogy nagyon sajnálja Jankót, kiéreztem a rövidke kártyájából. Mert Ernőke sokat fecseg, ha jó a kedve, de alig lehet szavát venni arról, ami fáj neki.

Ahogy a nagy kertben sétálok — ami már nem sokáig lesz a mienk, mintha Ernőke és Jankó nézne rám minden bokorból. «Itt játszottak, itt bujkáltak, itt búcsuzkodtunk» — mondogatom magamban. De sírni nem merek értük, mert azt hiszem, bűn volna sírni a magyar lánynak a maga bajain, amikor komolyabb baja van az édes hazának...

Elesett az erős várunk, Przemyśl, március 21-én. Ki tudja, hány magyar katona holtteste fekszik ott, hány ezret vittek messze el, szibériai fogságba. A háború elején mindenben sírtam és most nem tudok. A plébános úr azt mondta, hogy a fájdalmat is megszokja az ember. És azt hiszem, a jó Isten jobb néven is veszi, ha a kétségbeesés helyett többet imádkozom és tovább dolgozom, amint tőlem telik.

Azért hát nem sirok és erős leszek. Olyan jól esik, hogy már szeret a falu és minden levéllel, minden panasszal feljönnek hozzám a nénikék. A gyerekek meg utánam szaladnak az utcán és boldogok, ha behivom őket a nagy kertbe játszani. Kezdek már érteni a háztartáshoz is, mamuskám nem győz eleget csodálkozni. Most napellenzőket és fejtörőket varrunk,

elő kell már most készülni a nyári napokra, amikor szegény katonáink forró napsütésben fognak küzdeni.

«A munka vigasztal» — mondta a főúr és azt hiszem azért is vagyok olyan erős. És azért tudok bízni ezekben a nehéz napokban is a jó Isten segítségével!

1915. május 5-én.

Majd elfeledkeztem a naplóírásról, olyan sok dologom volt. Csupa szomorú dolog és én mégis boldog vagyok.

Most már biztos, hogy tönkrementünk és el kell majd adni mindent. A földeket nem birtuk megmunkáltatni, ahogy kellett volna és ki kellett fizetni az adósságokat. A jegyző úr ugyan azt mondta, hogy a háborúban nem muszáj fizetni, azt mondja a törvény. De a plébános úr azt mondta, hogy olyan szegény embereknek is tartozunk a bérrel, akik a mostani drágaságban nyomorognak, hát fizessük ki, azt mondja a lelkiismeret.

Akkor még sok mindenféle volt, a közjegyző járt ide és még több más úr, írtak és tárgyaltak, de én nem sokat értettem hozzá. Azt hiszem anyus se, mert sürgönyöztünk Mária néniért. És Ernökének is írtunk, hogy husvétra ne jöjjön haza.

Mária néni el is jött és itt maradt pár napig. Az utolsó napon behívtak anyuskához. Egész sápadt volt az arca és a karosszékben hátradülve zokogott.

Én megijedtem és odafutottam anyucihoz. Megöleltem és az arcához simultam.

— Anyuci, mi bajod?

Anyuskám sírva ölelt át.

— Elviszik mindenünket. Elmegyünk Somorjáról és nem marad meg semmink.

Erre én nevettem és vigasztaltam anyuskát, hogy csak az a baj? Hiszen azt tudtam régen és kezdtem mesélgetni, hogy milyen jó is lesz Nagykátán.

Sikerült is kissé megvigasztalni mamust és most lassan-lassan kezd belenyugodni. A nyarat itt töltjük, de szeptemberben már idegeneké lesz Somorja kerestől, palotástól...

Hanem mit bánom én az egész palotát, mikor azt olvasom, hogy újra győznek odafönt seregeink! A Kárpátokban nincsen már ellenség és Galiciában is előre megy újra a magyar. Én nem bánom, ha koldusok is leszünk, ha nem leszek többet előkelő bárókisasszony, ha nem lesz palotánk, fogatunk, ha semmink se lesz, nem bánok semmit, csak győzzön a magyar!

Példát veszek Mária néniről. Csak most mesélte el, hogy milyen veszélyben volt a kárpáti harcok alatt. Egyszer már elmenekült majdnem az egész falu és közvetlen közelben hallani lehetett az ágyuzást.

De Mária néni nem menekült el. Bezárkozott házába a falubeli öregekkel és gyerekekkel és ott várták, hogy mi lesz. A halálra is elkészültek, mesélte Mária néni, de azt a földet, amelyiket annyi éven át gondozott, nem hagyta volna el.

Hála Isten, nem jutott el addig az orosz. Csak egy kémkedő léghajó bombája talált el odáig és a nagykátai családi sírbolt magas tornyát rombolta össze. Most is úgy van és úgyis marad háborús emléknék. Félig bedült torony és az alatta pörtlódó drága nagymama nemes szive, két áldozata a nagy világháborúnak... Így mondta Mária néni és igaz, mert nagymama szive is a fájdalomtól szakadt meg, mikor a háború elvitte tőlünk Gyulát.

Mária néni ismét elment és magunkra maradtunk.

A cselédséget is el kellett bocsátani, csak egy szakácsné maradt az intézőné mellett és mamus is újra betegeskedik. Most magamra maradtam a varrásnál, sokkal több is a munka. Szabad időmben pedig csomagolom a bronz és nickel dísztárgyakat. Ezeket nem visszük el Nagykátára, hanem elküldjük a hadseregnek fegyverre, ágyúra.

Azért néha mégis elszorul a szívem, ha elgondolom, hogy utolsó tavaszt látok a somorjai hegyek között... De nem baj, ha kicsit fáj is a szívem, csak a magyar győzzön, csak katonáinkat segítse a magyarok Istene! Pár nap előtt is nagy győzelem volt Gorlice-nál, mit búsuljunk hát a magunk bajain? Különben is nem leszünk földönfutók és azt hiszem Nagykátát is ép úgy meg fogom szeretni, mint a somorjai erdőt, somorjai hegyeket. Hiszen mindkettő magyar föld, mindkettő Magyarország!

Itt megszakad Somorjai Márta naplója. Bizonyára a májusi virágfakadás csalta ki naplóírás helyett szabad időmben a vadvirágos rétre, fenyőillatos hegyek közé. A június pedig hazahozta Ernökét és így jobb barátja akadt a néma naplókönyvnel.

X. FEJEZET.

Mindnyájunknak el kell menni...

Térjünk vissza még a márciusi napokra, az s...-vári hangos életű gimnáziumba.

Barkas hittanár úr ép breviáriumát imádkozta. Az ablakon keresztül sugárzott a hegyek felől szűrődő tavaszi napsugár és a paptanár letette imakönyvét, hogy élvezze kicsit a meleg sugarakat, mikor halkan kopogtak az ajtón.

— Tessék!

Már nyílt is az ajtó és ott állt a küszöbön a szép szál fiú: Szepesy Feri.

— Nini, te vagy az, Feri? — örvendezett feléje a tanár.

— Laudetur Jesus Christus! — köszönt Feri.

A tanár arca kicsit elkomolyodott:

— Búcsuzni jöttél, fiam?

— Nem, tanár úr. Hiszen búcsuünnepélyt rendeznek a fiúk és oda tanár urat is elvárjuk.

— Mindenesetre. Akkor csak beszélgetni jöttél, annál jobb. Úlj ide mellém.

Szepesy Feri ünnepélyes arccal ült le.

— Hivatalosan jöttem, tanár úr.

— Ja?! Igaz, hiszen te vagy az Új Magyarország elnöke. Biztosan egyleted nevében jösz.

— Igen, az Új Magyarország küldött.

Barkas tanár figyelő arcáról látszott, hogy komolyan veszi és becsüli az ügyet.

— Hadd halljam!

— Tudja tanár úr, hogy katonai behívónk holnaputánra szól és holnapután indulunk kiképzésre, ki erre, ki arra.

A pap halkan sóhajtott.

— Tudom, fiam. Gondolom tizenketten mentek.

— Igen. Három a hetedikből, kilenc mitőlünk, a nyolcadikból. Már a bizonyítványt is kaptuk előre.

— És jó?

Feri büszkén emelte fel a fejét.

— A legtöbb fiú egyesületi és az Új Magyarország mindig megtette kötelességét!

— Az igaz. Dicséretetekre legyen mondva. Mert reméljük, hogy úgy fogja elvégezni kötelességét a harcmezőn is.

— Tanár úr reméli és mi megígérjük.

— Helyesen, az Úristen áldása legyen az ígéreten. És mi lesz a búcsuünnepélyen?

— Ép ezért jövök. Tegnap nálam voltak küldöttségileg az egyesület alsóosztályos tagjai. Elmondták, hogy a tanár urak a felsősökkel akarják rendezni a búcsudélutánt, ők pedig úgy szerették volna, hogy az Új Magyarország rendezze kicsi és nagy együtt. Ezért kérnek, hogy járjak közbe a tanár uraknál.

— Na, és te?

— És én megbeszéltem a többi tizeneggyel és mi is úgy szeretnénk.

A hittanár arca kellemes meglepődéssel ragyogott fel.

— Igazán?! Ez kedves... Mi meg azt gondoltuk, hogy csak alkalmatlanok lesznek ott a kis fickók és szívesebben vagytok a nagyokkal.

Szepesy Feri komolyan rázta meg fejét.

— Nem, tanár úr. Nekünk az a kis elsős, aki a jövő Magyarország kedvéért már most kötelességtudóan és komolyan él, százszor kedvesebb, mint egy léha osztálytárs, aki a nagy napokban sem tud nemesen érezni.

A tanár meghatottan nézett diákja szeme közé és azután odanyujtotta kezét.

— Feri, ez nagyon szépen volt mondván. Úgy lesz, ahogy akarjátok, még ma beszélök a tanárokkal.

Szepesy tisztelettel hajolt az odanyujtott kéz felé és nemsokára el is sietett.

Az ünnepély, amit másnapra terveztek, csakugyan búcsudélután volt.

Mert március eleje meghozta a tizenkilenc évesek sorozását és ebbe a sorba már a diákvilágból is belekerült egypár. Ezeknél megszakadt a nagy tanév, előbb kapták ki a bizonyítványt, hogy karddal, puskával cserélhessék fel a pennát és tankönyveket.

A tizenkét induló, mind egyesületi diák volt és mint ilyen, kiváló tanuló. Még a tisztikarból is sor alá került az egyik alelnök, Juhász Sanyi, a titkár Mayer Jóska és Kiss Pista pénztáros. Végül meg maga Szepesy Feri, az elnök is.

A búcsunapra meg volt már állapítva a program. Reggel közös szentmise, amelyiken az Új Magyarország valamennyi tagja — az ujoncokkal együtt — magához veszi a seregek Urát, az isteni szent testet. Délután pedig búcsu a tornateremben. A búcsudélután műsorát a kis diákok írták le cifra, pirostentás betűkkel:

1. szám. Hymnus.
2. « Barkas Jenő főtisztelendő úr beszéde.
3. « Az Új Magyarország díszgyűlése.

4. szám. «Az indulók szava», írta Szepesy Feri
és szavalja Somorjai Ernő.
5. « «Ferenc József azt izente».
6. « Az igazgató úr búcsuztatója.
7. « Szózat.

Talán soha országos ünnepélyre annyi szeretettel és lelkesedéssel nem készültek emberek, mint amilyenekkel erre az egyszerű kis délutánra a s...-vári diákság készülődött.

Délután három órára már a hármasszövetség apró zászlócskaival volt feldisztve a tornaterem és a kis diákok lázasan buzgólkodtak a levélfüzérekkel. Somorjai Ernő volt a főrendező. A középre virágok közé a «Magyarok Nagyasszonya» szobrocskáját állította, alája Ferenc Józsefnek és Vilmos császárnak arcképét. A nagy iskolatáblára pedig krétával ráírta:

Mindnyájunknak el kell menni.
Éljen a haza!

Félnégyre minden készen volt. Elöl két oldalt a nemzetiszín kokárdás, szűz Mária-érmes Új Magyarország állt. Jobboldalt a felső gimnazisták. Harminc-négyen voltak, de csak huszonkettő állt ott, a többi tizenkettőnek virággal feldisztett szék volt előre készítve. Baloldalt huszonnégy alsóosztályos tag állt. Közepén félkörben a tanárok székei, mögöttük álltak az egyesület próbára felvett jelöltjei, szám szerint harmincketten. Leghátul a többi diák, mint nézőközönség.

Pont félnégykor nyílt az ajtó és a tanári kar belépett. Utánuk jöttek az ünnepeltek, gomblyukban a regrutaszalaggal.

Erre már felharsogott a lelkes «éljen» és rögtön rá több mint száz szívből, több mint száz ajkról:

Isten áldd meg a magyart...

Csak úgy ragyogott az éneklő diákok arca, de legjobban fénylett a regruták szeme. Már a közel jövő hőseinek tüze lángolt kipirult arcukon, mikor a tisztelendő úr megható beszéde után maguk is rázendítették:

Ha még egyszer azt izeni,
Mindnyájunknak el kell menni.
Éljen a haza!

A második dalt az induló diákok lelkesedése, a műsortól eltérve, már előre elzengte és következett utána az Új Magyarország díszgyűlése.

Szepesy Feri meghatott arccal lépett a rögtönzött pódiumra.

— Kedves Barátaim! — kezdte kicsit remegő hangon. — Ezen a gyűlésen tizenegy pajtásom és magam nevében búcsút mondok nektek. Majdnem egy évig dolgoztunk együtt és büszkén mondhatjuk, hogy becsülettel! Az Új Magyarország diákjai elsők voltak a munkában és példások a viseletben. Megmondhatják szeretett tanár uraink is, hogy nem hoztunk szégyent az intézetre!

— Úgy van, helyes, büszkeségeink voltatok! — szólt közbe pár a tanárok közül. A beszélő arca még lángolóbbra gyúlt.

— Igen, barátaim, mi tudtuk, hogy belőlünk lesz az Új Magyarország, minekünk kell egykor begyógyítani a nagy világháború sebeit, nekünk kell felvirágoztatni a küzdelemben megviselt hazát!

A diákok égő szemekkel, előre hajolva tapsoltak.

— Úgy van, úgy lesz, éljen, éljen!

— És hogy méltók legyünk a nagy munkára — folytatta Szepesy — azért élünk, tanultunk, dolgoztunk már most diákkorunkban úgy, hogy méltó emberekké váljunk szent hivatásunkhoz!

De most, tizenketten, félbehagyjuk a munkát. A világháború riadója elszólít körötökből, méltónak talált minket az Isten és haza, hogy már most állhassunk a küzdők sorába. Mi elmegyünk és ki tudja, hogy visszatérünk-e? Azért a félbenhagyott nemes munkát tirátok hagyjuk, kedves barátaim. Hűséggel és becsülettel folytassátok, ez hozzátok a mi búcsuszavunk. Mi most elmegyünk, akinek tisztsége volt, az leköszön, ti meg válasszatok helyükbe újat. Dolgozzatok tovább Istenért, hazáért és emlékezzetek meg rólunk is imáitokban. Ha visszatérünk — adja a jó Isten, diadallal — újra közétek állunk; aki pedig nem tér vissza, az imádkozni fog értetek fönt az égben a magyarok Istene e'ött. Isten veletek, barátaim, lélekben egyiket maradunk, ti itthon, mi a harcmezőn: Pro Deo, pro patria!

A beszéd végén hangosan zúgott fel a diákság éljenzése. A magyar lélek ősi ereje lüktetett abban az éljenzésben, amint diadalmasan végigszárnyalva a termen, hirdette a jövő Magyarországnak tüzes szívének lelkes érzéseit.

Végre lecsitult az éljenzés és az új elnök, alelnök, pénztáros választására került a sor. Megbeszélés szerint a tizenkét regruta tette az ajánlatot, a többi közfelkiáltással szavazott.

Laux Tibi, a volt másodtitkár, most ujonckatona, állt a pódiumra.

— Fiúk! Megbeszéltük a választást és legőszintebb szívvel helyettünk a következőket ajánljuk:

Elnök: Gergely Sándor nyolcadikos.

— Éljen! — zúgott rá az egyhangú felelet,

Alelnök: Pál József nyolcadikos.

— Éljen!

Titkár: Leier Mátyás hetedikes,

— Éljen!

— Szóval meg vannak választva. Elfogadjátok a tisztséget? — fordult azután a megválasztottakhoz Tibor.

Pál és Leier meghajoltak:

— Köszönettel elfogadjuk. — De Gergely Sándor hallgatott.

Tibi hozzáfordult:

— És te, Gergely?

Gergely Sándor felállt. Hirtelen nőtt, vékonyka, kékszemű fiú, könnyen piruló, leányos arcborrel. Most is elpirult, ahogy kicsit akadozva felelt:

— Köszönöm... köszönöm, fiúk... De... De nem fogadhatom el.

A diákok meglepetten néztek fel. A tanárok is csodálkozva néztek a piruló diákot, akinek szelid kék szemében most nagy szomorúság tükröződött vissza.

— De hát mi a csodáért nem? — tört ki Laux Tibiből a diáktempó.

— Barátaim, ne haragudjatok — emelte fel hangját Gergely halk, szomorú csengéssel. — Nem azért teszem, mintha nem szeretném egész szívemből egyesületünket. Hanem egy untauglich nem lehet az Új Magyarország elnöke.

A hangja megremegett. Elfordult, hogy ne lássák meg a szemében felcsillanó fényes könnycseppet.

A diákság meghatottan hallgatott. Még Tibor is zavarba jött, nem találta a feleletet. Akkor Szepeszy Feri lépett elő.

— Fiúk! — kezdte tisztán csengő, szép hangján. — Gergely Sanyi barátunk most mutatta meg, hogy csak a teste untauglich, de a lelke nem az! Láttuk szemében a könnycseppet, amiért nem jöhet

velünk. Mi pedig azt mondjuk, hogy ha a sorozás gyengének is talált, a lelked erős és mi megbizunk benne!... Ép te neked kell megmutatni, hogy az, akinek karja gyöngye a fegyverre, hogyan szolgálhatja erős szívvel a hazát. Eddig is megmutattad, mert első voltál köztünk és most is megfogod mutatni. Mi pedig újra csak azt mondjuk: éljen az új elnök, Gergely Sándor!

— Éljen! Éljen! — kiabáltak a fiúk és melegségtől sugárzó tekintetük szeretettel simult a vézna, halavány Gergely diákra.

Gergely szeme telefutott könnyel és kedves tekintetét hálásan függesztve a hatalmas, szép Szepesgyerekre, odanyujtotta neki finom, leányos kezét:

— Köszönöm, Feri!

A tanárok meghatottan nézték a szép jelenetet, amellyel végetért a gyűlés. Ezzel a szavalóra került a sor és Somorjai Ernő felszaladt a pódiumra.

Könnyedén, finoman meghajtotta magát és felfelé emelve fejét, fényes, sugáros pillantása végigfutott a termen.

— Fiúk! — csendült meg bátran a kis diák élénk, ezüstcsengésű hangja. — Most szavalni kellene, de előbb mondani szeretnék valamit!

Meglepett derűtség futott végig a fiúk közt és mindegyik mosolyogva, de a szeretet és érdeklődés mosolyával nézett a kis fiúra.

— Halljuk! Halljuk!

— Ma kaptam az első tábori lapot az Új Magyarország első katonájától, Billa Jankó legionáriustól!

Mintha szikra pattant volna az ünneplő terembe. Egyszerre felrobbant a csend és rend és puskaporosan tört elő a diákszívek lelkesedése. Éljenzés, tapsolás, kiabálás, valóságos tüntetőlárma tört ki az ün-

neplők között. Páran előre futottak, a hátulállók tolakodtak és mindenki kipirult arccal, esillogó szemmel kiabált:

— Jankó! Jankó! A mi Jankónk! Hát csakugyan elment! Csakugyan katona! Hol van? Merre van? Mit írt?

És bár ünnepélyrontás volt a kitörő láрма, mégis széppé tette azt a megnyilatkozó szeretet. Benne ujjongott a pajkos diákság szíve mélyén rejtőző minden szeretet, barátság, minden szépért, jóért lelkesedni tudó nemes érzelem.

Somorjai Ernő az emelvényen ragyogó arccal állt és felemelve a piros lapot, hangosan olvasta:

«A légióba felvettek. Itt nincs sok kiképzés. Lőni, lovagolni tudok, nemsokára, talán pár nap múlva indulunk a harctérre. Az Új Magyarországot szíveimből üdvözlöm. A lelkem veletek, de sokat nem fogok írni. Ha visszajövök, szóval elmondok mindent, ha nem jövök vissza, úgyis meghalljátok. Isten velünk! Szervusztok, Jankó».

Alig állt helyre a csend és rend a fiúk lelkes zajongása közt. A tanároknak kellett végre lepiszogni a zajt, hogy szóhoz jusson a szavaló.

Ernöke újra meghajolt az emelvényen és szép, csengő hangján kezdte:

— «Az indulók szava». Irta Szepeszy Ferenc.

Szerető mosolyok villantak a szégyenlősen hátrahúzódó poétadiákra: Szepeszy Ferire. Mint verselőt ismerték már régen a gimnáziumban, de úgy látszik, ebbe a búcsuzó versbe beleöntötte dalos lelkének minden érzését, minden melegségét.

Ernöke lángragyult arccal szavalta. Olyan szép volt, ahogy ott állt sugárra szökő karcsú alakja az aranygombos, fehérgalléros matrózruhájában, térden-

felüli rövid nadrágban, kihajtott kemény gallérral. Föl-felé fésült gesztenyebarna haja látni engedte magas, fehér homlokát, amely alatt csak úgy tüzelt most a sötétfényű, ragyogó kék szempár. Keskeny, finom arca csak úgy égett a pírban és ahogy tekintetét szavalás közben a magasba vetette, olyan volt pillantása, mintha repülni készülne a szárnyakra küldött, tisztán csengő, szép szavak után.

A lelkes zaj mély csendre változott és mindenki feszült figyelemmel hallgatta a verset. Ernőke pedig szavalt:

Az indulók szava.

Megszólt a kürtszó a Kárpátok között,
Ahol minden rögöt hősi vér öntözött.
«Hejh! Megfogyatkozott idefenn a sereg,
Helyüket pótolni, hú fiaim, jertek!»

Megszólt egy sóhaj a Kárpátok felett,
Égbeszállt lélektől utolsó üzenet:
«Vérpárás sziklaktól búcsut kell már vennem,
Othon maradt pajtás, te pótolod a helyem!»

Kürtszóra, sóhajra megremeg a lélek...
«Édesanyám, ne sírj, hiszen visszatérek!»
Szól az új induló: «Visszatérek — mondom —
Egészségben, épen viszonzlát az otthon».

Felzokog a testvér, szól a búcsuének...
«Édes húgom, ne sírj, hiszen visszatérek...
Ha sebbel is jönnék, meg ne ijedjetez,
Begyógyítják bizton az otthoni kezek.»

Az induló apa gyermekét csókolja:
«Ne sírj, visszatérek, szép játékot hozva»;
Fordul a hitveshez: «Ne félj, visszatérek...
Hogy még jobb szeressed a nyomorék férjet».

Szól már a riadó, nem remeg a lélek...
 «Barátom, ne könnyezz, hiszen visszatérek!
 Vérpárás sziklákról égbeszálló lelkem,
 Hozzád jön búcsuzni: pótoljad a helyem!»

Indul az új sereg, szól a harci ének...
 Visszaint a fiú: «Ne sirj, visszatérek...»
 Mindenki mosolyg már, csak a barát tudja,
 Hogy mit is jelent a regruta búcsuja.

— — — — —
 Elment az új sereg, elhalt már az ének...
 Csak az emlék marad: «Ne sirj, visszatérek!»

A szavaltat után hatalmasan hangzott fel a taps.
 Még a tanárok is tapsoltak és a tisztelendő úr meg-
 ölelte Ferit:

— Ezt jól csináltad, öcsém!

A komor, öreg Wieder tanár meg Ernőke vállát
 veregette meg:

— Szépen szavaltál, fickó!

De legmeghatottabbnak Bajtos tanár látszott. Egy
 párszor a szemüvegét is megtörülgette. Mikor pedig
 elcsendesült a taps, az emelvénnyel felé indult.

A diákok ámulva néztek.

— Vajjon mit akar? Hiszen az igazgató úr be-
 széde következne.

Hanem Bajtos fellépett az emelvénnyel.

— Fiúk! — kezdte a beállott csodálkozó csend-
 ben. — Amint látom, az igazgató úr még nincs itt,
 bizonyára késlelteti valami, hadd szóljak addig én
 hozzátok.

Tudjátok, hogy engem más kötelesség tartott itt,
 nem mehettem a harcmezőre. Fájt az én lelkemnek
 ez, higgyétek el, fiúk! De tudtam, hogy az ifjúság
 tanítása is olyan fontos kötelesség, mint a kardfor-
 gatás, azért eltűrtem a fájdalmat; a ti kedvetekért
 elviseltem a szégyenpírt is, ami felfutott arcomba,

mikor a többi tanárok, akiknek akadt helyettesük, elbúcsúztak tőlem.

De most már nem bírom tovább! Most, amikor még a fiaim is elmennek, én sem bírom el tovább az otthont. Talán haragudtatok reám, amikor annyi leckét adtam fel, de így legalább elvégeztük hamarabb az anyagot, az ismétlést átveszi más tanár úr és én indulhatok veletek!

Csend! — intette le az e szavakra kitörni induló éljenző lármát egy szigorú kézmozdulatával a beszélő tanár. Azután elmosolyodva folytatta:

— Most még tanárotok vagyok és engedelmeskednetek kell, én pedig csendet parancsolok és csendben is akarom folytatni szavaimat.

Mondottam tehát, hogy ez alkalommal én is búcsúzok és beállok tizenharmadiknak a tizenkettő közé. Most még tanárotok vagyok, pár nap múlva bajtársak leszünk. Annál is könnyebben megyek, mert nem hagyok itthon senkit, aki sírva adjon búcsucsókot. Nincs senkim, aki imádkozzon értem, bízom tehát az itthonhagyott diákjaimban, hogy majd ők mondják el értem azokat az imádságokat, amelyeket, ha volnának, az édesfiaim mondanának el...

— És a búcsucsókot is mi adjuk meg! — kiáltott közbe egy csengő gyermeki hang. És a másik pillanatban Somorjai Ernő kiszaladt a sorból, felugrott az emelvényre, két karjával átölelte a meglepett tanár nyakát, mint egy szerető gyermek édesapját és ajkait a tanár arcára tapasztotta:

— Édes, jó tanár úr, az Úr Jézus vezérelje!

Egy pillanatra hang se szakította meg az elámult csendet. De mikor a tanár, mint egy szerető atya ölelte vissza a gyereket és szigorú szemepárjában felcsillant a könny, akkor tombolva tört ki az eddig visszafojtott lelkesedés.

A tizenkét regruta vállaira kapta a tanárt, a kis diákok kezét csókolták, a nagyok előre futottak, hogy egy kézszorítást kérjenek. A nagy lelkesedésben még az igazgató urat se vették észre, aki halkán lépett a terembe és csendesen indult az emelvény felé.

Csak akkor csendesült le újra a terem, amikor a feketeruhás, ősz igazgató megállt az emelvényen és körülnézett a tüntető diákokon.

Valami szomorúan ünnepélyes, mélységesen meghatott komolyság ült az igazgató úr tekintetében, úgy hogy a zaj egyszerre megilletődött némasággá változott.

— Fiaim! — kezdte mély, bánatosan muzsikáló hangján az öreg tanár. — Azért hívtatok ide, hogy búcsubeszédet mondjak nektek. De nem tartom meg az ígéretemet. Ép ma délután kaptam egy levelet és ezután a levél után már nekem nem lehet szavam. Ez a pársoros levél, ami a harctérről érkezett páter Lóránd tábori lelkésztől, nálamnál százszor szebben mondja el a búcsu szavait.

Az igazgató kicsit megpihent és elővette a levelet. Mélységes fájdalom rajzolódtott vonásaiba és keze megremegett, ahogy felemelte a borítékot.

Az előbb még ujjongó diákok szívét különös szorongás fogta el. Valamilyen aggódó sejtelem feküdt a lelkekre és szinte lélegzetviisszafojtva lesték a levelet.

Az igazgató feltette pápaszemét és elfojtott hangon olvasta:

«Mélyen tisztelt Igazgató Úr és Tanári Kar! Mélyen megrendült szívvel tudósítom önöket, hogy nagy reményekkel, kecsegtető fiatal kartársuk és minekünk egyik legvitézesebb, legkedvesebb bajtársunk, dr. Jász Géza tanár, tartalékos százados február 21-én a kárpáti harcokban elesett. Midőn századát rohamra ve-

zette, szíven találta egy orosz golyó. «Requiescant in pace!»¹ Loránd Dezső tábori lelkész.

Egy szó, egy hang, egy pissenés nem hangzott el a néma csendben. A diákság legkedvesebb tanárja volt Jász Géza dr., akit úgy szerettek, mint édes bátyjukat. A diákok lehajtott fejjel álltak, a kezek imára kulcsolódtak, a szemekbe könny szökött. Pár kis diák a másodikasok közül, akiknek előző tanévben osztályfőnökük volt az elesett tanár, hangosan felsírt. A többi zokogását visszafojtva törülgette szemét.

— Fiaim! — folytatta az igazgató. — Ezek után igazán nincs mit mondani. A regimentben elesnek a hősök és helyükre újaknak kell menni... A búcsúszót pedig tinektek, indulóknak, maga az elesett hős küldte. Hogy küzdjeteK úgy, mint ő, óhajtásunk és imánk szerint a diadalig, de ha Isten úgy akarja, akár a halálig. És most fejezzük be az ünnepélyt nemzeti imánkkal.

Az igazgató úr befejezte. A nagy, megilletődött csendben pedig ünnepélyesen szállt fel az ének:

«Hazádnak rendületlenül
Légy hive, ó magyar!...»

A vége már úgy zengett, mint egy nagy ígéret, egy szent fogadalom:

«Itt élned és meghalnod kell!»

Mikor az ének utolsó hangja is elrebbent, előállott a hittanár.

Két karját felemelve egyenesen állott a tizenhárom előtt, azután jobbkezét áldásra emelte.

A diákság térdeire borult, elől a tizenhárommal.

A pap keresztet hintett:

— Benedicat vos omnipotens Deus. Pater... et Filius et Spiritus Sanctus. Amen.

¹ Nyugodjék békében.

XI. FEJEZET.

Dávid parittyái.

Már májusi napsugárban fürödnek a felvidéki hegyek.

Mégis csendesek a s.-vári napsugárban fürdő hegyek, a Kopaszhegyre nem rándul ki a diákság, a városvégi Tatárárokból nem gyűlésezik az Új Magyarország, a zsarkányi hegyoldal Vöröskövén nem mutatja be nyaktörő mutatványait Somorjai Ernő III. gimnazista.

Miért? Talán megunta a diákság a szabad rétet, felszökő sziklákat? Talán nem pezseg a vérük már a napsugárért, futkározásért vadvirágillatos, széles réteken?

— Nem, más itt az ok. Lehozta a posta a magas miniszteri rendeletet, hogy már május végén lesznek megtartva a vizsgálatok. Az Új Magyarország pedig becsületbeli dolgának tartja úgy helytállni a vizsgán, mint a katona a harcmezőn. Azért csúkják le szemüket a fényes, csalogató napsugár előtt és belefeküdve könyvbe, füzetbe, tanulnak a közös jelszóval: Istenért, hazáért.

A másik jelszó pedig: egymásért.

Közös a becsület, a törekvés az Új Magyarországon, de már nem lehet közös a tehetség és ész. Azért a jelesebb tanuló előfogja gyengébb pajtását és vele készül a vizsgálatokra. Megérdemli a segítsé-

get a gyengébb pajtás, mert belőle is a jövő, dicső Magyarország tagja lesz, azért kell neki most is helytállani.

Ernöke könnyen felfogó eszével és igazán fényes, ritka tehetségeivel könnyűszerrel elkészült a vizsgálatokra, de ép az egymásért-jelszó miatt nem igen ért reá kedvenc barangolásaira. Mint eminens diáknak két-három tanítványa is akadt, akikkel vizsgára készült. Persze a tanítványok közt volt Vaszi, a kis hadiárva is. A gyenge fiúcska úgy ragaszkodott eleven, éleseszű pajtásához, mint egy hű kis kutyus és néha még a gondolatra is elsírta magát, hogy nem-sokára beköszönt a válás órája. Pedig azt nem is sejtette, hogy egészévi tandíját is Ernökének köszönheti, aki csakugyan kitartóan adta év végéig a privátórákat Kis Dundinak, hogy fizethessen kis pajtásáért. Persze, Ernő mindig szigorúan rászólt Vazúltra, ha az sírva fakadt:

— Szégyeld magad, Vaszi, csak a leányok szoktak pityeregni! Az Új Magyarországból nem kellene síró babák!

— Ne...e...em — hüppögött ilyenkor Vaszi és gyorsan törülgette le könnyeit, nehogy valahogyan még kicsapják az Új Magyarországból.

Igy a nagy tanulás mellett másra nem igen érték rá a fiúk. Egy hónapra még a hadgyakorlatozó működés is abbamaradt. A hadikasza azonban változatlanul szaporodott és ürült, mert kórházlátogatásra szakítottak időt a lázasan tanuló diákok, sőt mintha még több is lett volna a bevinni való adomány. Valószínűleg a fogadalmak miatt telt jobban a hadikasza, amit a padban drukkoló, felhívásra váró diákok tettek kínjukban felelés előtt. De az Új Magyarország becsülettel dolgozott, a felelés többnyire sikerült és

így a megfogadott pénzecske is bekerült a hadikasszába.

Ernőkének az estéi mégis szabadok voltak, mert a maga dolgával hamar elkészült. Ilyenkor egyedül üldögélt a szobában, vagy az ablakhoz állt és kinézett a sötét udvarra.

Mi tagadás, hogy összeszorult a szíve sokszor! Egyedül, elhagyva állni idegen városban, messze a somorjai hegyektől, messze a dédelgető édesmamától és a kiszolgálásra siető cselédektől, neki, az elkényeztetett kis kedvencnek!... Azután meg eszébe jutott Gyula, akivel annyit civakodott, akit annyiszor csúfolt és akit most olyan nagyon, de nagyon szeret. Láta, amint utoljára szemébe nézett komolyan; látta a borzasztó estét, amikor kihullott a levélből pirosra vált somorjai virág... Azután anyuskájára és Mártára gondolt, majd meg a kedves Jankó barátára. Milyen jó volt vele! Esténként összebujtak az ágyon és beszéltek, terveztek a jövőről, amikor dolgozni fognak a hazáért.

Jankó elmesélte, hogy gazdász lesz. Sokat fog tanulni, utazni, akkor hazajön és gazdagítani fogja a magyar földet. Ernőke tanár akart lenni és lelkesen tervezte, hogyan fog tanítani, szónokolni, könyveket írni arról, hogyan kell felvirágoztatni a magyar hazát.

— Olyan leszek, mint Széchenyi István gróf! — lelkesedett ilyenkor ragyogó szemekkel Ernő.

De most nincs Jankó, nincs kinek elmondani a terveket és bizony, Ernőke párszor majd hogy sírva nem fakadt.

De aztán mindig erőt vett magán:

— Az Új Magyarországbán nem kellene siró babák! — jutott eszébe és visszafojtotta könnyeit.

És elöszedett valamilyen szép történetet olvasásra vagy ami neki még szebb volt, maga próbálgatott írni kis meséket. Persze, nem igen sikerült, ilyenkor bosszankodva eldobta vagy eldugta, hogy senki se lássa. És az irkálás helyett előszedte Jankó kártyáit meg Mária néni levelét.

Ezek voltak a hármasszövetség fontos iratai. Mert Jankó kártyáiban a vitéz német szövetséges bátor lelke ragyogott, Mária néni levele a hűséges törökről mesélt szépséges dolgokat.

«Kedves Ernő öcsém! — írja Mária néni. — Örömmel hallottam, hogy nemsokára levizsgáztok és amint előre tudom és hiszem, jól és becsülettel. Vizsga után érted jövök, pár hétre velem jössz Nagykátára, azután hazaviszlek.

Mult hónapban nálatok voltam. Mártus sok örömet okozott és elhatároztam megírni neked, hadd lássad, hogy testvéred is úgy él, mint igaz magyar leány és megtanuld becsülni. Mert jegyezd meg, fiam, még a testvérek közt is az a fő, hogy becsüljék és tiszteljék egymást.

Tudd meg, Ernő fiam, hogy Márta valóságos angyala otthonodnak. Sohase hittem, hogy abban a szeleburdi, hiú kis leányban, akit először megismertem, ilyen nemesen érző szív és ilyen komoly, finom lélek lakik. Beteges anyuskátok nem birta volna el a sok csapást, ha nem áll mellette Márta. Márta mosolygása tartotta fel benne az életet. Az intézőné Márta kedvéért marad, a falu angyalszivü bárókisasszonynak hívja.

Pedig az én kis leányom, mintha elfelejtette volna, hogy baronesz. Oly egyszerű és szerény! Eljár a falusi parasztházakba vigasztalni a gyászoló parasztszasszonyokat; eljátszadzik az apát, testvért vesztett

falusi gyerekekkel. Otthon megtanult dolgozni úgy, mint egy kis polgárleány és amit megtakarít magától, azt a katonákra költi.

Ugy-e, büszke vagy nénédre, kis fiam? És tudod, mi ad erőt? Az, hogy naponként ott térdel az Úr oltára előtt és hogy a bánat megtanította szívből imádkozni.

Végy példát nénédre, kis fiam! Imádkozz, légy jó, tarts ki úgy, ahogyan eddig. Remélem, hogy mindketten büszkeségeim lesztek, hiszen úgylis ti álltok szívemhez legközelebb.

Isten segítsen a vizsgálatokon! Irhatnál többször, ne légy lusta reá, kis öcsém. Szeretettel csókol öreg nénid, Mária.»

— Mégse olyan buták a leányok, mint ahogy gondoltam — mondta magában Ernő, mikor először elolvasta a levelet. De minél többször olvasta, annál szebben és büszkébben gondolt vissza kis nénjére és belátta, hogy okosak és nemesszívűek a leányok is lehetnek.

Jankó tábori lapjai már fiúsan rövidek voltak.

A legelsőt már ismerjük, a második majd egy hónapra reá jött meg:

«1914. április 20.

Kedves Ernő! Már megvolt a tűzkeresztség. Úgy hívják itt az első csatát, amelyikben részt veszünk. Nem is olyan borzasztó az ágyúzás. Majd otthon mesélek róla. Az Új Magyarországgal együtt üdvözl Jankó».

Ennél a lapnál könnyes lett Ernőke szeme. «Majd elmesélem otthon»... Így írta valamikor Gyula bátyja is. És valóban?... Csak a mennyországban fogja majd elmesélni.

A harmadik lap ismét egy hónap után jött.

«1914. május 12.

Kedves Ernőkém! Egy kis horzsolást kaptam, de bajom nem történt. Mégis kórházba vittek, onnan is irok. Hanem itt nagyon unalmas, már kutya-bajom, ki is kérődzködtem. Pár nap múlva indulok, de nem a légióba, hanem egy honvédezredbe. Van ott más olyan fiatal fiú is, mint én. Azt hiszem, az olaszok ellen fogunk menni. Én legalább odaszeretnék, mert a gaz áruló szövetségesekre haragszom legjobban. Mit csináltok az Új Magyarországon? Mindenkinek küldök harctéri üdvözlétet. Ernőkém, tanulj a vizsgákra, te nagyon okos fiú vagy, fel kell használni az eszedet, hogy sokat tehess a hazáért! Mit csinál Márta? Írtam neki, de nem felel. Azt hiszem, elfelejtettem megírni a címetet. Szervusz, Ernőkém, Isten veled! Barátod, Jankó».

Az utolsó kártya csak pár nap előtt jött.

«1914. május 21.

Az olasz harctérre indulunk. Hála Istennek! Tiszteltetem a pajtásokat, ha záróünnepély lesz, fogj kezet velük búcsuzóra az én nevemben is. Talán lesz, akivel találkozom a harctéren. Ölel barátod, Jankó».

Ez volt az utolsó lap, amit a nagy, háborús tanévben Ernőke kapott.

Másnap már kezdődtek a vizsgálatok. Soha olyan remegve nem várták az eredményt, mint ebben az évben. Az Új Magyarország becsületéért remegtek.

Az utolsó vizsga napján összehívták a fiúkat a főigazgató elé. Halványan álltak a diákok a nagyteremben, remegve várták, hogy jóra vagy rosszra lettek összehíva?

Végre belépett a főigazgató a tanári karral.

— Kedves deákok! — kezdte a szigorúságáról

ismert főigazgató kemény, röviden kimondott szavaival. — Ebben a háborús tanévben tapasztaltuk, hogy sok helyen nincs olyan évvégi eredmény az iskolákban, mint máskor. Meglehet azonban bocsátani, hiszen későbben kezdődött, hamarabb végződött a tanév; sok megszokott tanár elment, nincs rendes iskolaépület és így akadályozva lett a rendes tanulás.

Ennél az intézetnél azonban, bámulatomra, az ellenkezőt tapasztaltam. Az elmúlt éveknél sokkal jobb, igazán kiváló volt az eredmény. Gratuláltam érte a tanár uraknak, de ők szerényen azzal utasították vissza, hogy ez az Új Magyarország nevű deák-egyesület buzgóságának köszönhető.

Kedves deákok, azért léptem maguk elé, hogy köszönetet mondjak az Új Magyarországnak és kifejezzem abeli reményemet: ilyen nemes gondolkodású és kötelességtudó fiúkból igazán egy új Magyarország fog válni egykoron!

A főigazgató befejezte beszédjét. És a meggratulált, kitüntetett fiúk közül egynek a szemében se csillan fel a hiúság, egy se szólt volna egy kérkedő szót, mindegyik hallgatott az önmagával megelégedő szívnek nemes szerénységével.

Ernöke is hallgatva, de boldogan ment haza az iskolából. Másnapra az Új Magyarország búcsukirándulást tervezett a zsarkányi hegyoldalra, reggelre pedig közös, testületi megjelenést a szentmisén.

Ernöke mise előtt még gyónni akart, hogy teljesen tiszta szívvel zárja be a nagy tanévet. Eszébe jutott tehát, hogy utolsó gyónása alkalmával mit adott fel lelkiatyja, Barkas tanár úr.

— Gondolkozz, fiam, azon, hogyan töltötted ezt a tanévet? Gondolj vissza jóra és rosszra, amit

tettél. A hibáidat bánd meg; amiben pedig javulást éreztél, azon szabad örvendezni. Ezt feladom neked és elvárom, hogy meg is fogod tenni és jövő gyónásodban elmondod nekem.

Ezért Ernő iskolából hazamenet nem csatlakozott a fiúkhoz, hanem útját a templom felé vette.

Napsugaras, gyönyörű délután volt. A templom színes ablaküvegein csak úgy táncoltak a fénykévék és ragyogva verődtek az oltár aranyos diszeire.

Ernő beült az első padba és elgondolkozva merült tekintete az oltárszekerényke aranyos csillogásába.

— Ott bent lakik az Úr Jézus — gondolta gyermekszíve ünnepélyes komolyságával — és én napközben milyen keveset gondolok rá!

Eszébe jutottak az elmulasztott, sietve elhadart imádságok és rögtön meg is jegyezte magának mint hibát.

Mellé sorakozott azután a többi. Dacossága és heveisége, ami bizony még sokszor fölülkerekedett jó elhatározásán. A büszkeség, engedetlenség, ezeket sem sikerült egészen leküzdeni. Azután a tulzott vakmerőség játékai közben! És hányszor volt nyers, erőszakos pajtásaival.

Őszintén elszomorodott, hogy még ennyi hibát lát magában. Hogyan fogja a jó Isten megsegíteni az új Magyarországot, ha még ilyen rosszak a gyermekei?

De a szentségházból kiáradó Isten lelke biztatóan simogatta meg az elszoruló gyermeki szívet:

— Gyermezem, jónak lenni, az is küzdelem és egyszerre nem lehet diadalra jutni. Gondolj csak vissza a győzelmeidre is és újra megkönnyebbülsz!

És Ernő visszagondolt, hogy tett-e valami jót is? Ernő egyenes lelke a jót sohse tette látszatra

vagy hiúságból, azért nem is igen vette észre javulásait. De most, ahogy ott az Isten színe előtt visszagondolt az elmúlt évre, öröm és hála dobogtatta meg szívét.

Alig ismert magára az egyévelöltti Ernőben. Arra a lusta, könnyelmű, csufondáros fickóban, aki másoknak csak szomorúságot okozott és aki komoly munkát sohase végzett.

Az az Ernő pedig, aki most az oltár előtt térdelt, egy nemesszívű, az esztendőt komoly kötelességteljesítés boldog megelégedésével bezáró, vallásosan érző, derék fiú. Elvonultak lelke előtt a konferenciák dicséretei, a rajzban, zenében, nyelvekben tett nagy előmenetel, a másoknak szerzett öröm, az irgalmasság és szeretet cselekedetei, a legyőzött kevélységek és dacok esetei és végül a napi szentmisék, amelyeken ott térdelt ministrálva vagy az Úr Jézus erősítő szent testét várva ájtatos szívvel.

És Ernő egyszerre olyan boldog lett, hogy dalolni tudott volna örömeiben. Érezte, hogy ez az önmegelégedő, boldog érzés legszebb jutalma az év fáradtságaiért és nehézségeiért. Azután összekulcsolva kezét, utolsót fohászkodott:

— Édes Jézusom, én tudom, hogy neked köszönöm javulásomat. Édes Jézus, te a lelkekbe látsz és tudod, hogy a fiúk nem tudnak sokat beszélni, de ha nem is mondok sokat, látod, hogy igazán szeretlek és köszönöm jószágodat. Kérlek szépen, segíts ezentúl is és add, hogyha nagy leszek, tudjak sokat tenni a hazáért és a háború után legyen egy virágzó, dicső Magyarország! Kérlek még arra is, hogy áldj meg engem, a katonákat, anyust, Mártát, Jankót és az összes fiúkat és tanár urakat. De legjobban az Új Magyarországot. Amen.

Ernö befejezte az imáját és könnyű szívvel ugrálgatott hazafelé. Most már a másnapi szép kirándulásra gondolt és arra, hogy nemsokára repülő gőzös viszi a somorjai hegyek felé.

Ezekkel a gondolatokkal repült el a délután, az este; ezek a gondolatok festették gyönyörűre az éjjel álmait. Álmában már a somorjai erdőben szaladgált és Mártával játszott buvócskát a somorjai hegyek sziklái között.

Igy repült az idő másnap délutánig. Gyönyörű májusi napsugár sugárzik le a zsarkányi hegyoldalra és a néma, szürke kövek vidáman verik vissza a hangos diáklármát.

Az Új Magyarország kirándulói mulatnak búcsuzóra ott a zsarkányi hegyoldal gyepes kövei közt.

Ernöke a merészen kiszökkelő Vöröskövön lovagol, a Rákóczi-indulót füttyürészve. A Vöröskő alatti sima gyepon a kis diákok lapdáznak és birkóznak. Még a kis Vaszi is hangosan nevet és nekigyürkőzik Bóth Ferinek. A kövér, elsőosztályos Kiss Dundi, mint a lavina hömpölyögve gurul le a füves hegyoldalon. Leier Matyi vezényli a kórust, akik egy félig ledült, korhadt fa körül táborozva tele torokból fújják a «Wacht am Rhein»-t. Gergely Sanyi mindenáron lefényképezni igyekszik a bikaviadalt imitáló Palos Gyurkát Vörös Károllyal. Károly a gladiátor és a négykézláb álló Gyurka a bika, aki mindig akkor ugrik a nekiszegzett, kést jelentő faágnak, amikor Sanyi számolni kezd: «Ne mozdulj... egy... kettő... Ejnye, azt a bikafejedet, megint elrontottad a lemezt!» Pár fiú kacagva csoportosul nézőnek. A többi pedig Barkas Jenő főtisztelendő urat veszi körül, aki egy árnyékos helyen heverészik diákjai közt.

Mosolygó szeme szerető jósággal simogatja fiait

és mindegyiknek jut egy pillantás, egy kedves baráti szó.

— Halló, Ernő! Ne hintázz annyit, mert lebukfencezel!

— Tanár úr, kérem! — kurjant vissza Ernő. — Igaz-e, hogy itt egyszer nyakátszegte egy gyerek?

— Igaz, bizony. Egy vigyázatlan pásztorfiúval történt. De az persze már mese, hogy a lelkéből bagoly lett és esténként itt huhog a sziklák között.

— Juj! — borzongott össze egy fiú. — Ki is gondolhat ki ilyen szörnyű meséket?

— A hegyvidékeknek sok meséje terem a népnek ajkán. Én is tudok szülőfalumból egy gyönyörű kis hegyi mesét, ami ép beleillene a búcsukirándulásba.

— Jaj, tanár úr kérem, tessék elmondani! — kiáltott örvendezve Ernő és már kapaszkodott is lefelé.

— Igen, kérjük szépen, tessék elmondani! — ismételték kíváncsian a többiek is és csakhamar összeverődött a szétszéledt diákság tanárja körül.

— Az én szülőfalum — kezdte a pap — jó-messze innét, az erdélyi hegyek közt fekszik és úgy hívják: Pasztrovicza. Olyan sáros kis hegyi falu, mint a többi, de két nevezetessége van. Az egyik, hogy rengeteg fehérgyopár terem a hegyein, a másik, hogy a falu nevét a nép pásztorból magyarázza és érdekes kis mesét fűz hozzá.

— És az az, amit tanár úr el akart mondani? — szólt közbe Fülöp Bandi.

— Igen — intett a tanár. — A mese pedig így szól: Mikor a tatár pusztított hazánkban, egy garázda horda Erdélybe is elmerészkedett. Persze, aki férfi volt, mind talpra állt, csak asszonya, gyereke maradt otthon védtelenül. El is pusztult minden, amerre az

ellenség járt, még fű, fa, virág is felperzselődött a határban.

De az egyik faluban csodálatos dolog történt. Mikor már közeledett a tatár és jajveszékelt a falu népe, egyszerre előáll egy öklömnyi pásztorgyerek:

— Ne féljenek, nénék, ha elmentek az emberek, megvédjük mi a házainkat!

Kétszer se kellett mondania, előáll a többi kis pásztor, kettő, három, kilenc, tíz, ahány csak van, de valamennyi pöttöm kis ember és váltig bizonygatják, hogy úgy van ám, megvédik ők a falut.

És csakugyan, hiába volt minden lebeszélés, nekiindul a kis csapat a bösz, félvad ellenség ellen. Már hallják is a harci lármát, mikor a falu határába érnek, de ők csak mennek rendülellenül előre.

Egyszer csak elrikkantja magát az egyik:

— Hejh, fiúk! Az egyik pajtás, úgy látszik, elmaradt, mert kiabál utánunk.

A másik körülnéz, számlál az ujján, megcsóválja a fejét:

— Más valaki kiabálhat, mert bizony itt senki se hiányzik, együtt vagyunk mindnyájan.

— Akkor valami idegen pásztor — szól egy harmadik — mert odanézzetek, pásztorgyerek szalad utánunk.

— Megfordulnak és csakugyan. Szinte repülve futott le a hegyen egy kis pásztorfiú. Vállán tarisznya, kezében hosszú pásztorbot és feje körül valamilyen különös, csillogó fényes ködkoszorú, olyan, mint képeken a szentek glóriája.

— Isten uccse! ez Dávid, ahogy a bibliából mesélte öreganyám! — kiáltott fel a legidősebb kis pásztor és erre, se szó, se beszéd, térdeire is esett. Rögtön utána térdre borult a többi is és így ért

hozzájuk Dávid, mert csakugyan az volt az idegen kis pásztor.

Mikor odaért, megáldotta a térdeplő kis pásztorokat és mindenik elé egy fényes parittyakövet tett.

— Megjutalmazom bátorságotokat — szólt — vegyétek a parittyakövet és győzni fogtok úgy, ahogyan én legyőztem az óriás Góliátot.

Alig mondta ki, máris el tűnt. Az ámuló kis pásztorok még csodálkozni sem értek rá, mert akkor már vad kiabálással jött szembe a pusztító ellenséges horda.

De a gyerekek nem ijedtek meg. Mindegyik felkapta az ajándékkövet és teljes erővel az ellenségre hajította.

És erre csoda történt. Mintha mennydörgő villám csapna le egyszerre ezer helyen, olyan dördüléssel pattantak millió darabra a kis kövek és az az ember, amelyiket szilánk ért, rettenetes jajgatással bukott a földre. Aki még megmaradt, futott ahogy csak a lába vitte és soha közelébe se jött a falucska tájának.

— Azóta hívják Pasztroviczának a pásztoroktól megmentett falucska és azóta terem a tenger fehér gyopár azon a helyen, ahová Dávid parittyáinak szilánkjai szóródtak.

— Eddig a történet — mit szóltok hozzá fiúk?

— Nagyon szép, tanár úr, köszönjük szépen! De miért illik ez ép nekünk?

Ernö magáról megfeledezve ujjat mutatott, mintha iskolában volna:

— Tanár úr, én tudom! Mert mi olyan kicsik vagyunk még, mint Dávid, de mi is győzni fogunk!

— Jól fogtad fel Ernő! — dicsérte meg öröm-

mel a pap. A ti munkátok olyan, mint a pasztrovica mesében Dávid parittyái. Mert ez fog egyszer virágot fakasztani, a mostani gyermekek lesznek a jövő férfia, akik felvirágoztatják a hazát!

— De tanár úr kérem — szólt közbe Mayer — Még se egészen illik ránk. Mert a pasztrovica gyerekek már akkor is győztek, mi pedig most nem teszünk nagy hőstetteket.

— Nem mondtad jól Jóska. A kis pásztorok is csak a maguk faluját mentették meg és ti is a magatok körét mentettétek meg attól, hogy üres beszéddel és lelkesedéssel pazaroljátok el a nagy napok idejét komoly munka helyett.

— Akkor mi is hősök vagyunk — kottyant bele Dundi.

— Persze! Minden jó, amit a hazáért tettetek, egy hazafias hőstett, egy parittyakő az ellenség ellen. Mert úgy-e az ellenség romlásunkat kívánja, a ti jószándékotokból pedig romlás helyett gyógyulás és felvirágzás fakad majd egykor. Értitek fiúk?

— Értjük — szólt a többi nevében is Gergely. — És tanultunk is tanár úr meséjéből. Ezentúl még buzgóbban fogunk parittyázni.

— Ezt akartam fiúk. És most már kíváncsi volnék, hogy a szünidőre ki milyen parittyakövecskét választ?

— Ó, főtisztelendő úr! — ragyogott fel Gergely szeme — Erre már mi is gondoltunk! És elhatároztuk, hogy a szünidőben ápolónak jelentkezünk, mindenki abban a városban, ahol van.

— Derék dolog fiúk! — bólintott Barkas tanár.

— De nemcsak a testet, hanem a lelket is fogjuk ápolni a katonakórházakban! Felolvasunk majd, a kétségbeesőket vigasztaljuk, lelkükre beszélünk!

jó olvasmányról gondoskodunk — pattogott lelkesen Mayer.

A hatalmas, derék szál Lénárd fiú izgatottan furakodott előre.

— De minket is tessék meghallgatni! Hallottuk, hogy Kormos gépészmérnök ingyen cséplőtanfolyamot tart. Mi erősebbek jelentkezni fogunk, megtanulunk csépelni és munkába megyünk a hadbavonultak helyett.

— Mi is ilyenformát tervezünk! — kiabált be Palos Gyurka. — Fogunk a földeken dolgozni. Akinek sajátja van, a magáén, akinek nincs, az a szegény asszonyoknak megy segíteni.

Barkas tanár szeme csakúgy csillogott az örömtől.

— Na, halljátok fiúk! Amit én tervezni akartam, azt már ti meg is csináltátok. Ez már igazán szép reménnyel bíztat az új Magyarországra!

A vézna, szégyenlős Dénes Frici is közbeszólt:

— Mi kisebbek és gyengébbek meg azt terveztük, hogy a hivataloknál jelentkezünk segíteni az írásmunkákban.

— Ez is nagyon jó gondolat fiam — helyeselte a tanár. — Mert az is fontos, hogy a hivatalokban össze ne halmozódjon a munka. Hát a pici diákok mit terveznek?

— Tanár úr, kérem! — pergett az előkelő, gazdag családból származó kis Dundi nyelve. — Én a cipőket fogom otthon megpucolni, mert az inasunk bevonúlt;

A fiúk jót nevettek Dundi naiv jóakarátán. De Ernő komolyan szólt közbe:

— Én gondolom, tanár úr, mi nem tehetünk mást, minthogy otthon segítünk, amit lehet és otthon okozunk örömet ott, ahol csak lehet.

Barkas főtisztelendő úr szeretettel bólintott feléje:

— Jól mondtad, édes öcsém. Ez a legszebb szünidei terve a kis diákoknak. A jó Isten maga fogja megmutatni, hogy hol tehettek jót és hol használhattok. Igazán, nagy örömem volt ma veletek, ha így dolgoztok és ilyen komolyan éltek, kedves kis Dávidjaim, kell, hogy győzzön parittyátok az ellenséges Góliáton.

Ezzel fejezte be a beszélgetést. Azután még külön-külön kis kereszttel áldást osztva a búcsuzó fiúknak, hazavezényelte a kiránduló csapatot.

Aznap este Ernőke izgatottan feküdt le. Alig várta a másnapi hazaindulást, meg a szép mese is folyton a fejében járt. Szerette volna továbbmesélni valakinek, azért egészen megőrült, mikor Plepszi borzas feje jelent meg az ajtóban.

— Alszol már Ernőke? — susogott a sötétben a kis inas.

— Nem, nem, csak gyere Plepszi — örvendett Ernő. — ÜlJ ide az ágyamra, úgy se búcsuztunk még.

Plepszi az ágyig botorkált és ráült a takaróra.

— Hallod, Ernő! ha holnap elméssz, többé már nem látsz engem.

A huncut kis inas hangja szomorúan csengett. Ernő megsajnálta és megfogta a kezét:

— Dehogy nem, Plepszi! Jövőre megint látlak.

Plepszi megrázta kócos üstökét.

— De nem. Tudod, nekem van egy bácsim Árva váralján. Piros orra van, de azért nagyon jó és mindig ad hatost, ha eljön. És ma írt a maiszter úrnak, hogy vett egy pékes boltot és oda vesz inasnak. És nem leszek suszter — tette hozzá sóhajtván.

— Hiszen péknek jobb — vigasztalta Ernő. — Ehetsz sok kiflit, a subickot pedig nem nyálhatod meg.

Plepszinek felcsillant a szeme.

— És lesz fütyülöm, mint itt a pék Palinak. De azért mégis sajnállak Ernő.

— Én is téged Plepszi.

— Hallod, Ernő! te nagyon jó voltál. Olyan szépekre tanítottál és adtál pénzt, hogy küldjek édesapámnak.

— Azt szívesen tettem Plepszi.

Plepszi csökönyösen rázta fejét, mintha Ernő mást mondott volna.

— De, de. Mégis nagyon jó voltál. Maiszter úr is mondta, hogy sokkal jobb vagyok, amióta te beszélsz velem és arra a szép levélre, amit multkor írtál nekem, édesapám elküldte a muszka golyót!

Ernő tudta, hogy milyen régen epedett érte a kis Plepszi és maga is megörült a kis inas örömén.

— Igazán?

— Igen, igen — bizonyítgatta a gyerek diadalmas hangon. — Itt van e, nézd!

Odatartotta a vánkos elé. Ernő nem látta a sötétben, de azért ráhagyta.

— Nagyon szép.

— Úgy-e? Tetszik?

— Hogyne. De most ide hallgass, elmondok neked egy szép mesét, amit ma tanultam.

Azzal elmondta a pasztrovicai pásztormesét. Plepszi figyelmesen hallgatta.

— Szép — szólt a végén. — De most megyek, mert ha a maiszter úr felebred és nem talál a helyemen, pofonút.

— Jó, Plepszi, menj. Csak még valamit kérdezek. Úgy-e nem felejtetted el, hogy mit ígértél, amikor azt a szép szüzmáriás érmet adtam?

— Nem, tudom én még jól.

— Hát mondd el.

— Hát hogy jó leszek és szótfogadok és nem verekszem az utcán és nem lopok dohányt a maiszter úrtól és imádkozom minden nap.

— És még valamit?

— Igaz-a! Hogy jól tanulom a mesterséget.

— És tudod-e még, hogy miért?

— Hát nem vagyok én ló! — tört ki a büszkeség Plepsziből. — Mert jó és becsületes mesteremberek kellene a hazának.

— Ne haragudj, Plepszi, igazán olyan szépen tudod még. Aztán tartsd is meg. A jó Isten áldjon meg. Isten veled, Plepszikém.

Kezét nyujtotta a sötétben. De a kis inas nem fogadta el.

— Hallod!

— Na?

— Még akarok mondani valamit.

— De gyorsan, mert álmos vagyok.

— Hát... hát... hát hogy nagyon jó voltál Ernő és ha nagy leszel, keress meg Árvaváralján és akkor majd adok sok kiflit ingyenben. És... és ezt neked adom. Szerbusz!

Hirtelen lehajolt és subickillatos kezeivel átkarolva Ernőke nyakát, szurtos képét a kis báró finom arcára simítva, hatalmas csókot cuppantott szájára. Akkor gyorsan a párnája alá dugott valamit és kiszaladt a szobából.

Ernőke visszaadta a csókot és mikor Plepszi mögött becsukódott az ajtó, kíváncsian nyult párnája alá.

Az orosz golyó volt.

Talán a mesebeli csodás parittyakövek se csillogtak szebben, mint a kis inas hűségének ez a jele a jó Isten szemei előtt.

XII. FEJEZET.

Szétvert fészkek között.

— Fel, fel álomszuszék, mert elindul a vonat és itt hagyja ágyban az úrfit!

Ernöke felpattant az ágyban és megdörzsölte szemét. A nagykátaí kényelmes, tágas, de inkább falusias, mint kastélyszerű, barátságos házacska egy kedves szobájában ébredt fel. A butorokon fehér terítők, a falakon régi képek, a csipkefüggöny mögül beragyogó gyönyörű tavaszi napsugár és beáradó májusi virágillat.

— Jaj, Mária néni, de szép itt reggel!

Mária néni, aki előző este érkezett haza kis vendégével, homlokon csókolta Ernökét.

— No kis öcsém, még mindig haza akarsz utazni? Vagy itt maradunk pár hetet?

Ernöke őszinte tekintetével rámosolygott a nénire.

— Itt nagyon szép, de én mégis haza szeretnék menni.

— Hát akkor frissen, kis öreg, mert lekéssük a vonatot.

Ernö álmosan nyújtózkodott.

— Hiszen azt mondtad, hogy csak délben indul a vonat.

— Igen, ha rögtön Somorjára utaznánk. De meggondoltam a dolgot. Dukla felé egy kis faluban egy öreg, hűséges cselédem lakik. Betegen fekszik,

fiai a harctéren vannak; megigértem, hogy meglátogatom. Ha már útnak indulok, először odautazunk, félnapot ott töltünk és onnan szállunk vonatra vissza, az otthonod felé.

Ernö örvendezve ugrott ki az ágyból.

— Hiszen ez pompás! Örömet szerzünk a szegény cselédnek, én meg meglátom, milyen is a vidék észak felé.

Sebesen öltözködött fel. Nemsokára már bent is ülték Mária nénivel a robogó vonatban.

Ernö el nem mozdult volna az ablaktól, olyan érdeklődve nézett kifelé.

Fenyves erdők, sziklabércek, fensiki tarlók futottak el szemei előtt. Néha elsötétedett minden: alagútba szaladt a vonat. Máskor zúgva dübörgött el mélyen csillogó patakok vashídja fölött. Itt is, ott is fehér házacsákák, zölddel befutott örházak, felszökő templomtornyok tünedeztek elő.

Egyszerre felkiáltott Ernő:

— Nini, lövészárók!

Mária néni is odalépett.

— Nem vetted észre? Én már régen látom.

Csakugyan keresztül-kasul fel volt túrva a föld.

— Nézd csak — figyelmeztette a néni — sehol sincs bevetve a föld.

— Jé, igazán! — álmélkodott Ernő — és nem is láttunk dolgozni a földeken. Pedig arrébb mindenütt láttunk embereket.

— Hja fiam, ez a vidék már a háború áldozata. A kárpáti harcok idején elmenekültek a lakósok, sok azóta se bátorodott vissza. Azután úgyis csupa árok a föld.

— Hát miből fognak élni a lakósok?

— Miből él meg a fecske, ha szétverik a fészket?

Egy ideig nyomorogni fognak a szerencsétlenek, azután majd csak felsegíti őket újra a jó Isten. Lesz olyan is, aki vissza se tér az ősi fészekbe, hanem máshol keres munkát. Aki pedig visszajön, az lassan, lassan majd csak felépíti megint a fészket.

— De az sokáig fog tartani, ugy-e?

— Bizony sokáig. A háború sebei sokáig hegednek be, fiam. Mert ha vége lesz a háborúnak, akkor még nincs vége a nyomornak. Gondold el a pusztulást a háborút átélt vidékeken! Gondold el, hány nyomorék lesz, hány család széled szerte szét, mert elesett a kenyérkeresőjük. Hány összebombázott falut kell újra építeni! A haza fiainak sok-sok évi munkája fogja csak betapasztani tudni a sebeket és újra felvirágoztatni a megviselt országot.

— Ha nagy leszek, nekem is ki fog jutni ebből a munkából!

A vonat egy külön vágányra tért ki. A rendes vágányt tatarozták, a vasuti híd le volt rontva és egy rögtönzött hidon lassúbb tempóban, óvatosan gördültek át a vasuti kocsi kerekei.

Mária néni figyelmeztette Ernőt, hogy ez is háborús emlék és csak azután felelt a fiú előbbi szavaira.

— Jól mondtad, öcsém. Ez a sebhegesztő és felvirágoztató munka tirátok vár, a mai gyermekekre, akikből a jövő férfiai lesznek. Látod, nemcsak azért hoztalak erre, hogy az öreg cselédet meglátogassuk. Hanem azért is, hogy lássad a szétvert fészkeket és még jobban megértsed, milyen nagy munka vár rátok a jövőben.

Ernöke elkomolyodva hallgatott. Akkor már mind gyakrabban tűntek elő falvak bedült házakkal, összeomlott templomtoronnyal, mind gyakrabban állt meg

a vonat valamilyen kerülő, vagy építkezési akadály miatt. Ember alig mutatkozott a környéken, akiket láttak, azok is olyan szomorúan néztek, mint az eresz alatt meghuzódó, fészkeből kivert kis madár.

Egy ilyen szomorú kis falu építőállványokkal körülvett állomásán szállt ki Mária néni Ernővel.

A néni karjába akasztotta Ernőke kezét.

— Gyalog megyünk fiam, legalább körülnézhatsz. Jól ismerem ezt a falucskát, mert erre felé volt kis birtokocskám, mielőtt nagymamádtól Nagykátát örököltem. Amíg az öregemhez érünk, megmutatok egy-párat a szétvert fészkek közül.

Ernő figyelmesen nézett körül. A kis falut eléggé megőrizte a háború pusztítása, csak az állomás, a templomtorony volt megrongálva és egy malomkémény feküdt romokban. Mégis szomorú képet mutatott a hosszú, meglehetősen néptelen utca bezárt boltjaival, tárt ablakú, lakatlan házikókkal. A szembejövők tisztelettel köszöntek, de olyan panaszosan néztek, mintha csak kérdeznék:

— Látjátok, mi volt itt?

— Nézd, Ernő — kezdte Mária néni. — Ennek a csukott üzletnek a cégerére egy fecske van pingálva. A «Fecskéhez» volt a leggazdagabb boltok egyike a faluban. Áldott lelkű, derék keresztény emberek birták, jól ismertem az öregeket. Csak úgy kuporgatták a filléreket egyetlen fiuknak, aki átvette az üzletet és az öregek nagy boldogságára megházasodott. Mikor a háború katonának hívta, ott hagyta a kedves fészket és négyesztendős fiacskáját.

Az öregek nem tudtak küzdeni a nagy drágasággal, mindig többet vesztek, a végén be kellett csukni a boltot. Ugyanakkor jött a hír, hogy a fiú elesett. A pici gyerek árvaházba került, a feleség el-

ment valahova hivatalba, a két üreg elvándorolt, ki tudja hová. Lám, ez is egy szétvert fészek.

— Szegény emberek! — sóhajtott Ernő. Mária néni folytatta:

— Ebben a házban egy jómódú parasztgazda lakott hét gyerekkel. Az öreg és három legidősebb fia mind katonák. Egy elesett, egy fogságban van, az apa és harmadik fia még a harctéren. A kisebb gyerekeket szétosztogatták a rokonoknak, az anya elutazott legidősebb lányához, akinek ura szintén katoná. Most üresen áll a ház. Ez is egy szétvert fészek.

Tovább mentek. Alacsony, sok ablakos épület előtt vitt el az útjuk.

— Ugy-e, ez az iskola? — kérdezte Ernő.

— Igen, de nem nyílt meg egész évben, mert nincs tanító. Ez is egy szétvert fészek.

A szemben levő, úrilak forma kis házra mutatott.

— Itt a segédjegyző lakott fiatal feleségével. A férfi háborúba ment, az asszonyka itthon maradt. A menekülés idején egy szál ruhában, csomag, felöltő nélkül futott el, a házat nyitva hagyta. Meghült és tüdőgyulladásban meghalt. A férfi nem jön többé vissza ide, a szomorú emlékek közé. Ez is egy szétvert fészek.

Alacsony, csinos házacska elé értek.

Mária néni megállt.

— Helyben vagyunk. Itt az udvarban lakik az öregem.

Az udvarban még egy másik, alacsonyabb házacska huzódott meg. A nyitott ajtón ide-oda totyogó járás és fojtott köhécselés hallatszott ki.

— Ez az öreg Panna — mosolygott Mária néni és Ernőkével belépett az ajtón.

Roskadó, összetöporódott kis asszony pizsmogott az össze-visszahányt szobáskában. Öreg, kopott holmikat rakosgatott egy nagy faládába és kinosan köhécselt hozzá. Mikor megpillantotta Mária nénit, rögtön sírva fakadt, nem győzte kezét csókolni és egyszeribe három széket is rakott elébe, még Ernőnek is dugdosni kellett a kezét, hogy meg ne csókolja a jó öreg.

— Jaj, lelkem tekintetes asszony — sírt az öreg Panna. — Hát csak nem tetszett elfelejteni.

Mária néni leült és kedvesen simogatta az öreg-asszony kezét.

— Már hogy felejténém el, mikor Isten is megparancsolta, hogy meg ne feledkezzünk embertársainkról. De mit csomagol Panna, csak nem készül elutazni?

Panna szomoruan törülgette a szemét.

— Már én innét örökre elmegyek.

— Na, és ha hazajönnek a fiúk?

— A Pali, ha meg is tartja a jó Isten, nem jön haza, mert katonának marad. Azt írta, hogy káplár lett és nem teszi már többet le a katonaruhát.

— És a Jani? Ugy-e az volt az erdőkerülő?

Az öreg bánatos megadással bólongatott.

— Az, az. De mit csináljon féllábbal az erdőben?

— Csak nem...

— Úgy akarta a jó Isten, megverne, ha zúgolódnék érte. Levették a lábát. Azután valami mester-ségre taníttatták a pesti urak és ott is marad. Én meg mit csináljak itt egyedül. Utána megyek a nyomorék fiamnak.

Mária néni szeme tele lett könnyel.

— Szegény Panna — susogott, azután szomorúan fordult Ernőkéhez.

— Ez is egy szétvert fészek.

A kis fiúnak is szívére feküdt már a sok szomorú történet. Egész boldog volt, mikor végre újra a vasuti kocsiban ültek és a vonat fűtülve indult vissza délnyugat felé, hogy hazaröpítse Ernökét a somorjai kék hegyek közé.

Somorján csak két héttel későbbre várták Mária nénit Ernökével, azért nagy volt a meglepetés, mikor egyszerre betoppantak.

A bárónő feküdt, mert a sok gond újra elgyengítette túlérzékeny testét és elővette a régi betegeskedés. Helyette a jó intézőné vezette a háztartást, aki megmaradt a birtok átadásáig. A régi cselédségből már csak a kövér szakácsné maradt meg, aki mellett Mártus is szorgoskodott.

Ernöke egészen meglepődött, annyira megváltozott kis nénye. Kicsit megnőtt és karcsú testére feketeszegélyes, egyszerű fehér vászonruha simult, melyet házias, de mégis kecses fehér kötényke borított be. A szoknyája térden alulira nőtt, azelőtt vállig nyírt haja, most kétoldalt kontyba volt tűzve. Halvány arcát vadrózsásra festette a májusi levegő és a munkálkodás pírija, hosszúpillás, sötét szemeiből a női lélek szeretetének és finomságának természetes bája sugárzott.

A verandán több magakorabeli falusi iskolásleánnyal ült és kórházi fehér kendőket varrtak. Mikor megpillantotta a park utacskáján közelgő Mária nénit Ernökével, lecsapta a munkát, sikoltva ugrott talpra és szinte repült le a lépcsőkön.

— Ernő, Ernő... drága Ernökém! Ez aztán a meglepetés!

A két testvér egymás karjába borult. Hosszasan összeölelkeztek, csak azután csókolt kezét Mártus a néninek.

— Jaj, édes Mária néni, milyen öröm! És Ernőke

milyen nagy lettél! Istenem, nem is tudok beszélni az örömtől. Várj Ernőke, ne ronts be a mamushoz. Megint betegeskedik és váratlan örömmel se szabad megijeszteni. Majd én szólok előbb.

Előre szaladt, hátrahagyva türelmetlenkedő kis öccsét, miközben felkiáltott a verandára:

— Kedves leányok, köszönöm a segítséget. Ugy-e nem haragszanak, ha már abbahagyjuk, de nagy ünnepem van, megjött a kis öcsém! .

Tovább futott és nemsokára már a hálószoza ablakából kiabált le:

— Mária néni tessék. Ernőkém, jöhetsz már!

Pár perc múlva már egymás karjaiba hullott anya és kis fia. .

Mikor eleget beteltek a viszontlátás örömeivel, Mária néni anyuskával maradt komoly dolgokat megbeszélni, a két testvérke pedig összeölelkezve indult a parkon át üdvözölni fűvet, fát — somorjai hegyeket.

— Ernőkém, mi van Jankóval? — kérdezte Márta. — Küld nekem lapokat, de címet sohse ír.

— Az olasz harctéren van, de nekem se ír sokat. Tudod, a fiúk nem szoktak annyit fecsegni.

Márta nevetett.

— Gyerünk ki a hegyi utacskára, ott a korhadtt fa, ahol a szövetséget kötöttük. Ott a hegyeket is látnod és le is ülhetünk beszélgetni. Ma velem kell maradnod, öcskös; holnap már engedlek futkározni a hegyek közé.

— És most már neked is szabad egyedül kijárni?

— Hogyne! Különben sincs már cselédségünk, aki kisérgessen. És tudod — tette hozzá titokzatosan — én lassankint egész közönséges kisasszonykává leszek és nem is használjuk majd a baronesz és méltóságos titulusokat.

— Az nagyon jó lesz' — felelt mély meggyőződéssel Ernő — akkor legalább nem mondogatják folyton, hogy egy arisztokratának nem illik ez se, az se és lehet illetlenkedni.

Márta elkomolyodott.

— No-no, Ernő, az nem úgy van. Az arisztokrata olyan ember, mint más és az illem nem a rangtól függ, hanem a lelki műveltségtől. Arra pedig mindenkinek kell törekedni.

— Igaz. Mindig elfelejtem, hogy már nem szabad többet rosszkodni. Főkép egy Új Magyarországbelinek.

— Ne szerénykedj, öcskös, nem felejtet el mindig, csak néha. Mutatja ezt a tanár urak dicsérete és a kitünő bizonyítvány.

Ernő vállat vont.

— Hát ez már becsületheli dolog volt. Hanem mondd, mért nem akarsz te már baronesz lenni? Ugy-e azért, mert akkor nem bámulnak úgy az emberre, mint a csodára és olcsóbban lehet kosztos helyet kapni.

— Nemcsak azért — nevetett Márta. — Hanem abban mégis igazad van, hogy így kevesebből lehet megélni és ebben a háborús nyomorúságokban ugyancsak takarékoskodni kell. Azután a háború úgyis olyan egyformává tett mindenkit. Együtt küzd, együtt gyászol úr és paraszt.

— Igaz — bólintott Ernő.

— Meg tudod, Ernőkém, az egészen elszegényedett és tönkrement grófok, bárók nem is igen használják a címüket, mert akkor még jobban lerína a szegénységük. Így tett Mária néni is, hiszen tudod.

— És mi is egészen tönkrementünk? — kérdezte Ernő olyan vidáman, mintha nem is magukról volna szó.

— Bizony, Ernökém, úgy van. Neked még nem akarták elmondani, de én, mint jó szövetséges, megmondok mindent.

— Azt jól is teszed. És ha egészen elszegényedünk és én nagy leszek, el foglak téged tartani anyussal.

Mártus szeretettel ölelte át öccsét.

— Édes öcsikém, te csak tanulj és magadról gondoskodj. Minekünk, hála Isten, lesz hol lenni. Mária nénihez megyünk Nagykátára, ami félig-meddig a mi örökségünk is.

— Hát az jó. Akkor az lesz a tied és én majd megkeresem a kenyeremet.

— Mire felnövünk, már minden jobb lesz, Ernökém. Csak tudod, de ne ijedj meg, édes öcsike, csak most nehéz, mert mamusnak még sok adósságot kell fizetni; még azt se tudja, hogy a kosztpénzt hogy fizesse meg érted a jövő tanévben.

Erre már elrémült Ernő.

— Hogy én ne tanulhassak?!

— Nem, nem mondtam hogy ne ijedj meg öcskös... Csak azért mondtam el, hogy ne szomorkodj, ha anyust úgy hallanád beszélni. És tudd, hogy mi már összebeszéltünk Mária nénivel és akár-hogy is, de tanulni fogsz.

Ernöke megnyugodott, de mégis kicsit elszomrodva nézett maga elé.

— És mikor költözünk Nagykátára?

— Szeptember elején.

— Akkor én ebben a vakációban látom utoljára Somorját?

— Igen. Őszire már másoké lesz.

— Ez is egy szétvert fészek.

Márta átkarolta öccsét.

— Jól mondtad, Ernőcském. De bele kell nyugodni a jó Isten akaratába. Ha tudnád, hány ilyen szétvert fészek van csak Somorján is... Hát még az egész országban!

— Tudom. Mária néni megmutatta és elbeszélte. Az nagyon szomorú volt.

— Ne is beszéljünk többet ilyen szomorúakat. El kellett mondanom neked, Ernőkém, hiszen magunkra maradtunk, egymásnak kell elmondani mindent. De együtt bizzunk is a jó Istenben és beszéljünk most jobb, vidámabb dolgokról. Mesélj az Új Magyarországról!

Ernő felvidulva fogott a beszédbe és lelkesedve beszélt a diákegyesületről, óvatosan kihagyva a saját jótetteit. A végén átadta a Szűz Máriás «pro patriás» érmeckét.

— Kültag te is lehetsz, Márta, hisz már a szövethetkezésnél megigérted azt, amit kell. Itt van a jelvényed, ezt neked vettem.

Márta örömmel vette át és a maga munkáiról mesélt. Azután áttértek a kedves tervezgetésekre, hogy fognak dolgozni Istenért, hazáért, ha majd nagyok lesznek. Egész belepirult arcuk a lelkes beszélgetésbe, észre se vették, hogy leszáll az alkony. Végre felugrott Márta.

— Mamus már keresni fog minket, siessünk Ernőke!

Ernő is felpattant és karjukkal egymás nyakát átfonva, szeretettel összesimulva indultak hazafelé. Egy érzés, egy gondolat dobogott szívében:

«Az új Magyarország fogja felépíteni a régi Magyarország szétvert fészkeit.»

És mintha hazaszerető szívének lelkes dobbanására ráfelelte volna az ament a somorjai fenyesek távoli zúgása.

XIII. FEJEZET.

A somorjai kis hősök.

Csak úgy röpült a vakációs idő Somorján. Ernőke kedvére barangolt a somorjai kék hegyek között és hadgyakorlatozott a falusi parasztyerekekkel. Persze nagyon hiányzott mindenütt Jankó, még jó, hogy Márta ott volt, akivel a kis öcs szoros barátságba fűződött össze. A testvérekből barátok lettek és míg Ernőke gondtalanul élvezte a pihenés idejét, Mártus elszomorodva gondolt arra, hogy ahogyan repül az idő, úgy közeledik a válás pillanata.

Templomba is együtt járt le naponként a két testvér, ahol Ernő ministrált a plébános úrnak.

A templomból hazafelé vadvirágos gyepszőnyegen vitt át az út és a két testvér gyönyörködve nézte, hogyan táncol a hegyekről visszavert napsugár a tarka szőnyegen. Egyszerre elkomolyodva állt meg Márta.

— Ernő, tudod-e hányadika van ma?

— Én bizony nem nézem a naptárt — nevetett Ernő.

— Július 25.

Erre már Ernő is elkomolyodott.

— Július 25! A háború évfordulója!

— Bizony. Egy éve küzdünk már. És mennyi gyászt hozott ez az év!

Ernő elgondolkozott.

— Jankó se ír már. Talán csak nem történt baja neki is?

Márta felsóhajtott.

— Én is úgy féltem szegényt.

De azután elmosolyodott.

— Csakhogy én nem elégedtem meg az aggodalommal, hanem írtam a budapesti vöröskeresztes tudakozódó irodába.

— Igazán?! — lepődött meg Ernőke. — Jé Márta, te olyan jó vagy! Én erre nem is gondoltam volna. És meg se mondtad nekem.

— Meglepetésnek akartam, de lám, most kikotyantottam.

— Akkor én előrefutok, hátha már hozott is választ a posta. — És feleletet se várva, kis nénjét a faképnél hagyva, előreiramodott Ernő.

Márta az idősebbek fölényes mosolyával hagyta és lassan lépkedett tovább. De alig fordult be a parkkapun, már lihegve, kipurulva futott elébe Ernő.

— Márta, Márta! Egy lap a vöröskeresztes irodából!

Erre már Márta arca is izgatottan kipirult.

— Mit írnak?

— Nem olvastam el, neked van címezve.

— Mutasd! — mohón kapta el a kártyát és hangoosan olvasni kezdett:

«Billa János, tizenhétéves somorjai születésű légionárius, a helybeli X. sz. helyőrségi kórházban fekszik, ahonnan kívánatra haza is vihető.»

A két gyermek egymásra nézett.

— Hazahozzuk a Jankót!! — kiáltottak fel csaknem egyszerre és örömeikben összefogódzva forogni-forogni-forogni kezdtek, mint a szélmalom, míg mindketten a földön nem hemperegtek.

Ernöke ugrott először talpra és kacagva ütött tenyereibe.

— Éljen, éljen, éljen a Jankó!

Márta is ragyogó szemekkel kelt fel.

— Mi fogjuk ápolni! — Úgy-e, Ernőke? De gyere, ülünk le a padra és beszéljük meg komolyan.

— Jó. Hát először is ki fog elmenni Jankóért?

— Én úgy gondolom, hogy még most rögtön elmegyek a plébános úrhoz és tőle kérek tanácsot, hogyan lehetne Jankót hazahozatni.

— Ez nagyon jó lesz. És ezzel meg is van minden. Szaladj a főúrhoz.

— Hohó! Várj csak, öcskös. Előbb anyust kell megkérnem, engedje meg, hogy itt ápolhassuk.

— Igaz! — szeppent meg Ernőke. — És ha nem engedi meg?

— Meg fogja engedni. Mamuska mindent megtesz mostanában, amit csak kérek. És amióta Gyula meghalt, örül, ha jót tehet valahol.

— Hát akkor menj most anyushoz.

— Sietek. És tőle rögtön a főúrhoz megyek. Szervusz.

Márta sietve ment el, Ernő pedig boldogan ült vissza a padra. Csak akkor jutott eszébe, hogy neki is van levele, amiről a nagy örömben egész megfeledkezett. Elővette a levelet és kíváncsian nézte meg az aláírást.

«... szerető lelkiatyád Barkas Jenő hittanár» — állt a levél végén.

— A kedves jó főtisztelendő úrtól! — örvendezt Ernőke lelke és érdeklődve fogott a levél olvasásához:

«Kedves Ernő fiam! Úgy irok neked, mint szeretett lelkigyermekemnek és az Új Magyarország egyik

legjobb tagjának, akitől elvárhatok bátorságot és nem es elhatározást.

Mária nénéd nálam járt Nagykátáról és komoly dolgokat beszélt velem, amit én úgy közlök veled, mintha nem is egy kis tanítvánnyal, hanem erős lelkű férfival beszélnek.

Mária nénédől értesültem, hogy családot tönkrement és mindnyájan Nagykátára mentek. Még ott is azonban annyi törleszteni való adósság lesz, hogy csak úgy futna a te további taníttatásodra, ha megvonná nénéd a segílyt, a háború folytán teljes nyomorba jutott pár szegényétől.

Tudom, hogy ezt az én Ernő fiam nem akarja, Mária néni se szeretné.

Azért arra kért, hogy szerezzek számodra ingyenes helyet valamilyen internátusban. Ez azonban nehéz, mert most a hadiárváké az elsőség mindenütt. Mégis a mi gimnáziumunkban, ahol ismernek téged, akadna még egy üres hely. Erre a helyre is volna egy kis első gimnázista, akinek családja szintén a háborúban ment tönkre, és édesanyja egyetlen reménye kis fiának taníttatása. Ami azonban lehetetlen lesz akkor, ha nem kapja meg az ingyenhelyet. A tanár urak mégis neked, mint eminens tanulónak tartják föl a helyet és a másikat vissza fogják utasítani.

Most ide figyelj, fiam!

Tegnap nálam járt egy nagyon előkelő pesti úr és felkért, szerezzek harmadosztályos kis fiához egy osztálytársat vagy felsőbb osztályos kitünő tanulót. Aki náluk lakna Pesten és kötelessége volna a kis fiúval együtt lenni, együtt tanulni, hogy az is jobban megkedvelje a könyveket. Ennek fejében gondoskodni fog a kis tanulótárs taníttatásáról, teljes ellátásáról, ruháztatásáról és vakációkban haza is engedi.

Aki ezt a helyet elfogadja, jól jár, mert sok pénzt takarít meg szüleinek és folytathatja tanulmányait; amellet meg jót is tesz, mert megjavíthat egy hanyag gyereket. De viszont áldozatot, hősie áldozatot is hoz, mert sokat feláldoz szabadságából, tíz hónapot egy pesti bérkaszárnnyában tölt idegen emberek-nél, sőt ebben az évben az augusztusi vakációját is feláldozza. Ugyanis az illető úr már augusztusra kívánja a tanulótársat, hogy tanév elejéig már összeszokjanak fiával.

Ernö! Azt a kis első gimnázistát, akinek helye neked van szánva, nem ajánlhatom oda, mert kicsi a feladathoz. Mit lehetne tenni, mit sugal a szived?

Nem akarok tanácsolni, gondolkozz magad rajta.

Feleletedet szeretettel várja és akármilyen is legyen az, szeretetét irántad mindig megtartja, imádkozva érted

szerető lelkiatyád

Barkas Jenő, hittanár».

Ernöke ahogy olvasta a levelet, mindig és mindig jobban elkomolyodott. Sokáig hallgatva ült a helyén. Akkor felvetette ragyogó tekintetét az égre és indult a ház felé. Egyenesen édesanyja szobáját kereste fel.

— Mamuskám, szabad?

A bárónő megint gyengélkedett és még ágyában pihent.

— Gyere fiacskám, gyere!

Ernö berepült, letelepedett az ágyra és átölelte édesanyját.

— Jaj, édes mamuskám, úgy szeretnék pesti diák lenni!

A bárónő meglepetve nézett fiára.

— De Ernökém, mi jut eszedbe?

És Ernő elmondta élénken, nevetgélve a tanár úr levelét. De kihagyta belőle Mária néni beszélgetését, az ingyenhelyet, a szegény kis fiút, akinek helyet akar engedni. Kihagyta, hogy mennyire fáj a szíve az augusztusi vakációért, az édes szabadságért, a felvidéknek szívéhez nőtt, drága, szép hegyeiért. Kihagyta, hogy mennyire fél a füstös pesti utcáktól, mennyire nem szeretne ingyenkenyeret enni, milyen nehezére fog esni alárendelve lenni másoknak.

Mindezt kihagyta és úgy tett, mintha nagyon vágya az előkelő pesti ház és a pesti diákoskodás után, mintha megunta volna a kisvárosi gimnáziumot és Kósa uram egyszerű házát, amelyeket pedig olyan nagyon, de nagyon szeretett.

És életében először beszélt máskép, mint ahogy érez, először erőltette a vidámságot és nevetést, először rejtette el azt, ami a lelke mélyén lakik.

Addig beszélt, addig rimánkodott, addig nyafogott kisiúsan, hogy pesti diák akar lenni, mígnem azt gondolta a bárónő:

Úgy is nehezünkre esne a taníttatása, a gyerekek meg nagy kedve van, épen jól összeesik.

És sóhajtva bár, de beleegyezett.

— Hát ha annyira akarod, fiacskám, megengedem. Irhatsz a tanárodnak, bár majd a szívem szakad meg, hogy egy hónappal előbb kell elengedni drága kis fiamat.

Sírva is fakadt, ahogy kiszaladt Ernőke. Zokogva hajtotta le fejét:

— Ennyire jutottunk!... Ingyenkenyérre kell adni a fiamat... És az én hibámból, az átkos pazarlás miatt.

Ernőke mosolya is elhalt, alig hogy kijutott a

szobából. Könny szökött szemébe, ahogy előkereste a levélpapírt és megírta a feleletet:

«Főtisztelendő Tanár Úr! Én gondolkoztam rajta és nem is sokat és mindjárt eszembe is jutott, hogy mit kell tenni. Én megyek a pesti úrhoz és az a kis fiú menjen a helyemre, És tessék megmondani neki, hogy lépjen be az Új Magyarországba. Augusztus ötödikén a tanár úrnál leszek és anyuska izeni, legyen ott a pesti úr is, hogy magával vigyen, mert egyedül nem szabad Budapestre utaznom. Tanár úr kezait csókolja szerető fia Somorjai Ernő IV. gimn.»

Beragasztotta a levelet és pecsétül egy könnycsepp hullott rája. De gyorsan letörülte:

— Ha Jankó hős, nekem is hősnek kell lenni!

Arra gondolt, hogy ezt az áldozatot is a hazáért hozta. Mert helyet engedett egy gyereknek, hogy a hazáért dolgozni tudó férfivá fejlődjön, ő pedig elmegy új városba, új emberek közé, hogy ott is elhintse az Új Magyarország jövőendő dicsőséget fakasztó magvait az új pajtások között.

Erre a gondolatra egész megerősödött és a hősök büszkesége töltötte el lelkét. Már felvidulva fogadta Mártát, aki lelkendezve futott feléje:

— Ernőke, Ernőke!

— No, mi ujság?

— Képzeld, Ernőkém! Az a drága, jó plébános úr! Maga utazik el, hazahozni Jankót!

— Ez nagyon szép tőle! — örvendezett Ernő is, de hirtelen elkomolyodva sóhajtott utána:

— Csakhogy én már nem sokat játszhatok Jankóval!

Márta ijedten nézett rá:

— De Ernőkém, mit beszélsz?

És Ernő kis szövetségesének hűségesen elmondott

mindent. Márta elszomorodva hallgatta, de a végén mégis büszkén ölelte meg öccsét:

— Igazi hős vagy, Ernőkém!

Egy percre se gondolt önmagára, hogy egyedül fog maradni ép a legszomorúbb napokban, amikor elhagyják Somorját, az ősi fészket. Nem gondolt arra, hogy a beteges édesanyának egyetlen támasza lesz újra és egyedül rá fog nehezedni a kötelesség, felderíteni majd a nagykáta új otthon legelső napjait. Ő is hős volt és ha lenézett abban a pillanatban az égből Gyula bátyjuk, biztosan azt gondolta:

— Nem hiába festettem pirosra a somorjai fehér virágot, mert ilyen nagyszívű gyerekekből bizonyára fel fog épülni a diadalmas új Magyarország!

★ ★ ★

Izzó pirosan mosolygott be a hegyi alkony a somorjai palotának egyik szabadranyló, csipkefüggönyös ablakán. Bibor fényét rávetette a szobácskában szeretően összemосolygó gyermekarcokra és az ablakon besurranó, fenývesektől küldött nyári szellő gyöngéden simogatta a két pirosra hevült és az egy halavány arcot.

Jankónak volt halavány az arca, aki kényelmes karosszékben ült az ablak előtt. Bár veszélyen rég túl volt, mégis nagyon meggyöngítette és lesápásztotta a szenvedés és vérveszteség. Megnyult, beesett arcából bágyadtan csillogott elő két sötét szeme és fejét látható gyengeséggel támasztotta a karosszék támlájára. Megvékonyodott testére még az egyenruha simult és jobb karja fel volt kötve. A kendőből kicsit előre csúszott bekötözött keze, melyen a kötés alatt is látszott a két szélső ujj hiánya.

A kis katona beljebb húzta megnyomorékított

kezét és nagy szeretettel mosolygott a másik kettőre. Ernőke mellette ülve a szék karjára könyökölt és lelkes érdeklődéstől ragyogó pillantásával nézett fel barátja arcába.

Márta előtte állt pohárral a kezében és gyengéd szeretettel mosolyogva a gyereksebesülte, tréfásan pörölt:

— Igazán, Jankó, sohse fogad szót. Mondtam, hogy be kell venni; a doktor úr is mondta, hogy ettől erőre kap.

Jankó, akinek modora a katonák között egész megférfrasodott, engedelmesen vette át.

— Már szót fogadok. Csak azt gondoltam, hogy ilyen ápolás mellett még orvosság nélkül is hamar meggyógyulok.

— Kedves Jankó, hiszen a legkevesebb, amit tehetünk, hogy ápolást adunk sebesült hőseinknek. És maga is hős.

— Mikor meséled már el megsebesülésedet? — vágott közbe élénken Ernő.

Márta is szerette volna hallani, de azért nem feledkezett meg ápolónői kötelességéről:

— Nem fog ártani a sok beszéd? Nagyon fáj még a keze?

— Nem, nem nagyon. Csak egy egész kicsit. Szívesen mesélek, hiszen holnap úgy se lesz már itt Ernőke.

— Igaz — sóhajtott Márta. — Hát kérjük, meséljen, de ha belefárad, rögtön abba kell hagyni.

Jankó hozzáfogott a nagy csata elbeszéléséhez, amelyikben maga is megsebesült.

A tiroli nagy hegyek között sebesült meg Jankó, jó egy hónappal azelőtt. Még májusi virágillatot hordott akkor a szellő és májusi virágdíszben pompáztak a völgyek.

A tiroli havasok közt azonban hideg idők jártak és a katonák fázva bujkáltak a nagy sziklák között.

Ezek a nagy sziklák nem engedtek nyílt csatára, hanem hetekig is eltartott a lövöldözés. A mi katonáink sziklarésekből lőttek lefelé, az ellenség pedig a hegyoldalba ásott lövészárkokból ágyúzott a sziklák közé.

Pünkösöd napja is így találta a küzködőket. Jankó csapata valamilyen hegyoduban hallgatott tábori misét. Még el se hangzott az utolsó amen, mikor jött a parancs: «föl, gyorsan a sziklák közé!»

A katonák sietve másztak föl a meredek kövek között. A magasban mint ezüst csillogott a megolvadt hó, alulról tavaszi fuvalatot hozott fel a májusi szellő, odafönt gyönyörű kéken derült az ég.

Mégis, mintha villámok gyujtanának és haragos mennydörgés futna végig a hegyek között. Csak úgy dörögtek az ágyúk és tízszeres visszhanggal is visszaverve mennydörögve feleltek rá a hatalmas sziklák. Füstfelhők fátyolozták el a nap sugarát és a szeretet lelkének ünnepnapján jajgatva hangzottak fel a halálkiáltások, az a borzasztó hang, ahogyan csak a szíven talált ember tud felsikoltani. És minden ilyen kiáltás nyomán felfreccsent a vér és dübörögve gurult a sziklák közül a mélység felé egy-egy szétroncsolt test.

A parancs pedig csak szólt: föl, föl!

Jankó is csak ment, mintha nem látna, nem hallana. Csak a szíve dobbant fel időnként:

— Jézusom irgalmazz, ha engem ér a halálos lövés!

Egy hatalmas szikla képezett védőfalat és a mögül lövöldöztek lefelé.

— Följebb, följebb, föl a sziklára!

A lövöldözők talpra ugrottak, de a másik pillanatban arcra vágódott mindenki.

Fülsiketítő robbanás, mintha a poklok valamennyi villáma csapott volna ki a földből, alulról fölfelé rettenetes dördüléssel szétvetődött a szikla. Iszonyú halálkiáltások vegyültek a nagy dördülésbe és száz darabra törve zuhantak lefelé a lejtőn a sziklatörmelékek.

Fölrobbantották a sziklát. Talán csak a pünkösdi lélek szeretete állt őrt, hogy ne pár perccel korábban hangzék el a fölfelé biztató parancs, mert akkor a sziklatörmelékkel együtt a sziklára mászók roncsai is zuhantak volna már a mélység felé.

Jankó eszméletét veszítette a nagy robbanástól. Mire magához tért, már a kötözőhelyen volt és sajgó fájdalmat érzett a jobbjaiban.

— Mi történt velem? — kérdezte a föléje hajló orvostól.

— Megmenekültek. A szikla lefelé zuhant és nem ütötte agyon a mögötte rejtőzőket.

— Hol sebesültem meg? Borzasztóan sajog a kezem.

— Ott érte egy felrobbant törmelék. De mindjárt jobb lesz, ha bekötözöm.

— Istenem... csak nem vágják le a kezemet?

— Nem, nem. Legyen nyugodt. Csak a két összeroncsolt ujját fogják majd levenni.

A doktornak «csak» volt, de Jankónak azt jelentette, hogy meg lesz csonkítva egész életére. Mégis megadással hunyta le szemét:

— Pro patria, a hazáért.

Később kórházba szállították, majd Pestre került, ahol el is végezték a műtétet. Valóságos kedvenc volt a kórházban a sokat szenvedett kis hős és meg-

ígérte a katonai parancsnokság, miután katonának már nem maradhat, hogy államköltségen kitaníttatják a kedve szerinti pályára.

Mikor érte jött a plébános úr, azzal búcsuztaták el, hogy már szeptemberre meg is van az ingyenes helye valamelyik nagyvárosi gimnázium internátusában és ha a gimnáziumot elvégezte, óhajtása szerint felküldik a bécsi gazdasági akadémiára. Jankó hálásan búcsuzott el és sorsába belenyugodva, sőt a biztosított jövő hazafias munkálkodásainak előre örvendezve ért Somorjára. Ott már szeretettel és kitörő örömmel fogadta két kedves kis barátja és minden szabadkozás dacára a somorjai palotába vitte, ahol szeptemberig kényelmes otthona és Mártuskában gondos kis ápolónője akadt.

Jankó saját hősi viselkedésének részleteit szerényen kihagyva, a maga darabos előadásában mondta el történetét. A két gyerek áhitattal hallgatta, mégis Ernőke minduntalan rajongó lelkesedéssel ugrált fel, Mártus pedig könnyeit törülgette. A végén sírva is fakadt úgy, hogy most már magának Jankónak kellett megvigasztalnia.

— Ne sajnáljanak most már engem! Mert hiszen kedvemre tanulhatok, olyan iskolákat végzek, amilyenekbe magamtól soha se mehettem volna.

— És ugy-e, szünidőkben meg fog minket is látogatni Nagykátán? — törülte meg szemét Márta.

— Ha... ha akarják... hogye, igen — zavarodott meg Jankó. — Amíg a gimnáziumba járok. Mert az akadémiáról már nem igen jövök haza vakációzni, hanem gyakorlatra megyek nagy uradalmakba.

— De ha elvégezte az akadémiát, akkor hazajön?

— Nem. Akkor külföldre megyek tanulni, tanulmányozni.

— Csak nem?! — riadt meg Ernő. — Csak nem fogod itthagyni a hazát?!

Jankó szeme felragyogott.

— Hová gondolsz! Egy-két évig kint maradok és akkor hazajövök. Hogy ami újat odakünt tanul-tam, azt idehaza is megcsináljuk a haza javára.

— Így már szép lesz! — nyugodott bele Ernőke. — Addigra talán már én is kész leszek mint tanár. És fogom tanítani az embereket, hogyan kell felvirágoztatni a hazát.

Mártus szeliden mosolygott:

— Amíg pedig ti fiúk a nagy világban dolgoztok, én Nagykátán fogom az otthonunkat megszépíteni és a nagykátai szegény népet tanítani és segíteni, úgy mint nagymama mesélte mindig a régi magyar nagyasszonyokról.

— Ez mind nagyon szép lesz! — pirult ki Jankó sápadt arca.

— Csak kár, hogy olyan messze van még! — sóhajtott a türelmetlen, nyugtalan vérű kis Ernő.

— És addig még el kell viselnünk az áldozatokat — fejezte be komolyan Márta. — Ernőkém, te már holnap indulsz a nehéz, új körülmények közé. Pár hét múlva Jankó is elmegy és én egyedül maradok.

Mind a három gyerek elszomorodott. A bíbor alkony már elsötétedett és a leszálló homályba fényesen ragyogott le az esthajnali csillag. És beleragyogott a három megnehezülő gyerekszívbe is az édes, távoli remény: Majd megsegít az Isten!

Másnap reggel csakugyan indult már Ernőke. A címeres fogatot eladták, egyszerű szekér állt a palota előtt Ernőke nagy, barna ládájával. Egy mo-gorva, öreg kocsis szuszogott rajta, más senki se

kísérhette ki az induló kis bárót. Mária néni nem volt ott, a beteg bárónő nem mehetett, Jankó is beteg, Mártuska meg nem akarja magára hagyni kedves betegeit. Az intézőnének a háztartással van gondja és az intéző úr már előrement elintézni a csomagfeladást.

Igy azután egyedül indult Ernőke. A bárónő is lejött Jankó szobájába, mert annak ablakából lehetett legjobban látni az induló kocsit.

Ott volt a búcsuzkodás, a fehérfüggönyös kis szobában.

Ernőke nagyon hősies akart lenni. Erővel visszafojtva könnyeit egyre tréfált és nevetett, nehogy anyuska lássa, milyen nehéz a szive.

Röviden, gyorsan, mosolyogva és férfias erővel búcsuzott. Jankóval kezetrázott, Mártust megcsókolta és amíg zokogó édesanyjának nyakába borult, tréfásan mondta:

— Ugyan ne sírj, mamus, hiszen elegáns pesti diák lesz most a fiad!

— Ernő, Ernő, még mindig olyan könnyelmű vagy! — szólt az anyja szemrehányóan.

Ernőkének majd a szive szakadt meg, de nem szólt ellene. Tudta, hogy édesanyja sokkal jobban szenvedne és talán el se engedné, ha megtudná, milyen nagyon fáj a lelke induló kis fiának.

Még egyszer összecsókolódtak és Ernő futott a kocsihoz.

Az ablakból néztek utána.

Jankó, a sebesült gyermekhős, karosszékében ült felkötött karjával és balkezeiben fogott katonasipkájával integetett. Háta mögött állt a hőslelkű fiatal leány támogatva roskadozó édesanyját. Mindkettő kendőjét lebegtette az induló után.

És az induló kis hős felugorva az egyszerű paraszt-kocsiba, emelt fejjel, egyenesen megállt. Tréfásan szalutált és lekapva kék sipkáját nevetve integetett vissza.

Az ostor pattogott, elindult a kocsi.

— Hurrá! — kiáltott fel kacagva Ernőke és feldobta sipkáját.

Utolsót lengtek a fehér kendők és köröskörül búcsuzkodva mosolyogtak le a reggeli napsugárban fürdő somorjai koszorús kék hegyek. A csillogó templomkereszt, a palota címeres fedele, messzibbre ott a régi torony bedült tetejével, a park körisfáinak susogó lombja, az idelátszó Fehérkö és a luzsnyicai fenyvesek távolról intő zöldje.

Mind, mind csupa régi, kedves helyek, amelyekhez annyira odanőtt az induló fiú szive, ahol annyi gondtalan, boldog órát töltött és ahová többé vissza nem tér, amelyeket mint otthont, nem lát meg sohase.

És ott a tünedező ablakban elmosódó arcok, azoknak arca, akiknél otthon volt, akiktől csak szeretetet és dédelgetést tapasztalt. És akiktől most elmegy új életbe, ahol maga keresi kenyerét, ahol komoly kötelesség várja, míg szeretet, ki tudja, lesz-e?

És Ernőke még mindig nevetve integet...

A kocsi egy kanyarulattal kizökken a mezei útra és eltűnik a búcsutintegető otthoni ablak.

Ernőke visszafordul, csakugyan nem látja már senki? Akkor behúzódik a kocsi aljába és ráborulva, a nagy barna ládára felzokog szívből, keservesen...

De mintha megcsendülne messziről valami. Mint az Úrfelmutatások ezüstös csengőhangja, csak nem az Úr Jézus szállt le megvigasztalni a hőslelkű gyermeket?

Ernőke felugrott. Jó messzire, a luzsnyicai kanyar-gónál az öreg plébános alakja tűnt fel. Elöl a mi-

nistráns csengővel, az öreg pap fedetlen fővel, kezében tartva valamit. Bizonyára az Oltáriszentséget viszi egy beteghez.

— Lám, az Úr Jézus csakugyan! — Ernőke felugrott és sipkájával integetni kezdett.

A plébános észrevette. Megállt és kezét szeméhez tartva nézett. Akkor arca felderült és fölemelve a szentségvivő tarsolyt, a távolból keresztet hintett.

Ernőke térdeire borult a tovadöcögő szekérben. Úgy maradt térdenállva, amíg csak el nem tűnt a továbbinduló öreg pap roskatag alakja.

Akkor visszaült a ládája mellé. Letörülte könnyeit és bizóan felemelt tekintetével úgy nézett vissza a somorjai hegyekről arcába verődő napsugarakba, mintha az a fény az eljövendő új Magyarország dicsőségének ragyogása volna.

XIV. FEJEZET.

Új Magyarország.

1924. június 25-ikét írnak a naptárban.

Egy fővárosi vendéglő különtermében ünnepélyes bankettre van fölterítve. Az Új Magyarország nevű diákegyesület megalapítói tartják tízéves találkozójukat.

Érdekes körülnézni az ünneplő társaságban és megkeresni régi ismerőseinket. Az asztalfőn az egyetem egy fiatal segédtanára ül, aki hazafias, önzetlen munkálkodásaival máris ismert tagja a magyar társadalomnak. Szép, hatalmas szál ember dr. Szepeszy Ferenc, mégis nehezen mozog az izgatottan sürgő fiatalok között térdéhez kapcsolt műlábával. A melle fölött vitézségi érem csillog és érdeklődve beszélget egy szintén rendjeles, fiatal kapitánnyal, akinek seborradásos arcában Laux Tiborra ismerünk. Mellettük dr. Juhász Sándor theologus tanár, az életszentségéről ismert fiatal pap ül Mayer képviselő úrral. Kiss István kereskedelmi tisztviselő magyaráz valamit nekik a magyar kereskedelem felvirágoztatásáról. Szemben ül Vörös Károly dr., fiatal kezdő ügyvéd, a magyar jognak nagy tanulmányozója, a szegények iránti jószívűségéről híres orvossal: Palos György doktossal. Mindkettő az előkelő társaságban kényelmetlenül feszengő egyszerű pékmestert bátorítja. Meg is érdemli Plepszko Simon mesteruram, mert ritka derék tagja a magyar iparosvilágnak.

Az asztal végén szerényen húzódik meg három még tanuló fiatalember. Az egyik Kiss Laci, azelőtt Dundi, a műegyetem egy kiváló növendéke. A második a jogi doktorátusra készülő Luszkov Vazul és a harmadik a tengerésztiszti iskola kitűnő tanulóinak jelvényével: Soós Gábor, annak a Soós pesti bankigazgatónak fia, akinél Somorjai Ernő nevelkedett nagyra. A többi is mind régi ismerős a s.-vári gimnáziumból. Valamennyi tanulmányainak befejezése előtt áll, vagy már kész ember és komoly, nemes arcvonásaik tükröztetik vissza a nagy lelket és nemes szívet. Egy theologus kispap ismeretlen még előttünk. Rácz Endre a neve, a s.-vári gimnáziumban ingyenhelyen végzett; azon az ingyenhelyen, amelyről kilenc évvel ezelőtt Somorjai Ernő mondott le.

És hol van maga Somorjai Ernő?

Férfiasan komoly arcú, sötétszemű gazdaszmérnök mellett ül. A fiatalemberben mindjárt ráismerhetünk Jankóra, becsületes tekintetével és fekete kendővel átkötött jobbjaival, mely kötés jótékonyan takarja el a megcsonkított részt. Valóban Billa János mérnök az, aki csak pár nap előtt tért vissza külföldi tanulmányútjáról. Szomszédja ép akkor emelkedik fel pohárköszöntőre és ragyogó, sötétkék szemét végigfuttatja barátain.

— Halljuk! Halljuk a fiatal író! — tapsol mindenki.

Dr. Somorjai Ernőnek szól az éljenzés. Csak pár hét előtt tette le a tanári doktorátust, de máris, mint fiatal író és nagy reményekkel biztató tehetség, ismert a neve. Fővárosi lapok hozzák a fiatal író ragyogó eszének magasba szárnyaló gondolatait, amelyek lelkes eszméket festenek a magyar haza lelkének, valóságának, műveltségének és gazdaságának felvirágoz-

tatására. Azokban a gondolatokban egy férfiasan nemes szív honszerelme dobog, benne tündököl a sebeiből fölépülő ország új fénye és új dicsősége.

Az ifjú Somorjai felemelve poharát, ércesen csengő hangján kezdte a pohárköszöntőt:

— Kedves Barátaim! Emelem poharamat az új Magyarország dicsőségére!

— Éljen! Éljen! — harsogott közbe.

— Kedves Barátaim! — folytatta a szónok. — Tíz évvel ezelőtt mint gyermekek ültünk össze a Kárpátok hegyeinek Tatárarkában, mint naiv, fejletlen lelkű, de erős és lelkes szívű gyermekek. Akkor ágyúk bömböltek a Kárpátok fölött, vértől áradtak a honi vizek és hősök utolsó sóhaját kapta el a szellő.

Akkor pusztító fergeteg száguldott át az országon, rettenetes, véres, halálhozó és nyomorúságba döntő fergeteg, amely elpusztulással fenyegette a hont.

És ennek a romboló, szörnyű fergetegnek elébe állt egy dobogószívű, lelkes kis csapat és gyermekhangjával belekiáltott a romboló orkánba:

«Hiába pusztítsz, rombolsz és dúlsz, te pusztító, véres fergeteg! Hiába égeted fel a szántók kalászeit, hiába döntesz romokba falvakat, hiába sodrod el a haza legjelesebb fiait! Ellened mondunk neked mi, a jövő gyermekei! Szembeszállunk pusztító hatalmaddal és háborús egedre napsugarat festünk, amely fel fogja támasztani az elpusztított életet.

Majd ha mi felnövünk, akkor kisüt újra a napsugár!

Már most gyűjtjük a magvakat, amelyekből a letarolt földeken új virág fakad. Most gyűjtjük a kavicszemeket, hogy újra építsük a szomorú romokat. Most növeljük erősre lelkünket, szívünket és mi fogunk beállni a névtelen sírokba temetett hősök helyére.

Pusztító fergeteg, te rombolsz, most, a jelenben, ami alatt mi gyenge gyermekek tehetetlenül állunk.

De a jövő a mienk! A jövőben mi fogunk építeni, mi építjük fel nagyra, dicsőre, erősre a diadalmas új Magyarországot!»

Kedves Barátaim! Mi szoltunk így tíz évvel ezelőtt. És tíz esztendő leforgása beigazolta, hogy a magyar fiú megteszi, amit ígér.

Egy lelkes, önzetlen, erős ifjúság áll itt munkára készen.

Százaknak szívében serkent ki a tíz év előtt alakult kis diákegyesület elhintett magja és olyan fiatal gárdát teremtet, amely hivatva van a nagy és dicső munkára!

Még sok a behegeszteni való seb, még sok az elhinteni való mag, még sok munka van hátra a dicső, nagy Magyarország kiépítésére.

Ez a munka mind mireánk vár! És akik itt vagyunk, már be is álltunk mind a nagy munkába és már is fűztünk egy-egy sugarat az új Magyarország glóriás koronájába.

Ez a tény a legszebb és legméltóbb ünnepiszám jubiláris napunkon.

Barátaim! A haza nevében köszönöm nektek, hogy ilyen szépen beváltottátok ígéreteteket! Az a nagy Isten és az a szent Nagyasszonya édes hazánknak, akikhez hívek maradtunk és akikhez tiszta szívvel imádkoztunk készülve nagy hivatásunkra, áldjon meg és jutalmazzon meg érte benneteket!

Szóljon ez az áldás, ez a köszönet mindenkinek, akik itt vagyunk és azoknak is, akik meg nem jelenhettek.

Egyet betegsége, kettőt kötelessége tart távol és hárman...

Itt elakadt a fiatal szónok hangja. A lelkes örömtől ragyogó arcok elkomolyodtak, mindenki letette poharát. És mint egy intésre, egyszerre néma komolysággal állt fel mindenki, a fejek meghajlottak, a kezek összekulcsolódtak.

És ki nem mondott, de a szív mélységéből felfakadt imádság repült messze idegen földekre, rég behorpadt névtelen hősi sírok felé...

Somorjai Ernő ellágyult hangon folytatta:

— Barátaim! Nem beszélek többet róluk, a névtelen hősekről. Minden ünneplő szónoklatnál szebb volt ez az egy szívből fölfakadt, szó nélküli fohász.

Még egyszer üdvözlök mindenkit szívem legmelegebb szeretetével; még egyszer köszönöm hűségüket; még egyszer mondom: Isten áldása legyen rajtatok, éljen a diadalmas, dicső új Magyarország!...

A poharak összecsengtek; mindenki hangosan tapsolt és éljenzett. Éltették a hazát, a hűséges fiúkat és a fiatal szónokot.

Ernőt lassan karonfogta valaki. Jankó volt.

— Gyere, Ernő — sugta a fülébe. — Tünjünk el észrevétlenül, hogy ne zavarjuk az ünnepséget. Nemsokára indul a vonatunk.

Ernő mosolyogva engedelmeskedett. Jól tudta, hogy mi vonzza olyan nagyon barátját a nagykatái vonat felé.

A leszálló éj már dübörgő vonatban találta a két jó barátot.

A vasúti kocsiban zörd ernyővel tompítva áradt szét a szelid villanyfény, míg kívülről csillagos nyári éjszaka lesett befelé.

Ernő végigheveredett az ülésen és kedves mosollyal nézte Jankót, aki az ablaktáblához nyomva homlokát kinézett a tovafutó sötét mezőkre.

— Jankó — csendült meg tréfás enyelgéssel Ernő hangja. — Nagyon kíváncsi vagy már a nagykáta hegyekre?

— Hat esztendeje nem láttam! — sóhajtott fel a kérdezett.

— Nagy idő. Meg se fogod ismerni Mártát, anynyira megváltozott. Egész nagy hölgy. És valóságos patrónusa a falu népének, mintha csak nagymama támadt volna föl benne.

Jankó lelkesen, csillogó szemekkel fordult hátra.

— Ó, tudom! Gyönyörű dolgokat írt, hogy hogyan foglalkozik a szegény falusi néppel és hogyan tanítja a parasztasszonyokat józan gazdálkodásra.

— Olyan sokszor írt neked sok munkája közt?

— Hát, hát persze — pirult el Jankó. — Hiszen szövetségesek vagyunk.

— Persze. Jó szövetségesnek kötelező a hűség. Ugy-e, Jankó?

— Ejnye, Ernő! Beszéljünk másról. Elfoglalod őszire a tanári állást?

— De mennyire! Hiszen úgy nevelhetem legjobban az új Magyarország legfrissebb hajtásait. Azután tudod, Jankó, ezt az eszményképünket az új Magyarországról, meg is akarom írni idővel egy nagy műben.

— És meg is fogod. Neked nagy tehetséged van, Ernő. Te az eszmékkal a lelkekben és szívekben dolgozol; arra is vagy hivatva. Én meg a tapasztalataimat a magyar föld gazdagítására fogom fordítani.

— Mi a legközelebbi terved?

— Gyönyörű mintagazdaságot szervezek. Idővel kis gyárat is építhetünk a nyers termények feldolgozására, kenyeret juttathatunk így a környékbeli szegényeknek.

— De hol akarsz mintagazdaságot csinálni?

— Hol! Hát nem megbeszéltük, hogy Nagykátán a gazdászotok leszek, mivel te úgy is máshol leszel elfoglalva?

Erő hamiskásan mosolygott. A régi kis Erőke huncutsága csillant meg szemében:

— De egy baj van, Jankó. Tudod, én nagyon bizalmatlan vagyok. Nem bizom idegenre a gazdaságunkat.

Jankó értelmetlenül bámult rá.

— Mi? Mit beszélsz?

— Hát azt, öreg pajti, hogy mint idegenben nem bizom benned! Na ja, még az kellene csak, hogy megcsalj engem és zsebrevágd a nagykátai vagyont, ami nincs. Egész más volna, ha például sógorok lennénk.

Jankó arca lángbaborult.

— Erő!

— Persze! — pajkoskodott tovább a fiatal tanár. — Hidd el, ismerem jól a nénikémet, ő is gondolt már erre.

— Hogy nem bizik bennem?

— Nem. A másakra, amit mondtam.

Jankó kigyúlt arccal lépett közelebb:

— Erő! Erőke, ne tréfálj. Beszélj komolyan.

— Ugyan, Jankó, ne bolondozz. Hiszen te is ép olyan jól tudod, mint én. Elveszed Mártát és punktum. Legalább nem kell fizetést adni a gazdászokásért.

Jankó hangja a boldogságtól remegett:

— De Márta... Mit mond majd hozzá Márta?

— Hát mernék így beszélni, ha nem tudnám előre, hogy boldoggá lesz ő is? Hiszen érzed te magad is!

Jankó szemébe a boldog meghatódás könnye futott:

— Igen, éreztem. De mégis... Én hozzám... ő, a somorjai baronesz!

— Ugyan menj! Tudod, hogy haragszik ilyenért és egyszerűen csak nagykáta kisasszony akar lenni. De hagyj már aludni, öregem, és menj lesni a nagykáta hegyeket.

A felfelé fordult, hogy magára hagyja barátját boldogságával.

Nemsokára csakugyan előtünedeztek a nagykáta hegyek. Igaz, hogy ez a nemsokára jó pár óra volt, de Jankónak úgy elrepült boldog gondolatai közt, mint egy rövidke álom.

Mire a káta vadszőlős állomáson fütttyentve megállt a gözös, már gyönyörű júniusi reggeli nap-sugár tűzött a hegyek fölé.

Jankó ünnepélyes érzéssel szállt ki barátjával:

— Ime, az édes haza egy kicsinyke része, amely ő reá vár, hogy boldogítsa és felvirágoztassa.

Azután még valamire gondolt és boldog izgalomtól dobbant meg a szive.

Ép akkor gördült egy könnyű, sárga hintó a vasúti sorompó elé.

Vadrózsaarcú, sötétszemű, szép, fehérruhás leány ugrott le a kocsiról. Somorjai Márta volt, a nagykáta birtokocska jötevő angyla.

Az angyalai női szívnek fenkölt jósága, szépsége ott ragyogott rózsás pírba futó fehér arcán, szép magas homlokán, hosszúpillás, mély tekintetű sötét szemekben.

Mikor a két érkezőt megpillantotta, még jobban kipirult és karcsú alakja madárka könnyűséggel repülve az érkezőkhöz, villogó szemű, szép sugár öccsének karjaiba simult.

— Édes Ernőkém, a jó Isten hozott!

Csak azután fordult a mereven álló Jankóhoz. Bájos zavar ömlött el egész tartásán és nem találva szót, némán nyujtotta kezét.

— Isten hozta! — szólt végre. — Mamus és Mária néni terített asztallal várja az érkezőket, én pedig fehér rózsákkal jöttem elibük.

Kettéosztva odanyujtotta az illatos virágokat.

A két férfi hálás mosollyal vette át és elhelyezkedtek a kocsiban. A kocsi nekigördült és sebesen vitte bőlogató falombok között a boldog utasokat.

— Honnan tudad, hogy ketten jövünk? — kezdte mosolyogva Ernő.

Márta őszintén pillantott fel.

— Hát... csak... csak megérez...

Elpirulva szakította félbe. Mégis boldog pír futott Jankó arcába is és Ernő felnevetett.

— Csak mondd ki bátran, kis néném! Én úgyis elárultam már mindent Jankónak, amit érzel. És nézd csak az öreg pajtit, milyen remegve várja, hogy vajjon igaz-e?

Erre már Jankó is megemberelte magát. Mélyen nézett a leány szemébe és odanyujtotta kezét:

— Igaz? — ismételte meg.

Márta lehajtotta fejét. Azután odaadta remegő kis kezét:

— Igaz.

— Így már rendben vagyunk! — palástolta el meghatottságát tréfával Ernő. — Áldásom rajtatok!

Márta felnézett:

— És nagyanystól kérjük rá az Ament.

Intett a kocsisnak és a kocsi megállt. A temető bejárata előtt voltak.

Mindhárman kiszálltak. Ernő elkomolyodva ment

előre. Jankó karját nyújtotta Mártának és megilletődött arccal indultak Ernő után.

A nagykátai családi sirbolt karcsú tornya még mindig lerombolva feküdt úgy, ahogy egy odatévedt bomba érte a tízesztendő előtti nagy napok idején.

És mélyen a föld göröngyei alatt talán már össze is keveredett a nagyasszony nemes szívének pora, a pirosra vált, de már elhamvadott somorjai fehér virágokkal...

Rom alatt és sír fölött álltak meg a fiatalok... Mindkettő a tízesztendő előtti Magyarország nehéz napjainak szomorú emléke.

A fiatalok mégis összekulcsolt kezeiket felemelve ragyogó arccal néztek a magasba, ahonnan tündöklő napsugár mosolygott vissza.

Úgy álltak ott reménytől sugaras arcukkal rom alatt és sír fölött, mint a romok és sírhantok közül kiemelkedő, dicső, diadalmas — *Új Magyarország!*

TARTALOM.

	Oldal
Előszó	8
I. Régi idők — új emberek	5
II. A somorjai fehér virág	19
III. «Ferenc József azt üzenté...»	87
IV. Az első áldozat	58
V. A somorjai piros virág	70
VI. «Magyar nőnek lenni, nagy és szép gondolat»	92
VII. Diákélet háborús világban	111
VIII. A Kárpátok anygala	142
IX. Az otthon anygala	158
X. «Mindnyájunknak el kell menni...»	176
XI. Dávid parittyái	190
XII. Szétvert fészkek között	208
XIII. A somorjai kis hősök	219
XIV. Új Magyarország	235

Ára 4 Korona
